

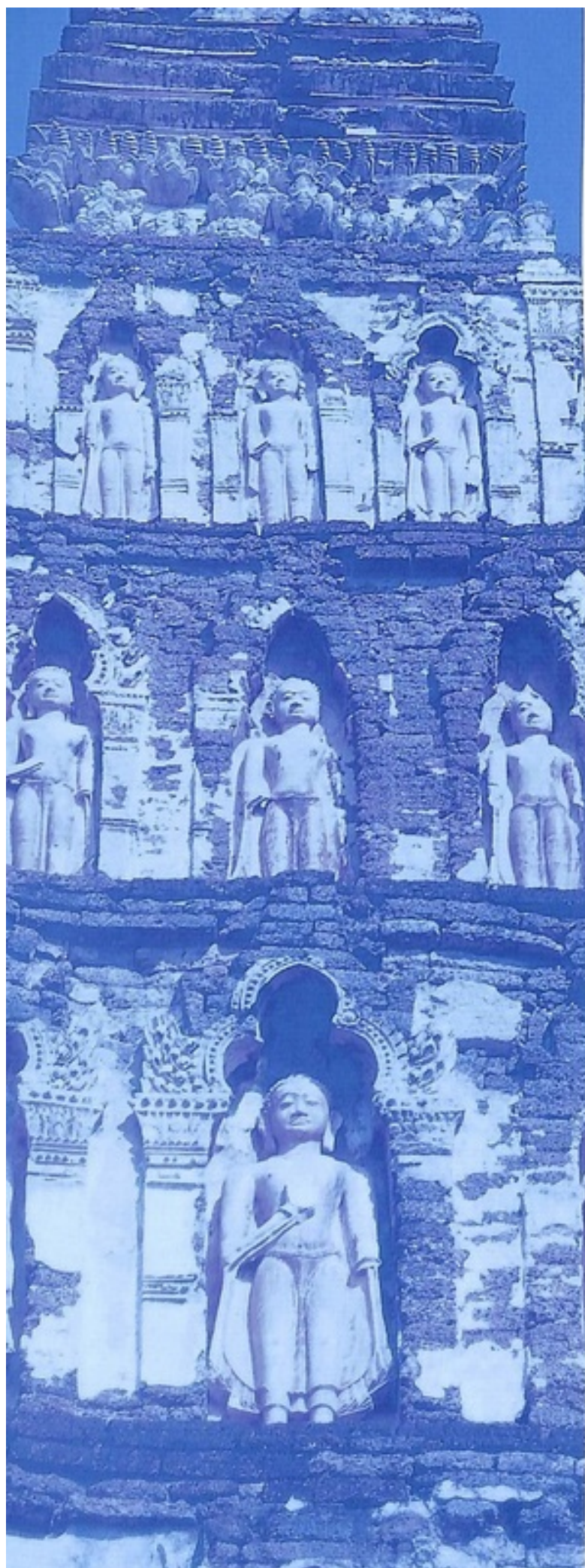
แนวทางการอนุรักษ์ โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์

แนวทางการอนุรักษ์
โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์

สำนักโบราณคดี
กรมศิลปากร
กระทรวงวัฒนธรรม

แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์

สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

พิมพ์ครั้งแรก พุทธศักราช ๒๕๕๐

ISBN 978-974-417-836-7

ที่ปรึกษา

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

(คุณหญิงไขศรี ศรีอรุณ)

ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

(นายวีระ โรจน์พจนรัตน์)

อธิบดีกรมศิลปากร

(นายอารักษ์ สังหิตกุล)

รองอธิบดีกรมศิลปากร

(นายเชมชาติ เทพไชย)

นายอำพัน กิจงาม

คณะกรรมการ

นายนิติ แสงวัฒน์

นายพีรพน พิสนุพงศ์

นางระวีวรรณ แสงวัฒน์

นายเดชา สุดสวาท

นางสาวเมธินี จิระวัฒนา

นายพงศ์ธร เขียงแก้ว

นางสาวภัทรวรรณ พงศ์ศิลป์

นายวรพล นพวงศ์

ถ่ายภาพ

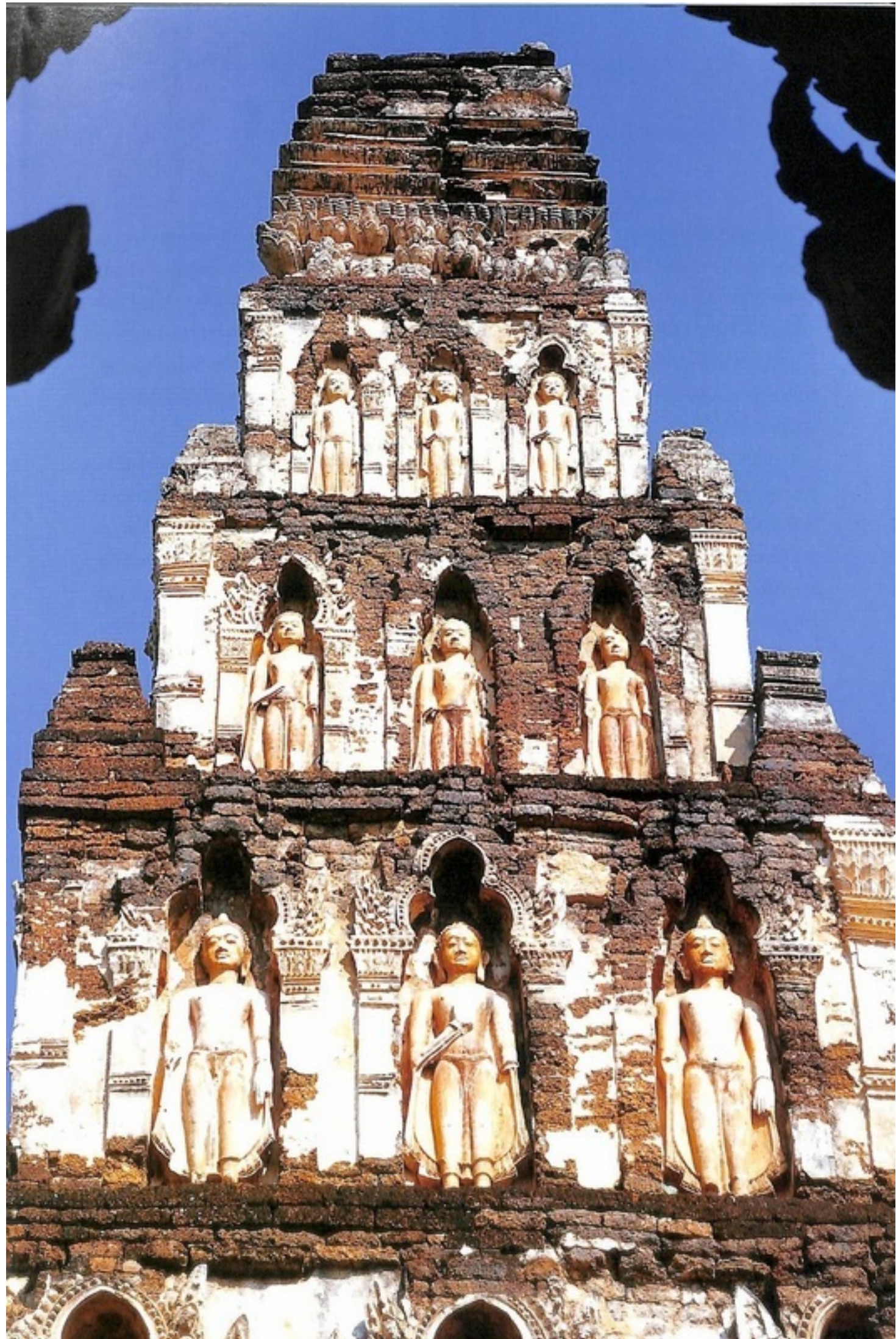
นายฤทธิ รัตนประทีป

ออกแบบศิลปกรรม

บริษัท พีริสเกล จำกัด

พิมพ์ที่

บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)

แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์
สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม
พิมพ์ครั้งแรก พุทธศักราช ๒๕๕๐

ISBN 978-974-417-836-7

ที่ปรึกษา

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
(คุณหญิงไชศรี ศรีอรุณ)

ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

(นายวีระ โรจน์พจนรัตน์)

อธิบดีกรมศิลปากร

(นายอารักษ์ สังหิตกุล)

รองอธิบดีกรมศิลปากร

(นายเชมชาติ เทพไชย)

นายอำพัน กิจงาม

คณะกรรมการ

นายนิติ แสงวัฒน์

นายพีรพน พิสนุพงศ์

นางระวีวรรณ แสงวัฒน์

นายเดชา สุดสวาท

นางสาวเมธินี จิระวัฒนา

นายพงศ์ธร เที่ยงแก้ว

นางสาวภัทรวรรณ พงศ์ศิลป์

นายวรพล นพวงศ์

ถ่ายภาพ

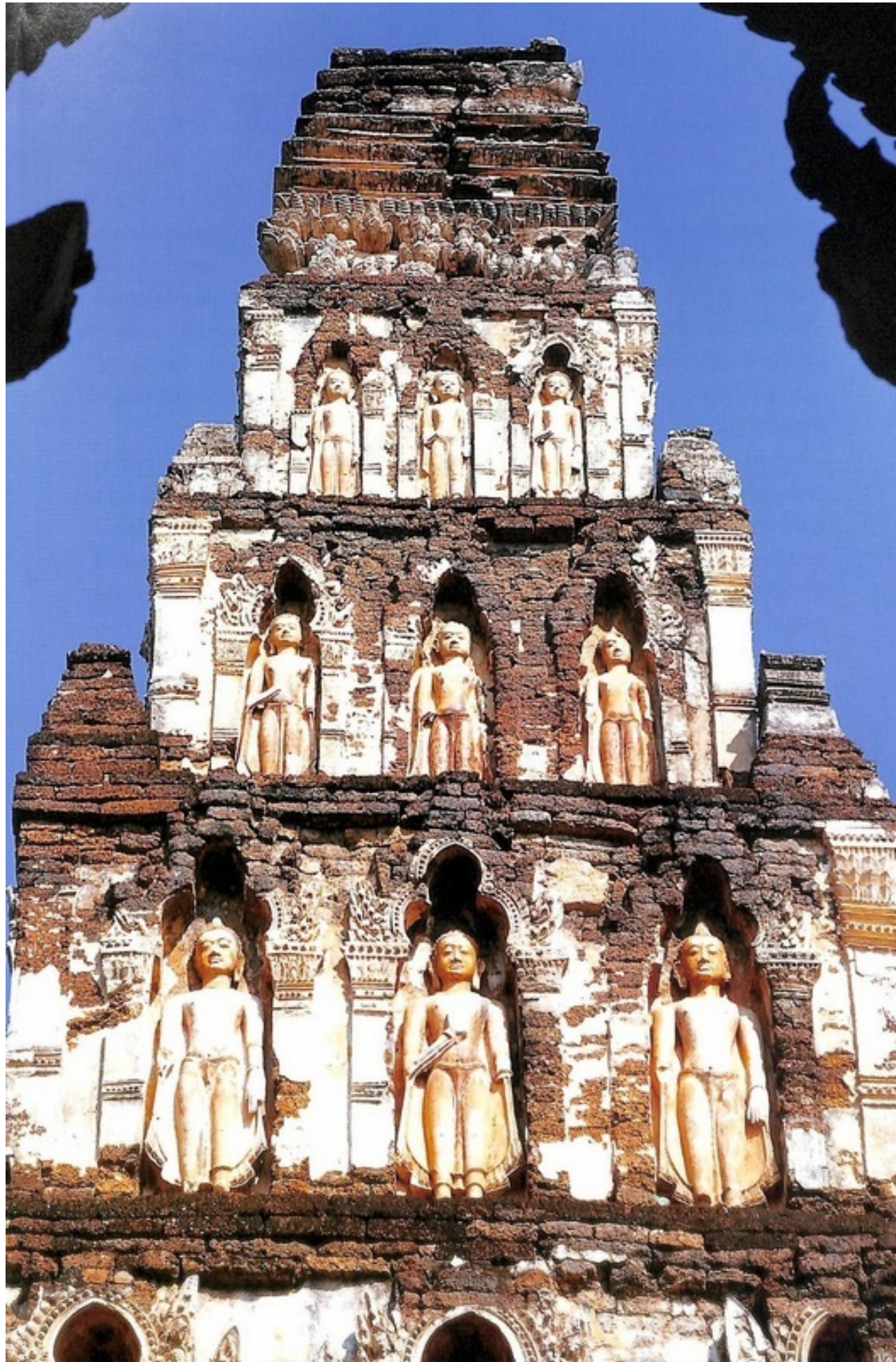
นายฤทธิ รัตนประทีป

ออกแบบศิลปกรรม

บริษัท พริสเกล จำกัด

พิมพ์ที่

บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)

สารบัญ

บทที่ ๑ โบราณสถานคืออะไร	๑
บทที่ ๒ การอนุรักษ์โบราณสถาน	๓๑
บทที่ ๓ บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน	๔๕
บทที่ ๔ กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์โบราณสถาน	๘๓
บทที่ ๕ พระสงฆ์กับการอนุรักษ์โบราณสถาน : กรณีศึกษา	๑๐๓
ภาคผนวกที่ ๑ กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์โบราณสถาน	๑๒๕
	- พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๑๕ ๑๒๗
	- ความหมายของคำว่า “พนักงานเจ้าหน้าที่” ๑๔๓
	- กฎกระทรวง ฉบับที่ ๑ (พ.ศ.๒๕๓๗) ออกตามความในพระราชบัญญัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ ๑๔๕
	- กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๓๗) ออกตามความในพระราชบัญญัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ ๑๔๖
	- ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๔๗ ๑๔๗
	- ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ.๒๕๒๔ ๑๕๑
	- ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๑๕ ทวิ แก้ไขโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๕) พ.ศ.๒๕๒๕ ๑๕๔
	- ประกาศคณะสงฆ์ เรื่อง ระเบียบควบคุมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุภายในวัด ๑๕๕
	- มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๗/๒๕๓๗ สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม เรื่อง การปรับปรุงหลักเกณฑ์การขอพระราชทานสมณศักดิ์ ๑๕๖
	- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕ หมวด ๑ ส่วนที่ ๑ และส่วนที่ ๓ หมวด ๔ ส่วนที่ ๓ หมวด ๖ และหมวด ๗ ๑๕๗
	- ระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เรื่อง การให้ความยินยอมในการนำทรัพยากรธรรมชาติในเขตปฏิรูปที่ดินไปใช้ประโยชน์ตามกฎหมายอื่น พ.ศ.๒๕๔๑ ๑๖๐
	- ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ.๒๕๔๕ ๑๖๑
ภาคผนวกที่ ๒ บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ตามหน้าที่กฎหมายกำหนดในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ/ท้องถิ่น	๑๖๓
บรรณานุกรม	๑๗๖

โบราณสถานคืออะไร

เจดีย์จามเทวีและวิหาร ที่วัดจามเทวี (วัดกุฎีดอน) จังหวัดลำพูน

โบราณสถานคืออะไร

โบราณสถานเป็นสิ่งก่อสร้างหรือเป็นสถานที่ที่บรรพบุรุษได้สร้างหรือได้ใช้ประโยชน์ทำกิจกรรมต่างๆ ในอดีต และตกทอดเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน โบราณสถานจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรมของชาติที่มีพัฒนาการมาเป็นเวลายาวนานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ความหมายของวัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรม

คำว่า “วัฒนธรรม” นั้นแปลมาจากคำว่า “culture” ในภาษาอังกฤษ ซึ่งแม้ว่าจะเป็นคำใช้กันอย่างแพร่หลายจนติดปาก ใช้พูดใช้อ้างถึงกันอยู่เสมอ แต่ในความเป็นจริงแล้วก็ไม่อาจหาคำจำกัดความที่ชัดเจนได้ง่ายๆ เคยมีผู้สำรวจพบว่า มีผู้ให้นิยามของคำว่า “วัฒนธรรม” นี้แตกต่างกันไปมากกว่า ๑๐๐ ความหมาย แต่โดยรวมแล้วคำจำกัดความของ “วัฒนธรรม” ล้วนหมายถึง ระบบความเชื่อ ค่านิยมทางสังคม ซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของคนในสังคม กฎระเบียบหรือแนวมาตรฐานของพฤติกรรมที่คนในสังคมยอมรับ และในท้ายที่สุด “วัฒนธรรม” คือวิถีชีวิตของคนในสังคม

ในทางมานุษยวิทยา เซอร์ เอ็ดเวิร์ด บี. ไทเลอร์ (Sir Edward B. Tyler) นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ ได้ให้คำจำกัดความของ “วัฒนธรรม” ไว้ว่า “วัฒนธรรม” คือ “ผลรวมของระบบความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ประเพณี ตลอดจนความสามารถและอุปนิสัยต่างๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการเป็นสมาชิกในสังคม” (ยศ สันตสมบัติ, มนุษย์กับวัฒนธรรม, ๒๕๔๐) ทั้งนี้ด้วยเหตุที่ว่า สังคมมนุษย์ทุกแห่งในโลกที่ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันอย่างมากในหลายด้านไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ ศาสนา และค่านิยมทางสังคม แต่ก็จะมีลักษณะพื้นฐานที่ตรงกันอยู่อย่างหนึ่ง นั่นคือ สังคมนั้นเป็นการรวมตัวเพื่อความอยู่รอดของสมาชิกในสังคม การที่สังคมจะดำเนินไปได้ด้วยดีนั้น พฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคนจะต้องเป็นสิ่งที่คาดคะเนได้ สมาชิกทุกคนจะต้องคาดคะเนได้ว่าคนอื่นจะมีพฤติกรรมเช่นไรในสถานการณ์ต่างๆ ในสังคมมนุษย์นั้น การที่จะสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของคนอื่นได้อย่างถูกต้องนั้น เป็นผลมาจากการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

ลักษณะพื้นฐานของวัฒนธรรม

จากการศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมต่างๆ ทั่วโลก อาจสรุปลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมได้ ๖ ประการ (ยศ สันตสมบัติ, มนุษย์กับวัฒนธรรม, ๒๕๔๐) ดังนี้

ปราสาทที่ปราสาทศีขรภูมิ
(ปราสาทสระแกว) จังหวัดสุรินทร์

เทวคาปูนปั้นประดับเจดีย์เจ็ดยอด
วัดเจดีย์เจ็ดยอด (วัดเจ็ดยอด)
จังหวัดเชียงใหม่

หอไตรที่วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

๑. วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม และค่านิยมทางสังคม ซึ่งเป็นตัวกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมคนในวัฒนธรรมเดียวกันจะสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของผู้อื่น ในสถานการณ์ต่างๆ ได้ ซึ่งทำให้พฤติกรรมของเขามีความสอดคล้องกับผู้อื่น เช่น ค่านิยมอย่างหนึ่งในสังคมไทย คือการเคารพผู้ใหญ่ เมื่อเด็กพบผู้ใหญ่ที่ตนรู้จัก เด็กทราบดีว่าตนควรยกมือไหว้เพื่อทักทายและแสดงความเคารพ ขณะเดียวกันผู้ใหญ่ก็สามารถคาดคะเนได้ว่าเด็กจะไหว้ตน และตนควรจะรับไหว้

๒. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ทีละน้อย จากการเกิดและเติบโตมาในสังคม เป็นเสมือนมรดกทางสังคมที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง มนุษย์สามารถเข้าใจได้ว่า ตนควรมีพฤติกรรมอย่างไรในสถานการณ์ต่างๆ จากประสบการณ์ที่สั่งสมมา

๓. วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ ชีวิตประจำวันของมนุษย์เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเงินตรา สัญลักษณ์ไฟจราจร หรือสัญลักษณ์ทางศาสนา เช่น วัด พระพุทธรูป เป็นต้น

๔. วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้ หรือภูมิปัญญาในลักษณะที่วัฒนธรรมมีหน้าที่สนองต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เช่น สอนให้มนุษย์รู้จักหาอาหารอย่างมีประสิทธิภาพ วางกฎเกณฑ์ให้มนุษย์ดำเนินชีวิต

ปราสาทเมืองสิงห์
จังหวัดกาญจนบุรี

พระธาตุนครเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

อย่างมีระเบียบแบบแผน ทั้งยังช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม เป็นพื้นฐานของการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีเพื่อความเจริญและความอยู่รอดของมนุษย์

๕. วัฒนธรรม คือ กระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวซึ่งทำให้กลายมาเป็นการสร้างแนวความคิดพื้นฐานของระบบการเมือง การปกครองของสังคมนั้น

๖. วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง หากแต่มีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ความคิดและค่านิยมจากวัฒนธรรมอื่นที่แพร่กระจายเข้ามา จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในวัฒนธรรมเดิม

วัฒนธรรมไทย

ประเทศที่มีพัฒนาการความเป็นมาอันยาวนานย่อมมีภูมิปัญญาเป็นของกลุ่มชน “ภูมิปัญญา” คือ พื้นฐานความรู้ที่สั่งสมขึ้นจากประสบการณ์ คือ ความชัดเจนของชีวิต สังคม และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นจากความรู้ ความสามารถของคนไทย ที่ประดิษฐ์คิดค้น สร้างสรรค์ ดัดแปลงขึ้นเพื่อให้เกิดประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่

วัดไชยวัฒนาราม
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระปรางค์วัดราชบูรณะ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ในท้องถิ่น เพื่อการดำรงชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิต ประเทศไทยเรามีวัฒนธรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาที่สังคมสร้างสรรค์พัฒนาสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต ได้แก่

๑. ด้านปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีวิต อาทิ ความรู้ ความสามารถ ในการแสวงหาอาหาร
๒. ด้านภาษาและวรรณกรรม อาทิ ภาษาและตัวอักษร เพื่อการถ่ายทอดวัฒนธรรมของตนเอง จากการพูด การเขียน การอ่าน
๓. ด้านศาสนา ปรัชญา จริยธรรม อาทิ ศาสนาอันเป็นหลักในการดำรงชีวิต
๔. ด้านศิลปะ การบันเทิง ดนตรี อาทิ แบบแผนทางศิลปะด้านต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองในแต่ละภูมิภาค

๕. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม อาทิ ระบบครอบครัวและชุมชน ระบบเครือญาติ ฯลฯ

๖. ด้านเศรษฐกิจ อาทิ ระบบการค้า การคมนาคมและขนส่ง ฯลฯ

๗. ด้านอุตสาหกรรม อาทิ ประเภททรัพยากร เทคโนโลยีและวิธีการผลิต

๘. ด้านการเมืองการปกครอง อาทิ ระบบการเมืองการปกครองที่เป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์มีผู้นำเป็นกษัตริย์ พัฒนามาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ (กรมศิลปากร. สัจจิตร์วันอนุรักษ์มรดกไทย. ๒๕๔๑)

มรดกวัฒนธรรมไทย

“มรดกวัฒนธรรม” แปลโดยรูปศัพท์แล้วหมายถึง ทรัพย์สินสมบัติทางวัฒนธรรมของคนรุ่นก่อนที่ตกทอดมาให้คนรุ่นหลัง แต่หากพิจารณาความหมายโดยรวมแล้ว หมายถึง ความเชื่อ ค่านิยม และผลผลิตที่เกิดจากพฤติกรรม การประดิษฐ์คิดค้น คัดเลือก และปรับปรุงสร้างสรรค์ของบรรพบุรุษที่ยึดถือเรียนรู้ หรือรับรู้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

โดยทั่วไปแล้วอาจจำแนกมรดกทางวัฒนธรรมออกได้เป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑. มรดกวัฒนธรรมทางจิตใจ เช่น มรดกทางวัฒนธรรมที่ตกทอดมาที่เป็นนามธรรม ซึ่งแสดงออกให้เห็นผ่านทางด้านจริยธรรม ค่านิยม ปรัชญา แนวคิด ประเพณี และพฤติกรรมต่างๆ ทางสังคม ฯลฯ

๒. มรดกวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น ผลผลิตที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นให้เห็นได้เป็นรูปธรรม เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ งานหัตถกรรม พื้นบ้าน ฯลฯ

หลักปฏิบัติของนานาชาติกำหนดระยะเวลา ๕๐ ปี เป็นพรมแดนระหว่างวัฒนธรรมในอดีตกับปัจจุบัน ในภาคพื้นยุโรปแบ่งอดีตกับปัจจุบันด้วยช่วงการปฏิวัติอุตสาหกรรมในประเทศฝรั่งเศส โดยกำหนดปี พ.ศ. ๒๓๔๓ เป็นเขตเวลาแบ่งระหว่างยุคอดีตและปัจจุบัน (กองโบราณคดี. ๒๕๓๒) และแนวปฏิบัติการณ์อนุรักษ์ อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี. ๒๕๓๒)

มรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้เมื่อผ่านเวลายาวนาน บางส่วนถูกเปลี่ยนแปลงหรือลึ้มเลื่อนไป บางส่วนถูกยกเลิกหรือทำลายลง ด้วยเหตุที่หมดประโยชน์ใช้สอยในชุมชน หรือขัดขวางต่อความเจริญหรือการขยายตัวของสังคม ตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนแปลงในเรื่องของภาษาที่ใช้ การเสื่อมสูญไปของประเพณีและพิธีกรรมบางอย่าง ตลอดจนจนถึงการเสื่อมสลายของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ทั้งที่เกิดจากธรรมชาติ และที่เกิดจากมนุษย์บุกรุกและทำลาย การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ บ้างก็เป็นไปอย่างเหมาะสม แต่หลายอย่างเกิดจากความเขลา เห็นแก่ตัว และขาดการไตร่ตรอง

พระปรางค์วัดระฆังโฆสิตาราม
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถาปัตยกรรมบนพระนครคีรี
จังหวัดเพชรบุรี

วิหารและเจดีย์ในวัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

คุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมไทย

๑. มรดกทางศิลปวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมา

๒. มรดกทางศิลปวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงถึงเกียรติ ความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นและในชาติ

๓. มรดกทางศิลปวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความรู้สึกสามัคคี เป็นเอกภาพอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ประชาชนระดับต่างๆ

๔. มรดกทางศิลปวัฒนธรรมเป็นหลักฐานที่เอื้อประโยชน์ต่อการศึกษา ค้นคว้าและวิจัย

ความหมายของโบราณสถาน

“โบราณสถาน” หมายถึง อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้น มีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมาที่เป็นประโยชน์ทางด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี นอกจากนี้ยังรวมถึงสถานที่หรือเนินดินที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ หรือมีร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์ปรากฏอยู่ เช่น วัดไชยวัฒนาราม แหล่งประวัติศาสตร์ทุ่งภูเขาทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แหล่งภาพเขียนสีผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย เป็นต้น

ด้วยนิยามเช่นนี้จึงเห็นได้ว่า อาคารสมัยใหม่ไม่ใช่โบราณสถาน เพราะสร้างขึ้นในสมัยปัจจุบันนี้เอง แม่น้ำและภูเขาโดยทั่วไปก็ไม่ใช่โบราณสถาน เพราะเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ในขณะที่กลุ่มหลักหินหรือหินตั้งเป็นโบราณสถาน เพราะถูกสร้างขึ้นโดยมนุษย์สมัยโบราณ ถ้าที่พบร่องรอยหลักฐานการอยู่อาศัยของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์จัดเป็นโบราณสถาน เพราะแม้จะเป็นสถานที่ที่เกิดโดยธรรมชาติ แต่ก็เป็นสถานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของมนุษย์โบราณ

ความสำคัญของโบราณสถาน

โบราณสถานทุกแห่งมีคุณค่าและความสำคัญด้านต่างๆ ดังนี้

๑. ด้านเอกลักษณ์ ทำให้เข้าใจถึงที่มา สถานที่ตั้ง ชนชาติ ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือประเทศใดประเทศหนึ่ง โดยเฉพาะ เช่น พระบรมมหาราชวัง พระมหาธาตุเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช พระธาตุคอกยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม เป็นต้น

๒. ด้านวิชาการ เป็นแหล่งข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ซึ่งเป็นเครื่องแสดงประวัติความเป็นมาของชุมชน

วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

สถาปัตยกรรมล้านนาที่
วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

พระพุทธรูป
ในวัดพระบรมธาตุไชยา
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

และชาติ จึงเป็นแหล่งศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น โบราณสถานในเมืองโบราณสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย

๓. ด้านเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชนและประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อม จากการท่องเที่ยวและกิจกรรมต่างๆ เช่น การบริการ ธุรกิจที่พักและโรงแรม การจำหน่ายของที่ระลึก เป็นต้น

๔. ด้านการใช้สอย สามารถใช้ประโยชน์โบราณสถานนั้นสืบเนื่องต่อมาถึงปัจจุบันได้ เช่น ศาลากลางจังหวัดราชบุรี หมู่พระวิมานพระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) ปัจจุบันใช้เป็นอาคารจัดแสดงพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ของกรมศิลปากร จวนเรซิดังกัมปอร์ต จังหวัดตราด ปัจจุบันเป็นที่ทำการสำนักคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม เป็นต้น

๕. ด้านสังคมเป็นความภาคภูมิใจและเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคมและชาติ มีความสัมพันธ์กับขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี เช่น ประเพณีนมัสการพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นต้น

๖. ด้านการเมือง โบราณสถานมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ การรักษาอธิปไตยและเป็นการสร้างความสามัคคีในชาติ เช่น วัดชลธาราสিংเห หรือวัดพิทักษ์แผ่นดินไทย อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นโบราณสถานสำคัญในการกำหนดเขตแดนระหว่างไทยอังกฤษ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เป็นโบราณสถานที่ยกขึ้นเพื่อเป็นสักขีพยานในพันธไมตรีระหว่างกรุงศรีอยุธยา และกรุงศรีสัตนาคณหุต เป็นต้น

๗. ด้านสุนทรียศาสตร์ ให้คุณค่าความงามด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม เช่น วัดพระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ วัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี หอไตรวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น

ประเภทของโบราณสถาน

๑. แบ่งตามลักษณะทางกายภาพ

จำแนกออกได้เป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑.๑ โบราณสถานที่เป็นสิ่งก่อสร้างโดยฝีมือมนุษย์ สร้างขึ้นด้วยจุดประสงค์และมีลักษณะรูปแบบแตกต่างกันไป เช่น โบสถ์ วิหาร เจดีย์

วัดช้างรอบ จังหวัดกำแพงเพชร

พระพุทธรูปประธานในวิหารวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย

วัดสะพานหิน จังหวัดสุโขทัย

บ้านเรือน คูต่อเรือ แหล่งหลอมและถลุงโลหะ ถนนโบราณ เขื่อนหรือฝาย คลองขุด คูเมือง กำแพงเมือง เป็นต้น

๑.๒ โบราณสถานที่เป็นแหล่งธรรมชาติที่มนุษย์ดัดแปลงเพื่อใช้ประโยชน์ในการประกอบกิจกรรม หรือเป็นที่อยู่อาศัย เช่น เฝิงผาที่มีภาพเขียนสี ภูเขาและถ้ำที่ดัดแปลงเป็นที่อยู่อาศัยและที่ฝังศพ แม่น้ำที่ใช้เป็นนิมิตของพุทธสิมา เป็นต้น

๑.๓ โบราณสถานตามธรรมชาติที่มีร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์ มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ หรือบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น ทู่งภูเขาทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นสมรภูมิรบระหว่างไทยและพม่าในสมัยอยุธยา เส้นทางนมัสการพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี เป็นเส้นทางเสด็จประพาสในรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรมเป็นต้นมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นต้น

๒. แบ่งตามวัสดุก่อสร้าง

ประเภทของโบราณสถาน สามารถแบ่งออกตามวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง ซึ่งมีหลายประเภท ได้แก่

๒.๑ โบราณสถานที่สร้างด้วยดิน เช่น กำแพงเมือง คันดิน คูเมือง เป็นต้น

๒.๒ โบราณสถานที่สร้างด้วยอิฐ เช่น โบสถ์ วิหาร ปรากฏ เจดีย์
ธาตุ อคารแก้ว กำแพง ป้อม ประตูเมือง เป็นต้น

๒.๓ โบราณสถานที่สร้างด้วยหินและศิลาแลง เช่น สถาปัตยกรรม
โบราณประเภทปราสาทหินซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้างอิทธิพลขอมหรือเขมรโบราณ
เจดีย์ โบสถ์ วิหาร เป็นต้น

๒.๔ โบราณสถานที่สร้างด้วยไม้ เช่น เรือนหลวง จวน บ้าน หมุกฎิ
หอไตร โบสถ์หอระฆัง ศาลาการเปรียญ เป็นต้น

๓. แบ่งตามประโยชน์การใช้งาน

สามารถแบ่งประเภทตามประโยชน์การใช้งานได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๓.๑ โบราณสถานที่ยังใช้ประโยชน์ตามหน้าที่การใช้งานเดิม
หมายถึง โบราณสถานที่ยังคงใช้ประโยชน์สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เช่น โบสถ์
วิหาร ฯลฯ ที่พระสงฆ์และประชาชนยังใช้ประโยชน์ในการประกอบศาสนกิจ
หรือบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ย่านตลาดการค้า เป็นต้น

วัดช้างล้อม จังหวัดสุโขทัย

๓.๒ โบราณสถานที่ย้ายแปลงหน้าที่การใช้งานไปจากเดิม หมายถึง สิ่งก่อสร้างที่เคยใช้ประโยชน์ในฐานะหนึ่ง แต่ถูกเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน เช่น พระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) เดิมเป็นพระราชฐานของกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ภายหลังได้ปรับเปลี่ยนเป็นอาคารจัดแสดงของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร แม้แต่ซากโบราณสถานที่ถูกทิ้งร้าง ก็ยังถือได้ว่าได้ถูกเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยมาเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งสันถนาการ

การแบ่งประเภทโบราณสถานดังกล่าว แต่เดิมเคยแบ่งเป็น โบราณสถานแบบที่ยังใช้ประโยชน์ (Living Monument) และโบราณสถานร้าง (Dead Monument)

๔. แบ่งตามการถือครองที่ดิน

๔.๑ โบราณสถานที่ตั้งอยู่ในเขตที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิครอบครอง ซึ่งที่ดินเหล่านี้ผู้ครอบครองได้ถือทำประโยชน์แล้ว และมีเอกสารสิทธิ์ เช่น โฉนดที่ดิน หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.๓ น.ส.๓ ก น.ส.๓ ข.) หลักฐานการแจ้งครอบครอง (ส.ค.๑) ใบจองแสดงการยอมให้ครอบครองที่ดินชั่วคราว ใบเหี้ยบย่ำ เป็นต้น

๔.๒ โบราณสถานที่ตั้งอยู่ในเขตที่ดินของหลวง อันได้แก่ ที่ดินของรัฐประเภทต่างๆ ประกอบด้วย

๔.๒.๑ ที่ราชพัสดุ ที่ดินซึ่งถือว่าเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน เช่น ที่ตั้งของสำนักงานราชการบ้านเมือง บ้านพักข้าราชการ โบราณสถาน ป้อม คูเมือง กำแพงเมือง โรงทหาร ที่นา สวน ไร่ และที่ซึ่งไม่ได้สงวนไว้เพื่อใช้ในราชการ อนุรักษ์พื้นที่จังหวัดเป็นผู้มีอำนาจในการดูแลรักษา สามารถให้ประชาชนเช่าอยู่อาศัยและทำกิน หรือให้หน่วยงานของรัฐครอบครองได้รับสิทธิในการใช้ประโยชน์

๔.๒.๒ ที่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ที่ดินอันเป็นทรัพย์สินในพระมหากษัตริย์ ทรัพย์สินส่วนพระองค์ และทรัพย์สินส่วนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ซึ่งอยู่ในความดูแลของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

๔.๒.๓ ที่ทรัพย์สินพระคลังข้างที่ ที่ดินที่พระมหากษัตริย์ซื้อมาเป็นทุนทำประโยชน์หรือวัตถุประสงค์ส่วนพระองค์มีสำนักงานพระคลังข้างที่ เป็นผู้ปกครองดูแลรักษา

๔.๒.๔ ที่ศาสนสมบัติ ทรัพย์สินพระศาสนา ประกอบด้วย “ที่ดินวัด” ซึ่งเป็นของวัดใดวัดหนึ่งที่มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ถวายที่ดินของตนที่มีกรรมสิทธิ์แก่สงฆ์ เพื่อให้เป็นที่สร้างวัด “ที่ธรณีสงฆ์” ที่ดินที่พุทธศาสนิกชนถวายให้เป็นของวัด ซึ่งวัดจะได้รับผลประโยชน์จากที่ดินนั้น เช่น ให้เช่าเพื่อนำเงินค่าเช่ามาบำรุงวัด เป็นต้น “ที่กัลปนา” ที่ดินซึ่งมี

วัดตระพังทองกลาง
จังหวัดสุโขทัย

ยักษ์ทวารบาลที่วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพมหานคร

ผู้อุทิศเฉพาะผลประโยชน์ให้วัด หรือพระศาสนา และ “ที่ศาสนสมบัติกลาง” ที่ดินทรัพย์สินของพระศาสนา ซึ่งมีชื่อของวัดใดวัดหนึ่ง เช่น ที่ดินวัดร้าง ซึ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้ดูแลรักษาและจัดการ

๔.๒.๕ ที่แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ภูเขา แหล่งแร่ธาตุ ป่าไม้ ที่ดินเขตป่าสงวน อุทยานแห่งชาติ พื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์ป่า หนองบึงที่สงวนพันธุ์สัตว์น้ำ เป็นต้น

๔.๒.๖ ที่สาธารณประโยชน์ ที่ดินซึ่งทางราชการได้จัดไว้หรือสงวนไว้เพื่อให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันตามสภาพแห่งพื้นที่นั้น หรือที่ดินที่ประชาชนได้ใช้หรือเคยใช้ประโยชน์ร่วมกันมาก่อนไม่ว่าปัจจุบันจะยังใช้ออยู่หรือเลิกใช้แล้วก็ตาม ถือว่าเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ผู้ใดจะเข้ายึดถือครอบครองมิได้ เช่น ที่ท่าเลเลี้ยงสัตว์ ป่าช้าฝิ่งและเผาศพ ห้วย หนอง ที่ชายตลิ่ง ทางหลวง ทะเลสาบ เป็นต้น

๔.๒.๗ ที่ดินรกร้างว่างเปล่า ที่ดินซึ่งมีผู้ทอดทิ้ง หรือเวนคืนกลับมาเป็นของแผ่นดินตามกฎหมาย

วิหารวัดป่าปาง จังหวัดลำปาง

พระมหาเจดีย์ประจำรัชกาลที่
๑ - ๓ ในวัดพระเชตุพนวิมล
มังคลาราม กรุงเทพมหานคร

สถานการณ์ปัจจุบันของโบราณสถานในประเทศไทย

โบราณสถานในประเทศไทยก็เป็นเช่นเดียวกันกับที่อื่นๆ ในโลก คือ ต้องเผชิญปัญหาเกี่ยวกับการเสื่อมโทรมพังทลาย ทั้งด้วยเหตุปัจจัยด้านเวลา การเสื่อมสภาพของวัสดุ ผลกระทบของสภาพแวดล้อม การกระทำของมนุษย์ การพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี การศึกษาความสัมพันธ์ของโบราณสถานในพื้นที่และสภาพแวดล้อมที่แตกต่างนั้น จึงมีความสำคัญในการกำหนดหลักการ และแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถาน ความเสื่อมสภาพของโบราณสถานในประเทศไทยนั้น อาจจำแนกเป็นสาเหตุต่างๆ ได้ดังนี้

๑. สาเหตุจากธรรมชาติ โบราณสถานเกิดการเสื่อมสภาพได้จากสาเหตุ ดังต่อไปนี้

๑.๑ สภาพภูมิอากาศ เช่น น้ำฝนปริมาณมากทำให้เกิดความชื้นในตัวโบราณสถาน มีผลให้แนวอิฐ หินที่เชื่อมต่อกันของตัวโบราณสถานหลุดแยกจากกัน อุณหภูมิที่มีความแตกต่างกันทำให้เกิดการขยายตัวและหดตัวของวัสดุ ก่อสร้างโบราณสถานเป็นสาเหตุให้เกิดการเสื่อมสภาพ เป็นต้น

๑.๒ การเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์ เช่น การเปลี่ยนทางเดินของแม่น้ำ การกัดเซาะตลิ่ง การงอกยื่นของแผ่นดิน เป็นต้น

๑.๓ พิบัติภัยทางธรรมชาติ เช่น แผ่นดินไหว การเกิดไฟฟ้า ภูเขาไฟระเบิด เป็นต้น

๒. สาเหตุจากพืช โบราณสถานที่มีพืชขึ้นอยู่ ส่งผลให้เกิดรอยร้าวและความชื้นในตัวโบราณสถาน นอกจากนี้ในรอยแยกของตัวโบราณสถานที่มีความชื้น ยังก่อให้เกิดจุลินทรีย์ ประเภท เห็ด รา ไส้คน และตะไคร่ ทำให้โบราณสถานเกิดการเสื่อมสภาพ

๓. สาเหตุจากสัตว์ โบราณสถานเกิดความเสียหายจากการกระทำของสัตว์ ได้หลายทาง เช่น วัว ควาย แพะ แกะ ฯลฯ ขึ้นเหยียบย่ำบนโบราณสถาน หรือสัตว์ประเภทหนู ค้างคาว นก ฯลฯ ถ่ายมูล เจาะไซ สร้างรังอยู่บนหรือในโบราณสถาน นอกจากนี้แมลงหลายชนิด เช่น ปลวก มอด ยังกัดกินวัสดุที่เป็นไม้

๔. สาเหตุจากมนุษย์ การทำลายโบราณสถานจากการกระทำของมนุษย์ เป็นสาเหตุที่สำคัญและร้ายแรงที่สุด ซึ่งเกิดได้หลายทาง ดังนี้

๔.๑ การลักลอบขุดโบราณสถาน เพื่อค้นหาโบราณวัตถุ ทำให้โบราณสถานเกิดเป็นโพรง ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงแข็งแรงของโครงสร้าง อันเป็นเหตุทำให้โบราณสถานพังทลาย นอกจากนี้การลักลอบเคลื่อนย้ายชิ้นส่วนของโบราณสถานก็เป็นสาเหตุทำให้โบราณสถานเปลี่ยนสภาพ และเกิดความเสียหายในที่สุด

๔.๒ การก่อสร้างอาคาร ตัดถนน ขุดคลอง สร้างเขื่อน วางระบบ ไฟฟ้า ประปา ฯลฯ รุกล้ำ บดบัง เบียดชิดโบราณสถาน เป็นเหตุให้เกิดการทำลาย จากการขุดเจาะบริเวณที่ก่อสร้าง การสิ้นสละเทือนของยานพาหนะที่สัญจรไปมา และการบดบังทัศนียภาพ

๔.๓ การปรับพื้นที่เพื่อทำการเกษตรในบริเวณที่เป็นแหล่งโบราณคดี ทำให้เกิดการขุดทำลายหลักฐานที่เป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุ จนเกิดผลกระทบต่อคุณค่าทางวิชาการของแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี

๔.๔ ภาวะสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เช่น ขยะ น้ำเสีย คิว้นและสารพิษ จากครัวเรือน หรือโรงงานอุตสาหกรรม มีผลต่อการเสื่อมสภาพของวัสดุก่อสร้าง โบราณสถานและการเสื่อมสภาพของคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ

๔.๕ การซ่อมแซมโบราณสถานที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการโดย เอกชน สถาบัน วัด หรือผู้มีจิตศรัทธาโดยไม่ได้ผ่านการควบคุมหรือคำแนะนำ ตามหลักวิชาการอนุรักษ์โบราณสถาน ทำให้โบราณสถานถูกเปลี่ยนแปลง สภาพเดิม นับเป็นการทำลายคุณค่าความเป็นของแท้ดั้งเดิม (Authenticity) ของโบราณสถาน

จากที่กล่าวมาข้างต้น โบราณสถานนับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมาก ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะที่เป็นโบราณสถานนั้น ย่อมไม่ได้หมายถึงการให้พระสงฆ์ ประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าไปบริหารจัดการหรือดำเนินการต่อโบราณสถานในทุกที่ทุกแห่ง และในงานทุกระดับ ทั้งนี้เพราะงานอนุรักษ์ทางศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยวิชาการเฉพาะด้านที่ต้องการความรู้ ความเข้าใจ โดยเฉพาะการจัดการกับทรัพย์สินเหล่านี้ เช่น วิชาการทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑสถานวิทยา เทคโนโลยีเพื่อการอนุรักษ์ต่างๆ เป็นต้น

ดังที่ได้เคยมีผู้เสนอมาตรการแนวทางสากลเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน ในการประชุมการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมระหว่างประเทศไว้ว่า “จะต้องไม่เสี่ยงที่จะให้ผู้หนึ่งผู้ใดที่ไม่มีพื้นฐานหลักการอนุรักษ์อย่างแท้จริง เข้าดำเนินการแต่ผู้เดียวอย่างเด็ดขาด” (กรมศิลปากร, ทักษะของต่างประเทศ ว่าด้วยการสงวนรักษาสมบัติทางวัฒนธรรมในประเทศไทยและประเทศใกล้เคียง ในภาคพื้นเอเชียใต้และเอเชียอาคเนย์รวมบทความปาฐกถาเรื่อง สงวนรักษา โบราณสถาน, ๒๕๑๖)

ข้อกำหนดแนวทางที่กล่าวข้างต้นนี้เกิดขึ้นภายใต้ความจริงที่ว่ามรดกทางศิลปวัฒนธรรมโดยเฉพาะโบราณสถานที่มีค่าประมาณมิได้เหล่านี้ โดยแท้จริง ย่อมไม่อาจถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินสมบัติของวัด หรือแม้แต่ชาติใดชาติหนึ่ง หากแต่เป็นสมบัติของคนทั้งโลก

พระพุทธรูปประดับในคุ้มเจดีย์
จามเทวี ที่วัดจามเทวี (วัดกุฎีดอน)
จังหวัดลำพูน

๒

การอนุรักษ์โบราณสถาน

อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

การอนุรักษ์โบราณสถาน

ความหมายของการอนุรักษ์โบราณสถาน

ในประเทศไทย การอนุรักษ์โบราณสถาน ยึดถือความหมายตามคำจำกัดความ ในระเบียบกรมศิลปากร ว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. ๒๕๒๔ ที่กล่าวไว้ว่า การอนุรักษ์โบราณสถาน (Conservation) คือ การดูแลรักษาโบราณสถานเพื่อให้คงคุณค่าไว้ และให้หมายรวมถึงการป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะโบราณสถาน

ประวัติการอนุรักษ์โบราณสถานในประเทศไทย

การอนุรักษ์โบราณสถานของประเทศไทยตามหลักสากลเกิดขึ้นครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้ง “โบราณคดีสโมสร” ขึ้นในวันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๑ เพื่อทำการศึกษาเรื่องราวความเป็นมาของชาติบ้านเมืองในอดีต พร้อมทั้งได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ร่วมกันวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์การซ่อมบูรณะพระพุทธรูปและปูชนียสถานที่สำคัญ โดยกำหนดเป็นหลักกว้างๆ มีนัยสำคัญคือ “ของเก่าถ้ายังคงสภาพมั่นคงแข็งแรงก็ให้คงไว้ให้มากที่สุดซ่อมเท่าที่จำเป็น แม้แต่ภาพจิตรกรรมฝาผนังก็ไม่พยายามที่จะไปแต่งแต้มของเก่าให้ดูเป็นของใหม่ พยายามทำให้กลมกลืนกัน แม้แต่รูปทรง ลวดลาย ขึ้นส่วนอันใดก็ตามให้รักษาคงไว้ตามรูปเก่า หากจำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไขสิ่งใดให้ดีขึ้น จะต้องปรึกษาหาความรู้จากผู้สันตติชนาญการเสียก่อน”

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวถึงการซ่อมไว้ในความหมายดังต่อไปนี้ “อะไรที่แตกหักก็ทำให้เสียให้ดี” “อะไรที่เก่าก็ทำให้เห็นเป็นใหม่หมด” ส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิสังขรณ์ท่านทรงกล่าวถึงในฐานะของการรักษาชั้นสูง ที่หมายถึง การทำให้โบราณสถานคืนดีอย่างเดิม ทรงกล่าวถึงการปฏิสังขรณ์ตามที่เข้าใจกันและปฏิบัติกันอยู่ทั่วไปว่า “มักชอบรื้อหรือแก้ไขแบบอย่างของเดิมไปตามชอบใจจนเสียของโบราณ” แท้จริงแล้วการปฏิสังขรณ์ที่ดีจะต้อง “ปฏิสังขรณ์ให้คืนดีและคงแบบเดิมไว้ ให้ทำตามแบบเดิม อย่าให้เปลี่ยนแปลงรูปร่าง และลวดลายตามชอบใจ อย่าให้รื้อทำลายเพื่อสร้างของใหม่ขึ้นแทน”

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๖๙) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้งราชบัณฑิตยสภาขึ้น ทำหน้าที่บำรุงรักษาวิชาช่าง วิชาหนังสือ และวิชาโบราณคดี โดยราชบัณฑิตย

พระปรางค์วัดราชบูรณะ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

หน้าบันและทับหลังที่ประดับ
ปราสาทประธานปราสาทพนมรุ้ง
จังหวัดบุรีรัมย์

สถาปัตยกรรมของโบราณออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ โบราณสถาน หมายถึง สถานที่หรืออาคารสิ่งก่อสร้าง อนุสรณ์สถาน เมืองโบราณ หรือสถานที่ใดๆ ที่ไม่อาจเคลื่อนที่ได้ และมีอายุประมาณตั้งแต่ ๑๐๐ ปีขึ้นไป

โบราณวัตถุ หมายถึง วัตถุหรือสิ่งของ ตลอดจนเครื่องมือ เครื่องประดับ ชิ้นส่วนของโบราณสถานใดๆ อันอาจเคลื่อนที่ไปได้ และมีอายุประมาณตั้งแต่ ๑๐๐ ปีขึ้นไป

ราชบัณฑิตยสภา ได้วางแนวทางการสงวนรักษาของโบราณเบื้องต้นไว้ในครั้งนั้น เป็น ๓ ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ ๑ เรียกว่า ชั้นป้องปราม คือ การดูแลควบคุมอย่างจริงจัง ห้ามปรามมิให้ผู้ใดบุกรุก หรือรื้อทำลาย หรือเคลื่อนย้ายของโบราณที่สำคัญ อันควรสงวน

ขั้นที่ ๒ เรียกว่า ชั้นบำบัด คือ การลงมือจัดการถากถางทำความสะอาด ซ่อมแซม และค้ำจุนป้องกันยืดยาวต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ หรือหยุดยั้งมิให้ชำรุดหักพังอีกต่อไป

ขั้นที่ ๓ เรียกว่า ขั้นรักษา คือ การบูรณะ หรือการปฏิสังขรณ์ อันเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ต้องลงมือปฏิบัติ เพื่อให้โบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีสภาพชำรุดทรุดโทรมมาก มีความแข็งแรงมั่นคงดังเดิม

จากแนวทางการสงวนรักษาของโบราณดังกล่าว คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยโบราณสถานกำหนดหลักเกณฑ์การบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน ดังนี้

๑. ให้อนุรักษ์ไว้ตามรูปแบบเดิม อย่าให้เปลี่ยนรูปร่างและลวดลายไปเป็นอย่างอื่นตามใจชอบ

๒. อย่าให้รื้อทำลายโบราณสถานที่สำคัญ เพื่อจะสร้างของใหม่ขึ้นแทน

๓. ต้องรักษาสภาพแวดล้อมของโบราณสถาน ไม่ให้อาคารใหม่เข้าไปเบียดจนทำให้โบราณสถานเสียหาย ควรจัดผังบริเวณในเขตวัดให้มีที่ดินสำหรับก่อสร้างสิ่งใหม่ๆ ขึ้นโดยเฉพาะ

ปัจจุบัน แนวทางการสงวนรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม ได้มีองค์กรต่างๆ กำหนดหลักเกณฑ์การอนุรักษ์โบราณสถานตามแนวปฏิบัติสากล โดยมีองค์การการศึกษาและวิทยาศาสตร์แห่งสหประชาชาติ (UNESCO) กำหนดหลักการอนุรักษ์เป็น ๘ ขั้นตอน ดังนี้

๑. ขั้นการป้องกันการเสื่อมสภาพ (Prevention of Deterioration)
๒. ขั้นการรักษาสภาพ (Preservation)

พระธาตุเชิงชุมและวิหาร
จังหวัดสกลนคร

เจดีย์ภูเขาทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓. ขั้นการเสริมความแข็งแรง (Consolidation)
๔. ขั้นจำลองแบบ (Reproduction)
๕. ขั้นการบูรณะ (Restoration)
๖. ขั้นการสร้างขึ้นใหม่ (Anastylosis)
๗. ขั้นการประยุกต์การใช้สอย (Rehabilitation /Renovation)

สำหรับประเทศไทย กำหนดแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถาน โดยยึดถือตาม **ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. ๒๕๒๘** สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

หลักการอนุรักษ์โบราณสถาน

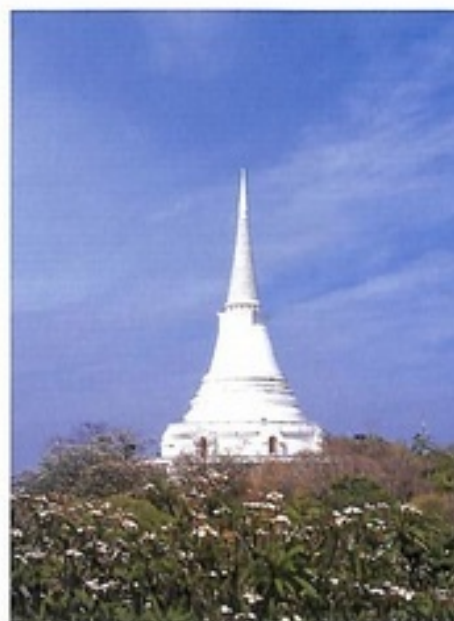
โบราณสถานนั้นเปรียบเสมือนมรดกอันมีค่าที่บรรพชนได้มอบสู่ลูกหลานในปัจจุบันและอนาคต นับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อประเทศชาติ ทั้งในฐานะที่เป็นแหล่งความรู้ที่ทำให้เรารู้จักความเป็นมาของตนเอง เป็นสิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติ ก่อให้เกิดความรักหวงแหนและความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับตกทอดมาจากบรรพบุรุษ และเป็นตัวบ่งชี้ระดับความมีอารยะ อันสืบเนื่องยาวนานของประเทศชาติ

เพื่อให้การอนุรักษ์โบราณสถานเป็นไปตามแนวทางมาตรฐานสากลและถูกต้องเหมาะสม กรมศิลปากร ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ จึงกำหนดแนวนโยบายหลักที่มุ่งเน้นในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน เพื่อธำรงไว้ซึ่งหลักฐานทางด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี ให้สอดคล้องสัมพันธ์กับสภาพ เศรษฐกิจ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรมของชาติ โดยออก **ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. ๒๕๒๘** เพื่อใช้เป็นหลักการในการอนุรักษ์โบราณสถานของประเทศไทย ซึ่งหลักการสำคัญของกรรมวิธีการอนุรักษ์ขั้นต่างๆ ตามระเบียบดังกล่าว ระบุความหมายไว้ ดังนี้

๑. การสงวนรักษา (Preservation) หมายถึง การดูแลรักษาไว้ตามสภาพของเดิมตามที่เป็นอยู่ และป้องกันมิให้เสียหายต่อไป
๒. การบูรณะ (Restoration) หมายถึง การซ่อมแซม และปรับปรุงให้รูปทรงลักษณะกลมกลืนเหมือนของเดิมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ต้องแสดงความแตกต่างของสิ่งที่มีอยู่เดิม และสิ่งที่ทำขึ้นใหม่
๓. การปฏิสังขรณ์ (Reconstruction) หมายถึง การทำให้กลับไปสู่สภาพอย่างที่เคยเป็นมา
๔. การเสริมความมั่นคงแข็งแรง (Consolidation) หมายถึง การดำเนินการในเบื้องต้นก่อนที่จะทำการอนุรักษ์ขั้นสูง กรณีที่โบราณสถานมีสภาพชำรุดทรุดโทรม อาจจะเป็นอันตรายหรือเป็นการเสริมโครงสร้างของใหม่เข้าไปในวัสดุโบราณ เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหายต่อไป

พระปรางค์วัดราชบูรณะ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระธาตุนจอมเพชร
เจดีย์สถาปัตยกรรมแบบลังกา
บนพระนครคีรี จังหวัดเพชรบุรี

ปราสาททิมาย
จังหวัดนครราชสีมา

กฎหมายกับการอนุรักษ์โบราณสถานในประเทศไทย

ขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญในการอนุรักษ์โบราณสถาน คือ การคุ้มครองป้องกันให้โบราณสถานปลอดภัยจากการทำลายทั้งปวง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำลายโดยมนุษย์ กฎหมายจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการคุ้มครองป้องกัน การป้องกัน ปรามปราม และการลงโทษผู้ทำลายโบราณสถาน

กฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อคุ้มครองป้องกันโบราณสถานนั้น สามารถเทียบเคียงย้อนไปได้จนถึงสมัยอยุธยา โดยมีพระโอยการลักขณะใจในกฎหมายตราสามดวง ซึ่งแม้ว่าจะไม่ใช่กฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์คุ้มครองโบราณสถาน หากแต่มุ่งหมายเพื่อการคุ้มครองศาสนสถานและศาสนวัตถุ ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุ ทำให้ศาสนสถานและศาสนวัตถุเหล่านี้ได้รับการคุ้มครองเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน

รัฐบาลไทยได้ตรากฎหมาย พระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๗๗ ซึ่งมีผลบังคับใช้ในการคุ้มครองโบราณสถาน นับแต่เมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๔๗๗ โดยกฎหมายดังกล่าวมีเนื้อหาครอบคลุมการรักษาโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการจัดการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่งต่อมาได้แก้ไขเพิ่มเติมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นกฎหมายที่ใช้ในการคุ้มครองโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ฉบับปัจจุบัน ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ กำหนดมาตรการคุ้มครองโบราณสถาน การประกาศขึ้นทะเบียน แนวทางการบำรุงรักษา คุ้มครองป้องกัน การบูรณะซ่อมแซมโบราณสถาน รวมทั้งกำหนดบทลงโทษในระดับความผิดต่างๆ แก่ผู้กระทำผิดต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ เนื่องจากกฎหมายเกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุที่ประกาศใช้ก่อนหน้านี มีบทบัญญัติบางประการที่ไม่เหมาะสมในการปฏิบัติ ทั้งบทกำหนดโทษผู้กระทำผิด เป็นโทษที่ต่ำกว่าที่ควรมาก เป็นเหตุให้มีการลักลอบนำโบราณวัตถุและศิลปวัตถุออกนอกประเทศ อันเป็นอุปสรรคต่อการสงวนรักษาไว้ซึ่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุให้เป็นมรดกวัฒนธรรมของชาติสืบไป

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ แบ่งออกเป็น ๕ หมวด คือ หมวดโบราณสถาน หมวดโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ หมวดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หมวดกองทุนโบราณคดี และหมวดกำหนดโทษ รวมทั้งสิ้น ๔๐ มาตรา

หลังจากการประกาศใช้แล้ว พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ถูกแก้ไข เพิ่มเติมในบางหมวด บางมาตราอีกหลายครั้ง โดยกฎกระทรวงฉบับที่ ๑ และ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๙) ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๘๙ (พ.ศ. ๒๕๑๕) และระเบียบกรมศิลปากร ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๔) ระเบียบกรมศิลปากร ฉบับที่ ๓ / ๒๕๒๒

นอกจากกฎหมายที่ใช้เพื่อการคุ้มครองดูแลโบราณสถานโดยตรง ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องของหน่วยงานราชการอื่นอีกหลายฉบับ อาทิ พระราชบัญญัติเหมืองแร่ พ.ศ. ๒๕๑๐ (ฉบับปรับปรุงแก้ไขใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๖) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกาศใช้และถือปฏิบัติโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เรื่อง การให้ความยินยอมในการนำทรัพยากรธรรมชาติในเขตปฏิรูปที่ดินไปใช้ประโยชน์ ตามกฎหมายอื่น พ.ศ. ๒๕๔๑ ออกโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๕ ฯลฯ เพื่อวัตถุประสงค์ในการพัฒนาทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจของประเทศ โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อหลักฐานซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ อันเป็นจิตสำนึกร่วมของหน่วยงานภาครัฐที่ทำหน้าที่กำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศ เพื่อรักษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีที่มีความสำคัญของประเทศให้คงอยู่สืบไป (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวกที่ ๑ และภาคผนวกที่ ๒)

วัดพระแก้ว จังหวัดสุโขทัย

ประติมากรรมปูนสูงพระพุทธรูปที่วัดมหาธาตุเสลียง จังหวัดสุโขทัย

การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

ในการคุ้มครองป้องกัน และการควบคุมดูแลรักษาโบราณสถาน อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณสถานใด ๆ และไม่ว่าจะอยู่ในความครอบครองของผู้ใด หากเห็นสมควรเป็นโบราณสถานของชาติ รวมทั้งมีอำนาจกำหนดขอบเขตที่ดินโดยให้ถือว่าที่ดินนั้นเป็นโบราณสถานด้วย

การขึ้นทะเบียนโบราณสถานนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อการจัดทำบัญชีโบราณสถาน การคุ้มครองป้องกันโบราณสถาน การสงวนรักษาบริเวณที่ดินโบราณสถานเพื่อการศึกษา ค้นคว้า วิจัยในอนาคต และการบริหารจัดการโบราณสถานทั้งเพื่อการอนุรักษ์และเพื่อประโยชน์ในด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม

การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน คือ การจัดทำรายการโบราณสถาน ตามคำนิยามโบราณสถาน มาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และโบราณสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ กำหนดให้ทะเบียนโบราณสถาน เป็นหลักฐานและกฎเกณฑ์ที่ใช้ในทุกจังหวัดทั่วราชอาณาจักร ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะมีผู้ครอบครองหรือไม่ การจัดทำบัญชีโบราณสถาน เป็นเครื่องมือช่วยให้กรมศิลปากรและหน่วยงานของรัฐ ตลอดจนประชาชนทั่วไปสามารถนำข้อมูลโบราณสถานนั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไปได้ โดยแบ่งทะเบียนโบราณสถานออกเป็น ๒ ประเภท คือ โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียน และโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน

การประเมินคุณค่าโบราณสถาน

ความสำคัญของโบราณสถานที่จะประกาศขึ้นทะเบียน สำคัญสำคัญของโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี ตามมาตรา ๘ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ กำหนดว่า จะต้องมียุคค่าอย่างใดอย่างหนึ่ง ในแง่ของความเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่

๑. คุณค่าทางวัฒนธรรม จำแนกออกได้เป็น คุณค่าทางข้อมูลเอกสาร คุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางโบราณคดี คุณค่าทางทัศนียภาพของแหล่งคุณค่าทางภูมิสถาปัตยกรรมและนิเวศวิทยา

๒. คุณค่าทางการใช้สอย จำแนกออกได้เป็น คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ คุณค่าทางสังคม คุณค่าทางการเมือง คุณค่าทางการศึกษา

๓. คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ จำแนกออกได้เป็น ความวิจิตรบรรจง ความมหัศจรรย์ ความเป็นเอกลักษณ์ ความสืบเนื่อง

วัดเจติยเจ็ดแถว จังหวัดสุโขทัย

วัตถุประสงค์ในการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

๑. เพื่อรับรองว่าสถานที่ที่ก่อสร้าง หรือสิ่งก่อสร้างนั้น มีความสำคัญและมีคุณค่าอย่างใดอย่างหนึ่ง ในความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ
๒. เพื่อคุ้มครองป้องกันทางกฎหมายต่อทรัพย์สินและสภาพแวดล้อมของสถานที่ หรือสิ่งก่อสร้างอันเป็นโบราณสถานนั้น มิให้ถูกทำลายโดยทางตรงและทางอ้อม สำหรับเป็นหลักฐานทางราชการ รวมทั้งท้องถิ่นและชาติ
๓. เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมของโบราณสถานแห่งนั้นมีให้ถูกทำลายไป เพราะมลภาวะต่างๆ และการบดบังทัศนียภาพ
๔. เพื่อควบคุมความเป็นระเบียบในการก่อสร้างอาคารสมัยใหม่ การปรับปรุงสภาพผังเมือง การกำหนดแผนการพัฒนาเมืองและประเทศ
๕. เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานนั้น ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา สังคม และเศรษฐกิจ

ขั้นตอนการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

๑. การรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับโบราณสถานที่จะขึ้นทะเบียน เช่น ประวัติ รูปแบบศิลปกรรม สถานที่ตั้ง ฯลฯ
๒. การทำหนังสือขออนุญาตเข้าทำการสำรวจต่อเจ้าของหรือผู้ถือครองโบราณสถานนั้น
๓. การสำรวจภาคสนาม เพื่อเก็บข้อมูลของโบราณสถานในพื้นที่จริง เช่น ที่ตั้งโบราณสถาน ลักษณะทางกายภาพ วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง ฯลฯ

วัดมหาธาตุเขลียง จังหวัดสุโขทัย

๔. การประเมินคุณค่าโบราณสถานเบื้องต้น จากข้อมูลที่รวบรวมได้ เพื่อจัดลำดับความสำคัญของโบราณสถาน

๕. การจัดทำรายงานและแผนผังหรือบัญชีโบราณสถานที่ได้รับการประเมินคุณค่าว่ามีความเหมาะสมในการขึ้นทะเบียน

๖. การแจ้งเจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถาน ในการประกาศขึ้นทะเบียนซึ่งเป็นหนังสือลงนามโดยอธิบดีกรมศิลปากร ทั้งนี้อาศัยอำนาจตาม มาตรา ๘ บัญญัติไว้ว่า การขึ้นทะเบียนโบราณสถานตามความในวรรคก่อน ถ้าโบราณสถานนั้นมีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ให้อธิบดี แจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครอง ไม่พอใจก็ให้มีสิทธิร้องต่อศาลภายในกำหนด ๓๐ วัน นับแต่วันที่อธิบดีแจ้ง ให้ทราบ ขอให้ศาลมีคำสั่งให้อธิบดีระงับการขึ้นทะเบียน และ/หรือการกำหนด เขตที่ดินให้เป็นโบราณสถานแล้วแต่กรณีได้ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครอง มิได้ร้องขอต่อศาล หรือศาลมีคำสั่งคดีถึงที่สุด ให้ยกคำร้องขอของเจ้าของ หรือผู้ครอบครอง ให้อธิบดีดำเนินการขึ้นทะเบียนได้

๗. การประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เมื่อโบราณสถานนั้นผ่านการพิจารณาประเมินคุณค่าและกำหนดเขตโบราณสถานแล้ว ซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียน ทั้งนี้โดยเจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้ ร้องขอต่อศาลภายในกำหนดหรือศาลมีคำสั่งให้คดีถึงที่สุดในการณ์เจ้าของหรือ ผู้ครอบครองร้องขอต่อศาลให้ระงับการประกาศขึ้นทะเบียน อธิบดีกรม ศิลปากรสามารถดำเนินการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานนั้นได้

๘. การประกาศราชกิจจานุเบกษา เมื่ออธิบดีกรมศิลปากรลงนาม ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เพื่อเป็นการประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน ซึ่ง ถือเป็น การขึ้นทะเบียนที่มีความสมบูรณ์ตามกฎหมาย

๙. การติดตามและการประเมินผล เพื่อติดตาม ตรวจสอบโบราณสถาน ที่ดำเนินการประกาศขึ้นทะเบียนแล้ว ซึ่งทำให้ได้ทราบถึงเปลี่ยนแปลง ของโบราณสถานขึ้นทะเบียน และปรับปรุงข้อมูลเกี่ยวกับโบราณสถานนั้น ให้ มีความสมบูรณ์ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน

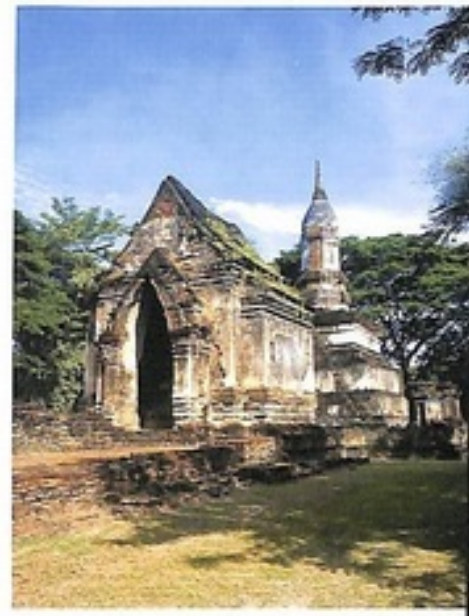
การเพิกถอนโบราณสถานจากทะเบียนบัญชีโบราณสถานแห่งชาติ

อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจเพิกถอนโบราณสถานจากทะเบียนบัญชี ที่ ประกาศได้ ในกรณีต่อไปนี้

๑. โบราณสถาน หรือแหล่งโบราณคดี ได้เสื่อมสภาพไปจนกระทั่ง สูญเสียคุณลักษณะของแหล่ง

๒. คุณสมบัติอันเป็นของแท้ของแหล่งโบราณคดีนั้น ถูกคุกคามจน ไม่เหลือความเป็นของแท้ให้ปรากฏ

๓. กรณีอื่นๆ ตามที่อธิบดีกรมศิลปากรเห็นสมควร

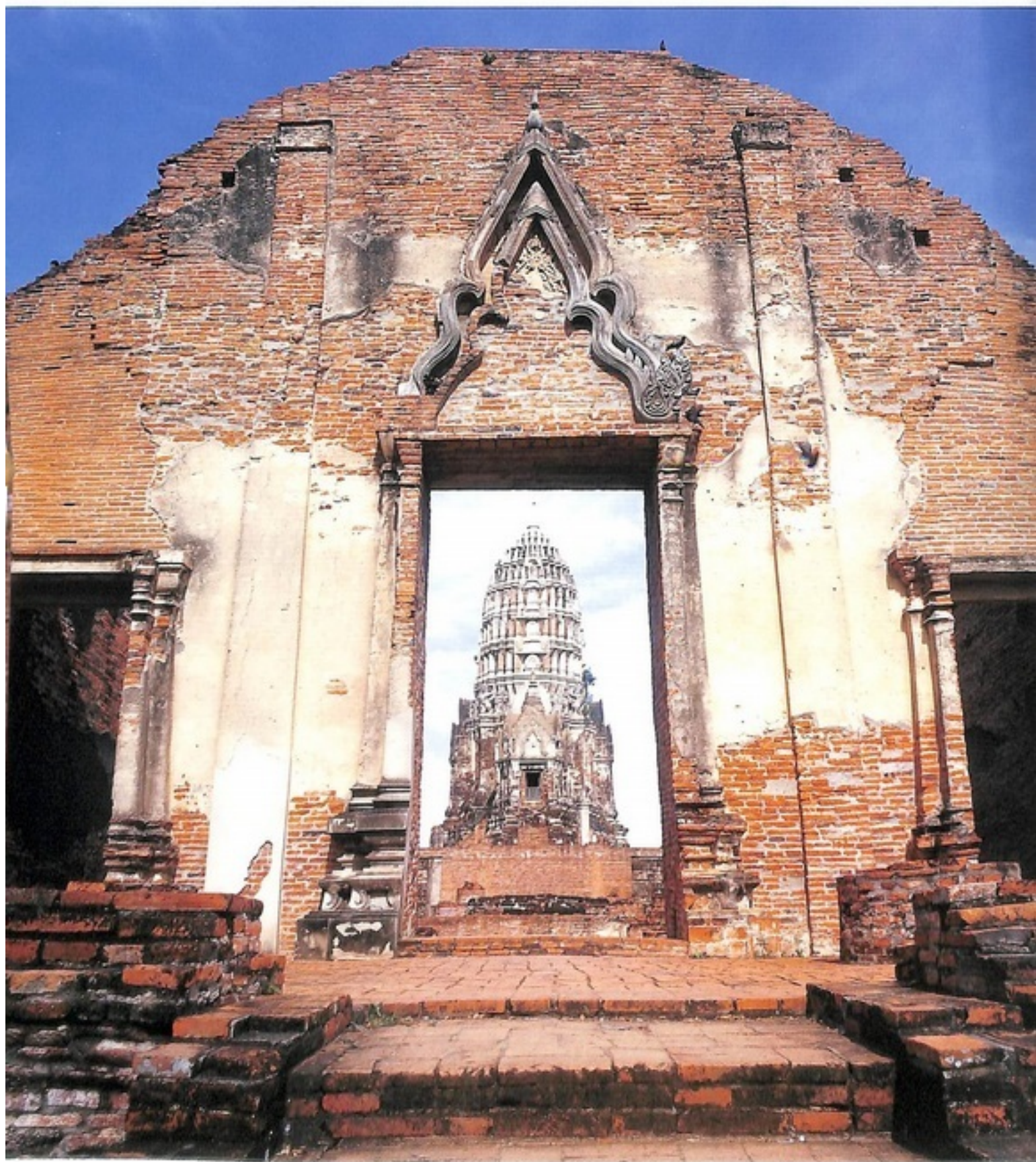
วัดสวนแก้วอุทยานน้อย
จังหวัดสุโขทัย

๓

บทบาทของพระสงฆ์
ในการอนุรักษ์โบราณสถาน

ด้านหน้าพระอุโบสถวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถาน

พระสงฆ์ไทยกับการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมในอดีต

แต่เดิมลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมในอดีตจะเป็นไปในบทบาทของผู้พิทักษ์รักษา เนื่องจากพระสงฆ์แต่ก่อนจะมีความคิดในเรื่องการอนุรักษ์อย่างมาก มักเป็นผู้รวบรวมโบราณวัตถุจากที่ต่างๆ มาไว้ที่วัดของตน หรือบางครั้งเป็นผู้ทำการซ่อมแซมปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปโบราณที่ถูกทิ้งร้างตามที่ตั้งต่างๆ ด้วยกุศลเจตนาอันบริสุทธิ์ที่ปรารถนาให้พระพุทธรูปเหล่านี้อยู่ในสภาพดี ไม่ทรุดโทรม หักพัง เป็นที่น่าสังเวชใจแก่ผู้พบเห็น

กิจที่พระสงฆ์ปฏิบัติดังกล่าว ปรากฏนับแต่สมัยสุโขทัย จากศิลาจารึกหลักที่ ๒ วัดศรีชุม กล่าวถึง สมเด็จพระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามณี พระสงฆ์องค์สำคัญในสมัยสุโขทัย ซึ่งมีบทบาทในการซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ศาสนสถานโบราณที่ถูกทิ้งร้างตามป่า รวมทั้งเก็บรวบรวมชิ้นส่วนพระพุทธรูปที่แตกหักทรุดโทรมมาต่อให้เป็นองค์ เพื่อการสักการะ ยังความปิติแก่พุทธศาสนิกชน ดังตัวอย่างข้อความในจารึกที่กล่าวว่า

“สมเด็จพระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามณีเป็นเจ้า เอาตนเข้าไปเลิกไปก่อกระทำพระมหาธาตุหลวงคืน พระมหาธาตุด้วยสูงเก้าสิบห้าวาไม้ เหนือพระมหาธาตุหลวงไว้สองอ้อม สามอ้อม พระศรีราชจุฬามณีเป็นเจ้าพยายามให้แล้วแล้ว จึงก่ออุฐขึ้นเจ็ดวา สหายุบแล้วบริวารพระธาตุหลวงก่อใหม่เก้าสูงได้ร้อยสองวา” หรือ

“लगแห่งได้แข็งได้ขา ลางแห่งได้มือได้ตีน ย่อมพระหินอันใหญ่ชักมาด้วยล้อ ด้วยเกวียนเข็นเข้าในมหาพิหาร เอามาต่อติดประกิดด้วยปูนมีโอมพรรณอันงามพิจิตร ด้วยอินทนิรมิตเอามาประกิดชิดชนเป็นตนพระพุทธรูปใหญ่ อันถ้าว อันราม งามหนักหนา เอามาไว้เต็มในมหาพิหารเรียงหลายนกองช่อง งามหนักหนาแก่กม”

ลักษณะความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ที่มีต่อหลักฐานทางโบราณคดีในแง่ของการช่วยซ่อมแซม บูรณะศาสนวัตถุที่ชำรุด ผุพังนั้น น่าจะมีสืบเนื่องมาโดยตลอด เพราะพระสงฆ์มักมีจุดมุ่งหมายไปในที่ต่างๆ เสมอ ย่อมมีโอกาสพบเห็นบรรดาโบราณสถาน โบราณวัตถุมากกว่าคนทั่วไป ทั้งนี้หากโบราณสถาน โบราณวัตถุเหล่านั้น เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นในพุทธศาสนา อาทิ วิหาร พระพุทธรูปที่อยู่ในสภาพทรุดโทรม ประกอบกับความปรารถนาดี ไม่นิ่งดูดาย เพิกเฉย

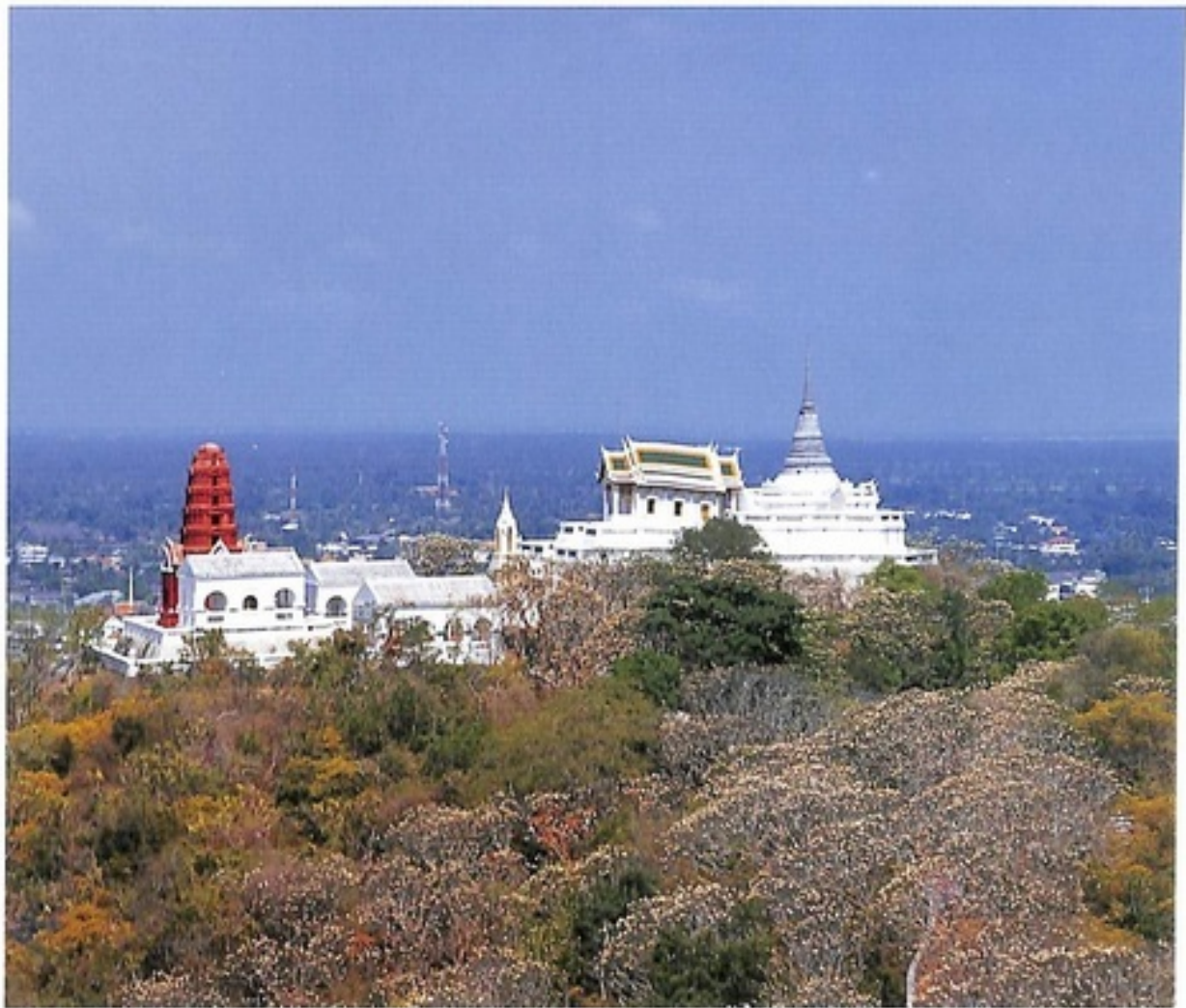
พระปราสาทและพระเจดีย์
ในวัดราชบูรณะ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปราสาทประธานวัดพระราม
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระปรางค์ที่วัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระนครคีรี จังหวัดเพชรบุรี

พระสงฆ์มักดำเนินการช่อมแซมสิ่งนั้นตามกำลังเท่าที่สามารถกระทำได้ อาจใช้วิธีการชักชวนชาวบ้านให้ร่วมบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุนั้น ด้วยกิจดังกล่าวถือเป็นวัตรอันพึงปฏิบัติในหมู่พระสงฆ์เพื่อช่อมแซมสิ่งอันเป็นศาสนวัตถุ เสมือนการสืบต่ออายุพระศาสนา

หลักฐานในเรื่องนี้มีกล่าวไว้ในจดหมายเหตุเรื่องสมณทูตไปลังกาทวีปว่าเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมณทูตไทย จำนวน ๔ รูป เดินทางไปลังกา เพื่อสืบข่าวคราวและเหตุการณ์ในพระพุทธศาสนาภายหลังการที่ลังกาทกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ระหว่างการเดินทางผ่านอินเดีย เมื่อสมณทูตไทยเดินทางถึงเมืองนาคปัตตา พบพระพุทธรูปปางสมาธิชำรุด จมดินอยู่ในสภาพน่าสังเวชใจ คณะสงฆ์ไทยจึงร่วมกันยกพระพุทธรูปนั้นขึ้นจากดิน และทำความสะอาดพระพุทธรูปดังกล่าว ตามกำลังศรัทธาและความคิดในขณะนั้น

“ฝ่ายพระสงฆ์ทั้งปวงชวนกันเหยอยยกขึ้นแล้วตักน้ำมาชำระรดขี้ดลี

เจดีย์ภูเขาทอง สถาปัตยกรรม
สมัยอยุธยาตอนปลาย

บางองค์ก็เปลื้องอังสะห่มบุชา บางองค์เฮอร์มไปกัน ให้คฤหัสถ์เอาทองไป
ปิดเอาชาดแต้มพระโสมภู พระศอ”

จากนั้น จึงเดินทางต่อ เมื่อถึงเมืองโกสวัตินำพบพระพุทธรูปศิลาชำรุด
องค์หนึ่งล้มคว่ำอยูริมทางถนน คณะสมณฑุตไทยจึงหยุดการเดินทางไว้ชั่วคราว
เพื่อช่วยกันยกและทำความสะอาดพระพุทธรูปนั้น ดังที่เคยกระทำที่เมืองนาค
ปัตตาอีกครั้งหนึ่ง

“ได้เห็นพระพุทธรูปศิลาองค์ ๑ ล้มคว่ำอยูริมทางถนนก็ชวนกันยกขึ้น
วัดดูหน้าตักกว้าง ๒ ศอกข้างไม้ พระองค์สูง ๓ ศอก ๗ นิ้ว แต่พระนาสิกและ
พระอุระเบื้องขวา พระกรทั้งสองนั้นแตกทำลายเสียแล้ว ชวนกันไปตักน้ำมา
ชำระรดขัดสี ต่างองค์ก็เปลื้องเอาอังสะ แลสบโอบอกแล้วให้คฤหัสถ์เอาทองคำ
เปลวปิดพระพักตร์ เอาชาดแต้มพระโสมภู พระศอ พระเมาลี พระอุณาโลม”

นอกจากกรณีดังกล่าวแล้ว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ
ครั้งผนวชเป็นพระสงฆ์ได้เสด็จจุดธูปไปตามที่ต่างๆ ทรงทอดพระเนตรโบราณ

สถานโบราณวัตถุ ตามแหล่งชุมชนโบราณสำคัญของประเทศหลายแห่ง อาทิ พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม ที่เป็นจุดเริ่มต้นให้มีพระราชดำริในการบูรณะ และทรงศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธสถานแห่งนี้ในเวลาต่อมา

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงพบศิลาจารึก พ่อขุนรามคำแหง และศิลาจารึกพระมหารัชมราชา (ลิไท) ณ เมืองเก่าสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ย้ายศิลาจารึกดังกล่าวมาเก็บรักษาในกรุงเทพฯ จากนั้น ทรงอ่านและแปลความในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงจนสำเร็จ และนับเป็นหลักฐานสำคัญที่บอกเล่าเกี่ยวกับดินแดนสุโขทัยในอดีต แม้ว่าในเวลาต่อมา ศิลาจารึกดังกล่าวจะกลายเป็นประเด็นถกเถียงทางวิชาการที่ยังหาข้อยุติมิได้ในปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในครั้งที่ทรงดำรงเพศบรรพชิต ทรงมีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีที่เกี่ยวข้อง นับเป็นรากฐานสำคัญต่อการศึกษาด้านโบราณคดีในประเทศไทยในเวลาต่อมา

ความสัมพันธ์อีกแห่งหนึ่งในอดีตของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม คือ การเป็นผู้พิทักษ์ดูแลโบราณสถาน โบราณวัตถุ ซึ่งถือเป็นเสนาสนะและศาสนวัตถุของวัด เนื่องจากวัดในประเทศไทยมิได้เป็นเพียงศาสนสถาน ที่ทำหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติพระธรรมวินัย และประกอบศาสนกิจของสงฆ์เท่านั้น หากแต่ยังเป็นศูนย์รวมของความเจริญรุ่งเรืองในวัฒนธรรมครั้งอดีตของคนไทย บ่งชี้ถึงพลังอำนาจแห่งความศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนา ดังปรากฏในงานศิลปกรรมอันเนื่องในพุทธศาสนาที่มีความงดงาม วิจิตรบรรจง

ปราสาทเมืองสิงห์
จังหวัดกาญจนบุรี

เจดีย์และพระวิหารวัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง

วัดเจติยเจ็ดยอด จังหวัดเชียงใหม่

และประณีตพิสดารอย่างที่ไม่อาจทำขึ้นใหม่ให้เสมอเหมือนได้ในปัจจุบัน อาทิ โบสถ์ วิหาร เจติย พระพุทธรูป เป็นต้น พระสงฆ์ในฐานะผู้พำนักอาศัยในวัด จึงมีหน้าที่ในการดูแลรักษามรดกอันล้ำค่าเหล่านี้ให้คงอยู่สืบไปโดยปริยาย ด้วยเป็นสมบัติของวัดที่ต้องรักษาไว้ พระสงฆ์ในอดีตได้กระทำหน้าที่ดังกล่าว ได้อย่างดีเยี่ยม สามารถบำรุงรักษาเสนาสนะ หรือโบราณสถาน โบราณวัตถุ ในวัด รวมทั้งสิ่งมีค่าอื่นๆ ให้อยู่ในสภาพดี และเมื่อชำรุดก็สามารถซ่อมแซม ด้วยวิธีการที่สามารถคงสภาพของโบราณสถาน โบราณวัตถุ นั้นไว้ได้อย่างเดิม ไม่เปลี่ยนแปลงสภาพมากนัก

เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะวัดในอดีตเป็นศูนย์กลางของการศึกษาศิลปศาสตร์ ทุกแขนง ทั้งศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประณีตศิลป์ ฯลฯ โดยพระสงฆ์ที่มีความชำนาญเฉพาะในศาสตร์นั้นเป็นครูผู้สอน พระสงฆ์ยังมีวิชากรรม หรือ ช่าง ๙ อย่าง ที่ศึกษาเรียนรู้ปฏิบัติสืบต่อกันมา เพื่อประโยชน์ในการดูแลอนุรักษ์สมบัติของวัดในทางที่ถูกต้อง วิชากรรม ประกอบด้วย ช่างรัก ช่างไม้

เจดีย์วัดพระธาตุนริศญไชย
รวมหาวิหาร จังหวัดลำพูน

ช่างปูน ช่างแกะสลัก ช่างปั้น ช่างกระจก ช่างเขียน ช่างหล่อ และช่างทาสี วิชาดังกล่าวนับเป็นการรวบรวมงานหลักพื้นฐานวิชาช่างทุกประเภทที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม

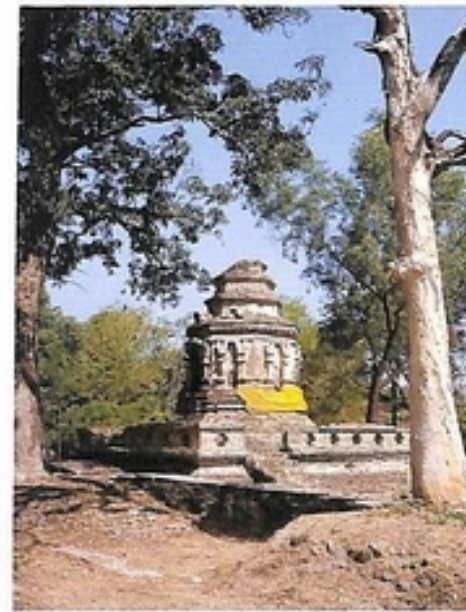
พระสงฆ์ในอดีตจึงมีความรู้ในเรื่องงานช่างเป็นอย่างดี สามารถดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ อันทรงคุณค่าในวัดได้ด้วยตนเอง รวมทั้งสามารถสร้างสรรค์งานศิลปกรรมหรือเสนาสนะภายในวัดได้อย่างงดงาม เช่น วัดเกาะแก้วสุทธารวาส จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งมีศาลาการเปรียญขนาดใหญ่ โครงสร้างภายในที่เป็นเสาดอกแตงลายทอง มีดาวเพดานแกะสลักด้วยฝีมืออันวิจิตรงดงาม ล้วนเป็นงานศิลปกรรมที่สร้างสรรค์โดยพระสงฆ์ในวัดทั้งสิ้น หรือในเรื่องการบูรณะโบราณสถาน เสนาสนะภายในวัดให้มีสภาพดีดังเดิม เช่นกรณีของท่านเจ้าคุณวิหารวิมลไพศาล วัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี เมื่อครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำการติดกลับศาลาการเปรียญที่ล้มเซให้ตั้งตรงได้อย่างเดิม แสดงถึงความชัดเจนและชำนาญในวิชาช่างอย่างสูง

หลักฐานอีกประการหนึ่งที่แสดงถึงความสามารถในเชิงช่างของพระสงฆ์ในอดีตได้อย่างเด่นชัด คือ “โคลงต้นปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน” พระนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ที่กล่าวถึงพระสงฆ์จากวัดต่างๆ ซึ่งร่วมดำเนินการปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ความว่า

“ช่างชียี่สิบสร้าง	ฐานองค์ พระนา
กำกับกิจฝ่ายสงฆ์	พวกนั้น
วินัยธรรวัดระฆังคง	คุมควบ อยู่เอย
เกณฑ์กะพระช่างปั้น	จ่ายถ้วนควรเสมอ ฯ”
“มหาเนียมนับเอกอ้าง	ออกนาม ช่างฤ
ชีช่างสองอาราม	มอบให้
ราชสิทธิ์ชนะสงคราม	คุมควบ เขียนแธ
ถ้วนถี่ซึ่งงานได้	เอกชั้น ถานาฯ”
“สงฆ์สรรอวาสห้า	แห่งจัด มาฤ
ราชคุณ์เครือวัลลีวัด	ปากน้ำ
หงส์กลางช่างสันทัด	ทุกรูป
รจิตเล่ห์นฤมิตล้ำ	เลิศล้วนลายระบายฯ”

จากการที่พระสงฆ์เป็นช่างมีความรู้ในเรื่องการดูแลรักษาสิ่งของภายในวัด เป็นเหตุให้พระสงฆ์ต้องมีกิจอันเกี่ยวข้องกับการซ่อมแซม บูรณะ หรือการสร้างสรรค์ศิลปกรรมในวัดอยู่เสมอ ความผูกพันอันเกิดจากการเป็นผู้สร้างสรรค์ หรือซ่อมแซมจึงเกิดขึ้นในจิตใจ ปัญหาในการทำลาย หรือปล่อยให้ศาสนวัตถุในวัดผุพังเสียหายจึงเกิดน้อยมาก

ดังนั้นบรรดาหลักฐานทางโบราณสถาน โบราณวัตถุในวัด จึงได้รับการอนุรักษ์คงสภาพเดิมอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม บทบาทของพระสงฆ์ในความเป็นช่างเริ่มลดลง เมื่อมีหน่วยงานของฝ่ายฆราวาสเข้ามาทำหน้าที่แทน กล่าวคือ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะนั้นพระสงฆ์ที่ยังเป็นช่างมีจำนวนพอสมควร แต่หลังจากที่มีกรมช่างสิบหมู่ ซึ่งรวบรวมผู้มีความรู้เรื่องช่างเข้าด้วยกัน พระสงฆ์ที่มีความรู้ด้านช่างมีโอกาสในการใช้ความรู้ทางช่างน้อยลง เพราะการซ่อมแซมวัดเริ่มมีช่างหลวงมาทำหน้าที่แทนมากขึ้น การสืบทอดวิชาช่างจึงค่อยๆ ขาดหายไป จนถึงในปัจจุบัน เหลือพระสงฆ์ที่มีความรู้ในเรื่องงานช่างน้อยลงมาก การบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุในวัดไม่สามารถกระทำตัวเอง ต้องเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่จากทางราชการ ก่อให้เกิดปัญหาทางด้าน การบูรณปฏิสังขรณ์ระหว่างพระสงฆ์และหน่วยราชการ อยู่เสมอ ถือเป็นสัญญาณแสดงถึงความเปลี่ยนแปลงทางความสัมพันธ์ของ

เจดีย์ในวัดเจดีย์เจ็ดยอด
จังหวัดเชียงใหม่

วัดพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม

พระสงฆ์ต่อบทบาทการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม (ชูศักดิ์ แซ่เอี้ยะ และคณะ. เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง การศึกษาพฤติกรรมของพระสงฆ์ ที่เกี่ยวข้องกับหลักฐานโบราณคดี. ๒๕๓๒) และปรากฏชัดเจนมากยิ่งขึ้น จากบทพระราชนิพนธ์ เทียบเมืองพระร่วง ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ซึ่งเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินครั้งนั้นเริ่มจากเมืองกำแพงเพชร สุโขทัย สวรรคโลก อุตรดิตถ์ พิษณุโลก และพิจิตร ระหว่างวันที่ ๔ มกราคม - ๖ มีนาคม ๒๕๕๐ ทรงพระราชนิพนธ์ถึงสภาพโบราณสถานแห่งหนึ่งในเมืองสุโขทัยที่มีการบูรณปฏิสังขรณ์จนทำให้โบราณสถานนั้นเสียรูปทรงความเป็นของแท้ดั้งเดิมไป ว่า

“...จากวัดตระพังทองไปดูวัดร้าง ซึ่งราษฎรเรียกว่า วัดใหม่ จะเป็นวัดใหม่มาครั้งไรก็ไม่ปรากฏ วัดนี้มีคูรอบ ภายในจังหวัดคูนั้นมีที่กว้าง ๑ เส้น ๘ วา ยาว ๓ เส้น คูนั้นคงจะเป็นสิมา (สังเกตว่าวัดโบราณมีคูทั้งนั้น คงจะถือสิมาน้ำเป็นของมันคง) ที่บนเกาะกลางนั้นมีวิหาร รูปร่างชอบกล ตั้งอยู่บนลานยกพื้นพื้นดินขึ้นไปประมาณ ๔ ศอก มีบันไดขึ้นตัววิหารเป็นรูปสี่เหลี่ยมรี กว้าง ๖ วา ยาว ๑๕ วา มีเสาใหญ่ๆ รูปกลม ก่อด้วยแลงแผ่นเล็กๆ ทางด้านตะวันออกและตะวันตก มีมุขเด็จทางด้านตะวันออกหลายเสียแล้ว แต่ทางด้านตะวันตกยังเป็นรูปร่างเรียบร้อยดี ยังแลเห็นบัวที่ฐาน บนมุขเด็จมีพระปรารักษ์ย่อมาๆ ตั้งอยู่หน้าตาเป็นมุขเด็จปราสาท ที่วิหารด้านเหนือนอกแนวเสาออกมา มีผนังปูนเกลี้ยงๆ ที่ผนังมีหน้าต่างช่องใหญ่ๆ รูปสี่เหลี่ยมเหมือนหน้าต่างโบสถ์สมัยปัจจุบันนี้ พอแลเห็นหน้าต่างก็เดาว่าเป็นชิ้นใหม่ ครั้นพิจารณาดูพอ จะสังเกตได้ว่า ผนังวิหารตลอดถึงเสานุชบกที่มุขเด็จ และพระปรารักษ์ที่เป็นมุขเด็จนั้นเป็นของเพิ่มเติมขึ้นใหม่ทั้งสิ้น ก่อด้วยอิฐแผ่นใหญ่เสริมขึ้นไปบนฐานแลงของเดิม ฐานชุกชีที่รองพระประธานก็เป็นชั้นที่เติมขึ้นภายหลัง แลเห็นได้ชัดเจนที่ตรงรอยต่อกับเสาเดิมไม่สนิท เป็นพยานอยู่ว่าทำคนละคราวกัน พอจะเดาต่อไปได้ว่า วิหารนี้คงทิ้งร้างอยู่ แล้วมีผู้มาปฏิสังขรณ์ขึ้น คือ ตอนที่ทำด้วยอิฐนั้น และโดยที่ไม่รู้จักนามวัด จึงได้เลยเรียกว่าวัดใหม่ต่อมา...” (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. เทียบเมืองพระร่วง (พิมพ์ครั้งที่ ๒). ๒๕๒๐) ทั้งยังทรงพบว่า ประชาชนบางกลุ่มมีความคิดในเรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานที่เบี่ยงเบนไปจากแนวทางเดิม อันบ่งชี้ถึงภาวะวิกฤติในเรื่องดังกล่าว

“...บางคนแทบจะไม่ทราบว่ ที่กำแพงเพชรมีเมืองเก่าที่จะเที่ยวดูเล่นได้ เมื่อผ่านไปแลเห็นกำแพงเมืองเก่าก็พอแต่ทราบว่ามีเมืองเก่า

พุทธสถานที่วัดพระสิงห์
จังหวัดเชียงใหม่

ปราสาทพินาย
จังหวัดนครราชสีมา

ปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

เท่านั้น ไม่ได้นึกอยากดูหรืออยากทราบอะไรอีกต่อไป บางคนถึงกับ
อุทานวาทว่าเมืองเก่านี้จะไปดูอะไรปานนี้ จนปรักหักพังเสียหมดแล้ว
เพราะเรามีความคิดเช่นนี้ เรื่องราวของชาติเราจึงได้สูญเรืวนัก ชาวเรา
ไม่รู้สึกละอายแก่ชาติอื่นๆ เขาบ้างเลย น่าจะประสงค์ที่จะอวดว่าเรา
เป็นชาติที่แก่ กลับอยากจะลืมความแก่ของชาติเสีย อยากแต่จะตั้ง
หนึ่งใหม่ เริ่มด้วยสมัยเมื่อรู้สึกว่าจะเดินไปสู่ทางเจริญอย่างแบบยุโรปแล้ว
ทั้งนั้น ข้อที่ประสงค์เช่นนี้ก็เพราะประสงค์จะให้ชาวยุโรปนิยมว่า ชาติไทย
ไม่เคยเป็นชาติ “ป่า” เลย พอเกิดขึ้นก็จำเรียดเทียบหน้าเพื่อนที่เดียว
ข้อนี้เป็นข้อที่เข้าใจผิดโดยแท้ ชาวยุโรปไม่นับถือทั้งของใหม่ทั้งชาติใหม่
นิยมในของโบราณและชาติที่โบราณมากกว่าทั้งนั้น ในหมู่เมืองใน
ประเทศยุโรปเองแข่งกันอยู่เสมอว่า ชาติไหนจะค้นเรื่องราวของชาติได้
นานขึ้นไปกว่ากัน เพราะฉะนั้น ที่นิยมเห็นว่า การตัดอายุของชาติตน
เป็นของควรกระทำนั้นเป็นความนิยมผิดเท่ากับการหมิ่นประมาทผู้ใหญ่

ว่ายุ่งงำมาใช้ไม่ได้ ซึ่งเป็นความคิดของคนไทยสมัยใหม่บางจำพวก...” (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, เทียบเมืองพระร่วง (พิมพ์ครั้งที่ ๒). ๒๕๒๐)

ด้วยทรงตระหนักถึงความสำคัญแห่งโบราณสถานที่เป็นส่วนเสริมสร้างเกียรติภูมิในชาติ และเพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ก่อตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการธำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติ คือ กรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ.๒๔๕๔ ทั้งยังทรงมีพระบรมราชโองการ เรื่อง ประกาศจัดตรวจรักษาของโบราณ เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ.๒๔๖๖ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กรรมการหอพระสมุด วชิรญาณสำหรับพระนคร มีหน้าที่อีกประการหนึ่ง คือ เป็นพนักงานอำนวยความสะดวกรักษาของโบราณในพระราชอาณาเขต ให้มีหน้าที่ ดังนี้

“...ข้อ ๑ ให้พิเคราะห์เลือกสรรและกำหนดว่าของโบราณแห่งใดและสิ่งใด ควรตรวจตรารักษาไว้สำหรับบ้านเมืองบ้าง

ข้อ ๒ ให้คิดอ่านวิธีการตรวจตรารักษาของโบราณ ซึ่งสมควรจะรักษาไว้สำหรับบ้านเมือง

ข้อ ๓ ให้ตรวจตราและเป็นที่ปดุกษาแนะนำเจ้าหน้าที่และผู้อื่นซึ่งเป้นพนักงานตรวจรักษาของโบราณ

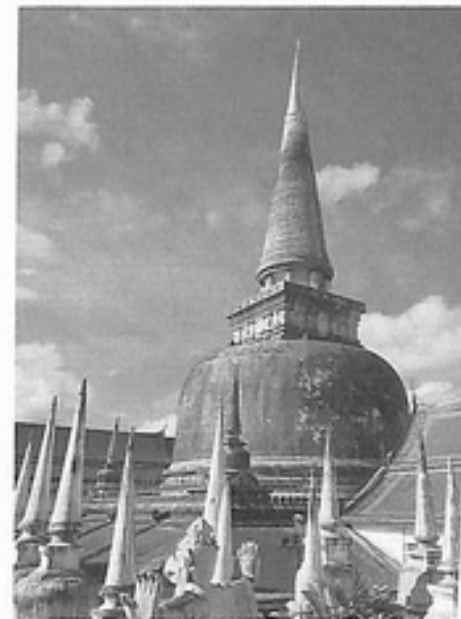
ข้อ ๔ ให้พูดจาว่ากล่าวในเรื่องการตรวจตรารักษาของโบราณได้ตรงต่อเจ้ากระทรวงทบวงกรมหรือเทศาภิบาลและผู้อื่นตามซึ่งเห็นควรแก่ประโยชน์ของการนั้น

ข้อ ๕ ให้ทำรายงานการที่ได้จัดทำขึ้นทูลเกล้าฯถวายไม่น้อยกว่าปีละครั้งหนึ่งเป็นกำหนด...” (กรมศิลปากร, พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการพิพิธภัณฑน์ไทย, ๒๕๓๖)

แนวพระราชดำริดังกล่าว นับเป็นจุดกำเนิดของพระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑน์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๗๗ และพระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑน์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๖ ซึ่งมีบทบัญญัติว่าด้วยการดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุให้คงอยู่

พระสงฆ์ไทยกับการอนุรักษ์โบราณสถานในปัจจุบัน

ปัจจุบันพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อการอนุรักษ์โบราณสถานของชาติ โดยเฉพาะโบราณสถานที่ตั้งอยู่ภายในวัดต่างๆ จำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์ผู้ดูแลวัดและปกครองคณะสงฆ์จะต้องมีหน้าที่สำคัญในการดูแลรักษาและ

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
จังหวัดนครศรีธรรมราช

วัดพระเชตุพน จังหวัดสุโขทัย

วัดชนะสงคราม จังหวัดสุโขทัย

ปกป้องคุ้มครอง เพื่อส่งเสริมสนับสนุนบทบาทดังกล่าวของพระสงฆ์ องค์กร
ภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการอนุรักษ์โบราณสถาน ได้แก่ กรมศิลปากร
และองค์กรที่ทำหน้าที่ดูแลปกครองสงฆ์ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
และมหาเถรสมาคม โดยคณะสังฆมนตรีพิจารณาเห็นว่า เจ้าอาวาสบาง
วัดได้ทำการรื้อถอนโบราณสถานภายในวัดและวัดร้างที่มีได้ขึ้นทะเบียน
โบราณสถาน ทำให้โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุของชาติเสียหาย
เพื่อเป็นการรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติที่ยังมิได้ทำการขึ้นทะเบียน
เป็นโบราณสถานของชาติ มิให้ถูกทำลายเสียหายไป จึงมีประกาศคณะสงฆ์
ลงวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๐๓ กำหนดระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

๑. ถ้าวัดใดจะเจาะ ขุดรื้อ ปูชนียสถาน เช่น เจดีย์ ปรางค์ ประติมา
หรือภาพฝาผนัง อุโบสถ วิหาร ตลอดจนซ่อมแซมเปลี่ยนแปลงโบราณวัตถุและ
ศิลปวัตถุของเก่าอื่นๆ ให้รายงานขออนุญาตต่อคณะกรรมการสงฆ์อำเภอและ
จังหวัดโดยลำดับ

๒. ให้ส่งรูปถ่ายของเก่าที่จะเจาะ ขุดรื้อ หรือเปลี่ยนแปลงสภาพนั้น
พร้อมประวัติของโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุนั้นมาด้วยโดยย่อ กับให้มีแผนผัง
แบบแปลนที่จะก่อสร้างเปลี่ยนแปลงใหม่แบบมาด้วย

พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพมหานคร

๓. จะเจาะ ขุด รื้อ ปุชนีย์วัตถุ หรือซ่อมแซม เปลี่ยนแปลงโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุนั้นได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตแล้ว

๔. ให้คณะกรรมการสงฆ์จังหวัดกับผู้ว่าราชการจังหวัด ร่วมกันพิจารณา แล้วแจ้งกรมการศาสนา

๕. ให้กรมการศาสนากับกรมศิลปากรร่วมกันพิจารณา แล้วนำเสนอ องค์การสาธารณูปการ เพื่อพิจารณาสั่งการ ในบางกรณี que เห็นสมควรจะเสนอ คณะสังฆมนตรีพิจารณาอนุมัติก็ได้

๖. ผู้ใดฝ่าฝืนล่วงละเมิดประกาศนี้ ให้เจ้าคณะผู้บังคับบัญชาลงโทษ ตามควรแก่กรณี

๗. ประกาศฉบับนี้ให้ใช้บังคับเฉพาะวัตถุที่มีได้ขึ้นบัญชีเป็นโบราณสถานแห่งชาติ

มติของมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๗/๒๕๓๙ ลงวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๓๙ เรื่องการปรับปรุงหลักเกณฑ์การขอพระราชทานสมณศักดิ์ ยังได้รวม

วัดช้างล้อม จังหวัดสุโขทัย

เจดีย์รายในวัดพระเชตุพนวิมล
มังคลาราม กรุงเทพมหานคร

การอนุรักษ์ การบูรณะ และการสงวนรักษาโบราณสถานภายในวัดเข้าใน
หลักเกณฑ์การขอพระราชทานสมณศักดิ์ด้วย

นอกจากนี้ หนังสือข้อตกลงความร่วมมือกระทรวงวัฒนธรรมกับ
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ลงวันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๔๗ ซึ่ง
ทำความตกลงร่วมกันเพื่อให้การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมบรรลุผลสำเร็จใน
ความร่วมมือด้านต่างๆ ได้แก่

ความร่วมมือด้านการศาสนา ตกลงให้ความร่วมมือในการเผยแพร่
ศาสนธรรม การส่งเสริมพัฒนาบุคลากรทางศาสนา การส่งเสริมด้านศาสน
สงเคราะห์ การส่งเสริมสนับสนุนด้านศาสนสัมพันธ์ รวมทั้งส่งเสริมและ
สนับสนุนการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ความร่วมมือด้านการศิลปะ ตกลงให้ความร่วมมือในการปกครอง
คุ้มครอง อนุรักษ์ บำรุงรักษา ฟื้นฟูและส่งเสริมในด้านโบราณสถาน
โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ รวมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนด้านการสร้างสรรค์
ผลงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย

ความร่วมมือด้านการวัฒนธรรม ตกลงให้ความร่วมมือในการส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินการเกี่ยวกับศูนย์ข้อมูลสารสนเทศ และให้บริการแหล่ง การเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เช่น การจัดตั้งหอวัฒนธรรมหรือพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน และศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน ส่งเสริมการท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมในวัดและศาสนสถาน ส่งเสริมการสืบค้นข้อมูลประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับวัดและบุคลากรทางศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการดำเนิน ชีวิตของพุทธศาสนิกชนตามแนววิถีพุทธ

ความร่วมมือด้านบุคลากรและการวางแผน ตกลงให้ความร่วมมือ ในการประสานแผนการปฏิบัติงาน และมีการประสานการใช้ทรัพยากรบุคคล ร่วมกัน เพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพสูงสุด

จึงอาจกล่าวได้ว่า สังคมให้ความสำคัญต่อสถาบันสงฆ์อย่างมากต่อ การดูแลรักษาสมบัติทางวัฒนธรรมในฐานะผู้สืบทอดศาสนา ทั้งยังเป็นส่วน ที่มีความสัมพันธ์กับโบราณสถานและภาคประชาชน ดังนั้น การเสริมสร้าง ความเข้าใจในบริบทแห่งการเป็นผู้ดูแลรักษาและอนุรักษ์โบราณสถานแก่ พระสงฆ์ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งดังที่กล่าวมา

การอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสงฆ์ตามหลักการอนุรักษ์นั้น ถือเป็นกระบวนการเบื้องต้นในการชะลออัตราการเสื่อมสภาพของโบราณสถาน เป็นมาตรการเฉพาะหน้าชั่วคราวก่อนที่จะดำเนินการอนุรักษ์ขั้นสูงต่อไป หรือ เป็นการกระทำอย่างต่อเนืองหลังจากที่ได้มีการอนุรักษ์ขั้นสูง เช่น บูรณะ ซ่อมแซม หรือปฏิสังขรณ์โบราณสถานแล้ว เพื่อป้องกันการเสื่อมสภาพอันอาจ จะเกิดขึ้นมาในอนาคต รวมถึงการพัฒนาโบราณสถานให้เกิดประโยชน์ทั้งทาง ตรงและทางอ้อมแก่พระศาสนาหรือชุมชน โดยบทบาทของพระสงฆ์ในการ อนุรักษ์โบราณสถานที่ถูกต้องเหมาะสมจะเป็นการธำรงไว้ซึ่งโบราณสถานมิให้ เสื่อมสภาพหรือเสื่อมคุณค่าลงไป สามารถกระทำได้ตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการอนุรักษ์โบราณสถาน

๑. การศึกษารวบรวมข้อมูลเบื้องต้น

เป็นกระบวนการแรกของการอนุรักษ์ เพื่อศึกษาเรื่องราวของโบราณสถาน และข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ได้แก่ การค้นคว้ารวบรวมข้อมูลด้านประวัติ ความเป็นมา หลักฐานทางโบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จากหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่บันทึกไว้ในรูปของรายงาน ทะเบียน หนังสือประวัติ บทความ พงศาวดาร วรรณกรรม คำจารึกหรือบันทึก ในรูปแบบอื่นๆ ที่อ้างถึง หรือเกี่ยวข้องกับโบราณสถานและสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะข้อมูลพื้นฐานของตัวโบราณสถานเอง เช่น ประวัติการบูรณะที่

ประติมากรรมช้างปูนปั้น
ประดับส่วนฐานเจดีย์วัดช้างรอบ
จังหวัดกำแพงเพชร

วัดโตนหิน จังหวัดลำปาง

พระมณฑป (หอไตรจตุรมุข)
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

บันทึกการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับโบราณสถานในยุคสมัยต่างๆ หลักฐานที่เป็นภาพของโบราณสถาน เช่น ภาพวาด ภาพลายเส้น แผนที่ แผนผัง ผังรูปแบบที่บันทึกสภาพโบราณสถานหรือรูปแบบการอนุรักษ์ในอดีต ภาพถ่ายเก่าของโบราณสถาน ภาพถ่ายทางอากาศ และภาพถ่ายดาวเทียมที่เคยมีการบันทึกเอาไว้ ข้อมูลเบื้องต้นนี้ส่วนหนึ่งรวมความถึงความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอย และความผูกพันทางจิตใจของท้องถิ่นหรือผู้ที่ครอบครองโบราณสถานอยู่ ที่อาจได้มาจากการสัมภาษณ์และการสังเกต ซึ่งมีความสำคัญในการวางแผนดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน รวมทั้งเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะนำไปเรียบเรียงเพื่อเผยแพร่ในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดแสดงนิทรรศการ การจัดพิมพ์เอกสาร แผ่นพับ และหนังสือ เป็นต้น

การศึกษารวบรวมข้อมูลเบื้องต้นนี้ พระสงฆ์สามารถดำเนินการได้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติความเป็นมาของวัด ของชุมชน แต่ทั้งนี้ การรวบรวมข้อมูลจะต้องไม่เป็นการทำลายคุณค่าของโบราณสถาน เช่น การขุดบริเวณโบราณสถานเพื่อหาโบราณวัตถุ การรื้อเอาชิ้นส่วนโบราณสถานมาเก็บรักษาไว้ ฯลฯ การศึกษารวบรวมข้อมูลของพระสงฆ์จึงควรเป็นการเก็บหลักฐานที่มีอยู่ จำแนกประเภท จัดทำบัญชี วัดขนาด และถ่ายภาพเก็บไว้ ซึ่งการเก็บข้อมูลดังกล่าวนี้ นอกจากจะรวบรวมหลักฐานไว้เป็นหมวดหมู่แล้วยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการสืบสวนกรณีหลักฐานเหล่านั้นสูญหายอีกด้วย

๒. การอนุรักษ์ขั้นพื้นฐาน

การอนุรักษ์ขั้นพื้นฐานเป็นขั้นตอนในการอนุรักษ์โบราณสถาน que พระสงฆ์สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องเพื่อหยุดหรือบรรเทาเหตุแห่งการเสื่อมสภาพของโบราณสถาน โดยการดำเนินการนั้นไม่มีผลให้ลักษณะทางกายภาพของโบราณสถานเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เพื่อรอการดำเนินการอนุรักษ์ขั้นสูงที่เหมาะสมในลำดับต่อไป หรือเป็นการกระทำอย่างต่อเนื่องภายหลังที่การบูรณะซ่อมแซมหรือปฏิสังขรณ์โบราณสถานได้เสร็จสิ้นลงไปแล้ว แต่การดำเนินการจะต้องคำนึงถึงคุณค่าความเป็นของแท้ดั้งเดิมของโบราณสถาน ทั้งรูปแบบ วัสดุ ฝีมือช่างและสถานที่ การอนุรักษ์ขั้นพื้นฐานซึ่งพระสงฆ์สามารถดำเนินการได้นั้นประกอบด้วย

๒.๑ การดูแลรักษา โบราณสถานอาคารศาสนสถานทุกชนิดภายในวัด ควรดูแลรักษาความสะอาดตากแดดปิดกวดอยู่เสมอ ไม่ควรปล่อยให้รกรุงรังด้วยวัชพืชและขยะจนก่อให้เกิดผลเสียหายต่อโบราณสถาน ต้องมีการดูแลตัดแต่งต้นไม้ และกำจัดวัชพืช โดยมีแนวทางในการดูแลรักษา ดังนี้

๒.๑.๑ ควรทำความสะอาดโบราณสถานและบริเวณโดยรอบเป็นประจำ ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยปราศจากขยะมูลฝอย สิ่งของที่อาจเนาเหม็น

ฝุ่นโคลน หรือสิ่งอื่นใดที่ก่อให้เกิดความไม่งามตา หรืออาจมีผลให้โบราณสถานเสื่อมสภาพได้ วิธีการและจำนวนครั้งของการทำความสะอาดให้พิจารณาตามความเหมาะสมของโบราณสถานแต่ละแห่ง โดยถือหลักว่าการดำเนินการนั้นจะไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อโบราณสถาน เช่น การเกิดคราบสีบนตัวโบราณสถาน เนื้อวัสดุของโบราณสถานสึกกร่อนหรือชำรุด เป็นต้น

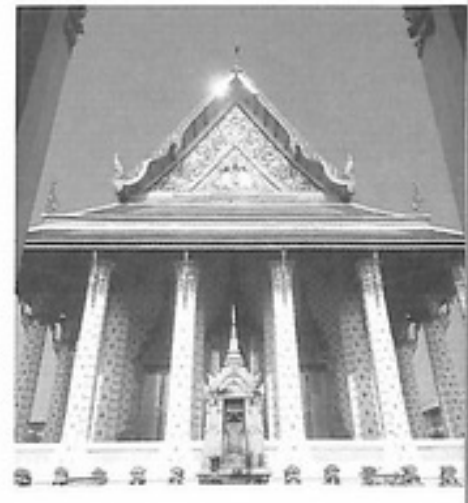
๒.๑.๒ การทำความสะอาดผนังสิ่งก่อสร้างควรกระทำเมื่อมีความจำเป็นและใช้วิธีการที่มีผลการทดลองยืนยันแล้วว่าไม่มีผลเสียต่อโบราณสถาน เช่น การใช้น้ำสะอาด และแปรงขนอ่อนขัดล้าง ในกรณีของโบราณสถานที่มีความสำคัญมากๆ เช่น มีลวดลายปูนปั้นเก่าแก่ที่เป็นศิลปกรรมชั้นเยี่ยม มีภาพจิตรกรรมฝาผนังตกแต่ง ฯลฯ จำเป็นต้องขออนุญาตหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบก่อนดำเนินการ

๒.๑.๓ การกำจัดวัชพืช มีแนวทางในการดำเนินการเช่นเดียวกันกับการทำความสะอาด และให้พิจารณาเพิ่มเติมถึงเหตุผลความจำเป็นของการดำเนินการ เช่น หากเป็นบริเวณที่ไม่มีมีการเข้าไปเยี่ยมชม ต้องการรักษาไว้ในลักษณะตามสภาพธรรมชาติก็ไม่จำเป็นต้องไปทำการถากถาง เป็นต้น

๒.๑.๔ ห้ามเผา ทำลายวัชพืชและขยะมูลฝอย ในบริเวณโบราณสถานโดยเด็ดขาด

๒.๑.๕ ในการรักษาความสะอาดจะต้องมีการจัดเตรียมถังขยะไว้ในปริมาณที่เพียงพอต่อความต้องการ นำไปจัดวางไว้ในที่ที่เหมาะสม สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอย และที่สำคัญให้พิจารณาถึงรูปแบบขนาดและสีของถังขยะ อีกทั้งตำแหน่งในการติดตั้งให้มีความกลมกลืนเหมาะสมกับโบราณสถาน ไม่บดบังมุมมองทั้งดงามของโบราณสถาน หรือทำให้โบราณสถานดูย่ำแย่ด้วยเหตุอื่นใด ทั้งนี้วัดแต่ละแห่ง จะต้องจัดเตรียมระบบการจัดเก็บและกำจัดขยะที่มีประสิทธิภาพเพียงพอต่อความต้องการ คอยหมั่นตรวจตราไม่ให้ขยะล้นถังที่รองรับหรือถังขยะอยู่ในสภาพที่ชำรุด การกำจัดหากต้องดำเนินการเองต้องคำนึงถึงการรักษาสีสิ่งแวดล้อม และความเดือดร้อนของประชาชนโดยรอบเป็นสำคัญ

๒.๑.๖ การปลูกต้นไม้เพื่อการตกแต่งสภาพภูมิทัศน์โบราณสถาน ควรกระทำเพื่อไม่ให้เกิดความรกรุงรัง ไม่ให้เกิดเป็นที่ลับตาหรือไม่ให้เกิดอันตรายจากการหักโค่นของต้นไม้เท่านั้น สภาพพื้นที่โดยรอบโบราณสถานควรรักษาสภาพอันเป็นธรรมชาติไว้ให้มากที่สุด ไม่ควรปลูกต้นไม้ที่ขัดตาและชิงเด่นโบราณสถาน ในการตกแต่งต้นไม้รูปทรงต่างๆ ที่ไม่เป็นธรรมชาติ เช่น ทรงพุ่มกลม หรือลักษณะของไม้คัต ให้พิจารณาให้สอดคล้องกับลักษณะโบราณสถาน

พระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม

๒.๑.๗ ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่บนโบราณสถานให้รีบกำจัดออกตั้งแต่ที่ต้นยังเล็ก หากปล่อยให้โตจนต้นไม้มีขนาดใหญ่รากจะไชซอนลงไปทำลายโบราณสถาน หากจะกำจัดออกเมื่อเติบโตขึ้นเป็นต้นไม้ใหญ่ก็จะกระทบกระเทือนต่อโบราณสถานอย่างมากเช่นกัน ในกรณีของการกำจัดต้นไม้ใหญ่บนโบราณสถาน จำเป็นจะต้องใช้ผู้ปฏิบัติที่มีความชำนาญเป็นพิเศษ จึงควรแจ้งให้หน่วยงานที่รับผิดชอบทราบก่อนดำเนินการ

๒.๒ การปกป้องคุ้มครอง บริเวณที่ดินโบราณสถานหรือเขตวัดที่มักมีชาวบ้านบุกรุกอยู่เสมอ เนื่องจากที่ดินทำกินหายากราคาแพง สถูปเจดีย์ โบสถ์ วิหาร ก็มีคนร้ายคอยจ้องลักขุดหาสมบัติ หากพระพิมพ์เครื่องรางของขลัง พระสงฆ์จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลป้องกัน หากมีเหตุการณ์เกิดขึ้นต้องแจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจ และกรมศิลปากรทันที เพื่อระงับเหตุการณ์ ตรวจสอบข้อมูลหลักฐานวัตถุสิ่งของที่ขุดพบและป้องกันมิให้เสียหายมากไปกว่านั้น รวมทั้งการป้องกันมิให้มีสัตว์เข้ามาอยู่อาศัยในโบราณสถาน หรือชาวบ้านนำสัตว์เข้ามาเลี้ยง เพื่อให้การปกป้องคุ้มครองโบราณสถานเป็นไปอย่างยั่งยืนควรมีการกำหนดแผนหรือแนวทางในการดำเนินการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สำหรับแนวทางการปกป้องคุ้มครองโบราณสถานภายในวัด มีดังนี้

๒.๒.๑ ในเขตโบราณสถานและบริเวณโดยรอบจะต้องควบคุมดูแลไม่ให้มีสิ่งกีดขวางเส้นทางการสัญจรต่างๆ ที่อาจจะนำมาซึ่งความไม่สะดวกปลอดภัยแก่ประชาชนผู้มาเยี่ยมชมโบราณสถาน เช่น ป้าย ถังขยะ กระถางต้นไม้ที่เกินความจำเป็น ตลอดจนการตั้งแผงลอยร้านค้าที่อยู่อาศัยในสถานที่ที่ไม่เหมาะสม

๒.๒.๒ การสำรวจตรวจตราบริเวณโดยรอบโบราณสถานไม่ให้มีสิ่งบดบังทัศนียภาพของโบราณสถาน โดยปฏิบัติตามเกณฑ์ที่ระบุไว้ในแผนแม่บทควบคุมการใช้พื้นที่โบราณสถาน คอยตรวจสอบคำขออนุญาตปลูกสร้าง และการปลูกสร้างอาคารใหม่ที่ไม่ได้รับการอนุญาตในพื้นที่หรือบริเวณโดยรอบโบราณสถานให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์อย่างถูกต้อง

๒.๒.๓ หากในพื้นที่โบราณสถานนั้นยังไม่มีกำหนดแผนหรือนโยบายในการดำเนินการใดๆ ควรหารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักศิลปากร สำนักงานพระพุทธศาสนา ฯลฯ เพื่อหาแนวทางร่วมกันกำหนดเป็นแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาขึ้น เพื่อจะได้นำมาเป็นบรรทัดฐานในการดูแลรักษาต่อไป

๒.๒.๔ ควรป้องกันมิให้มีสัตว์เข้ามาอยู่อาศัยในโบราณสถาน เช่น หนู ค้างคาว นกพิราบ ฯลฯ เนื่องจากสัตว์เหล่านี้จะเป็นตัวการหนึ่งที่ทำให้

โบราณสถานเสื่อมคุณค่า และยังสร้างความรำคาญให้เกิดขึ้น รวมทั้งไม่ควรนำเอาวัว ควาย แพะ แกะ หรือสัตว์เลี้ยงอื่นๆ เข้ามาเลี้ยงในเขตโบราณสถานด้วย

๒.๒.๕ การดูแลป้องกันมิให้มีการบุกรุกทำลาย หรือขุดหาโบราณวัตถุในเขตโบราณสถาน หากเกิดเหตุการณ์ขึ้นต้องแจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยทันที

๒.๒.๖ ควรตรวจตราโบราณสถานที่เสี่ยงต่อการทำลายทั้งโดยภัยธรรมชาติ พืช สัตว์ และมนุษย์ รวมทั้งการเสื่อมสภาพของวัสดุก่อสร้าง หากพบที่มีความเสียหายต้องรีบแจ้งต่อนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔

๒.๓ การเสริมความมั่นคง คือ การป้องกันการเสื่อมสภาพ การรักษาสภาพ การเสริมความแข็งแรง และการบูรณะโบราณสถาน ในกรณีที่โบราณสถานในวัดเกิดการชำรุดผุพังอยู่ในสภาพที่ไม่มั่นคงแข็งแรง หลักการสำคัญในการเสริมความมั่นคง คือ จะต้องไม่กระทำโดยพลการ และควรกระทำตามขั้นตอน ซึ่งมีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้

๒.๓.๑ ก่อนการดำเนินการใดๆ ต้องทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ก่อนถึงเหตุผลความจำเป็นในการดำเนินการ เพื่อจะได้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างตรงจุด ให้ระลึกเสมอว่าการดำเนินการใดที่เกินความจำเป็นสามารถส่งผลกระทบต่อโบราณสถานได้เสมอ อีกทั้งจะต้องพิจารณาถึงคุณค่าของโบราณสถานนั้นๆ ที่จะไม่เสื่อมค่าลงเมื่อดำเนินการตามวิธีการที่เลือก

๒.๓.๒ เมื่อต้องการทาสีอาคารใหม่ ให้เลือกใช้สีที่เป็นแบบเดิมเพื่อคงความเป็นของแท้ดั้งเดิมของโบราณสถานและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมตามแต่กรณี ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมศิลปากรอย่างใกล้ชิด เนื่องจากการดำเนินงานจำเป็นต้องมีการตรวจสอบสีดั้งเดิมก่อน โดยกรรมวิธีในการขูดลอกสี การใช้สีควรเลือกใช้สีดั้งเดิม และคุณสมบัติของสีที่ใช้ต้องไม่มีผลเสียต่อเนื้อวัสดุของโบราณสถาน นอกจากนี้หากมีการตกแต่งลวดลายบนฝาผนังหรือจิตรกรรมฝาผนัง จะต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ

๒.๓.๓ การซ่อมแซมโบราณสถานส่วนที่ชำรุด ให้เลือกใช้วัสดุรูปแบบและเทคนิคการก่อสร้างตามชนิด ส่วนผสม ลักษณะ และวิธีการตามแบบดั้งเดิม หากไม่สามารถทำได้ให้ใช้วัสดุและวิธีการในปัจจุบันเข้าช่วยชะลอการเสื่อมสภาพ เพื่อรอการดำเนินการอนุรักษ์ที่เหมาะสมในลำดับต่อไป โดยวัสดุและวิธีการที่ใช้ นั้นจะต้องมีลักษณะที่สามารถแก้ไขได้โดยไม่ทำให้โบราณสถานเสียหาย และควรเก็บหลักฐานสภาพก่อนการอนุรักษ์อย่างละเอียดไว้ด้วย

๒.๓.๔ ห้ามใช้ปูนซีเมนต์ในการซ่อมแซม หรือใช้ในการฉาบ สอ หรือยาแนวของโบราณสถาน เพราะนอกจากจะไม่สามารถแก้ปัญหาได้แล้ว ยังจะทำให้เกิดผลเสียต่อโบราณสถานรุนแรงมากขึ้นในอนาคต ควรใช้ปูนขาว หมักซึ่งเป็นปูนแบบโบราณมีคุณสมบัติไม่ทำลายเนื้อวัสดุ สามารถแก้ไขได้ง่าย และคงความเป็นของแท้ดั้งเดิม

๒.๓.๕ การรั้วซีมของหลังคาอาคารโบราณสถาน หลังคาควร ได้รับการป้องกันเป็นการชั่วคราวก่อนเป็นอันดับแรก เช่น การแซมกระเบื้อง หรือการใช้สังกะสีคลุมไว้ชั่วคราว เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายลุกลามไปมากกว่าที่ควรจะเป็น ก่อนที่จะทำการซ่อมแซมด้วยวิธีการที่เหมาะสมต่อไป

๒.๓.๖ ควรหมั่นตรวจสภาพโบราณสถานหากพบร่องรอย ของปลวกให้รีบกำจัด ซ่อมเปลี่ยนไม้ที่เสื่อมสภาพตามรูปแบบดั้งเดิม ทาน้ำยา รักษาเนื้อไม้ และย้อมสีเนื้อไม้ หรือทาสีให้กลมกลืนกับวัสดุดั้งเดิม

๒.๓.๗ การกระทำที่นอกเหนือไปจากงานซ่อมแซมเล็กน้อย เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า อาจจะมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อ ลักษณะทางกายภาพของโบราณสถานจะกระทำโดยพลการมิได้

๒.๓.๘ เมื่อพบว่าโบราณสถานอยู่ในสภาพที่เสี่ยงต่อการ พังทลาย และอาจเป็นอันตราย สร้างความไม่มั่นใจแก่ประชาชนโดยทั่วไป ระหว่างรอการอนุรักษ์ที่เหมาะสมในลำดับต่อไป ควรที่จะทำการค้ำยันไว้เป็น การชั่วคราวก่อนโดยเร็ว เพื่อป้องกันมิให้ชิ้นส่วนของโบราณสถานหักพังลงมา แล้วเกิดความเสียหายไปมากกว่าที่ควรจะเป็น และกำหนดเขตพื้นที่อันตราย

๒.๓.๙ วัสดุที่ใช้ค้ำยันชั่วคราวอาจเป็นไม้หรือเหล็กที่ได้รับ การออกแบบอย่างเหมาะสม ให้สามารถชะลอการพังทลายของโบราณสถาน ลงได้ และไม่สร้างความเสียหายให้กับโบราณสถาน

๒.๓.๑๐ ในการค้ำยันชั่วคราวให้ทำการป้องกันความเสียหาย ที่จะเกิดขึ้นกับชิ้นส่วนของโบราณสถาน และควรพิจารณาใช้รูปแบบของค้ำยัน ที่จะไม่สร้างปัญหาการกีดขวางหรือบดบังโบราณสถาน

๒.๔ การใช้ประโยชน์โบราณสถาน การนำโบราณสถานมาใช้งาน ให้เกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม สามารถกระทำได้โดยมีแนวทางในการ ดำเนินการดังนี้

๒.๔.๑ การใช้ประโยชน์โบราณสถาน ต้องคำนึงถึงผลกระทบ ที่จะเกิดต่อโบราณสถาน ควรมีการกำหนดพื้นที่ใช้ประโยชน์ให้ชัดเจนสอดคล้อง กับหน้าที่เดิมของพื้นที่ และไม่เปลี่ยนแปลงรูปแบบของโบราณสถาน

๒.๔.๒ การใช้สอยพื้นที่ภายในอาคารโบราณสถาน ควรเป็น ไปด้วยความระมัดระวัง มีการป้องกันดูแลรักษา และซ่อมบำรุงไม่ให้โบราณ

สถานเกิดการเสียหายหรือเสื่อมสภาพอันเนื่องมาจากการใช้งาน

๒.๔.๓ การใช้สอยพื้นที่ภายนอกอาคารโบราณสถาน ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนโดยทั่วไปสามารถเข้ามาใช้พื้นที่เขตโบราณสถาน ดังนั้นพระสงฆ์ต้องดูแลรักษาโบราณสถานให้อยู่ในสภาพดีไม่ทรุดโทรมก่อสร้างอย่างเป็นระเบียบ บริเวณวัดสะอาด ปลูกต้นไม้สวยงามร่มรื่น และจัดเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ

๒.๔.๔ การบริการเพื่อการค้นคว้าวิจัย วัดที่มีโบราณสถาน จะเป็นสถานที่ศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่สำคัญของนักเรียน นักศึกษา ครูอาจารย์ นักวิชาการต่างๆ และประชาชนผู้สนใจ ดังนั้นวัดจึงต้องมีหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนในเชิงวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี และการอนุรักษ์เบื้องต้นของโบราณสถานนั้น

๓. การอนุรักษ์ขั้นสูง

การอนุรักษ์โบราณสถานขั้นสูงเป็นงานที่มีความซับซ้อนด้วยเงื่อนไขทางวิชาการมากมาย เนื่องจากโบราณสถานเป็นเอกลักษณ์มีเพียงแห่งเดียว หากการอนุรักษ์ไม่เป็นไปตามหลักวิชาการแล้วจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อโบราณสถาน ซึ่งไม่สามารถแก้ไขหรือเรียกคืนได้ งานอนุรักษ์ขั้นสูงจึงเป็นงานในหน้าที่ของกรมศิลปากรที่จะต้องระดมองค์ความรู้สรรพกำลังที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน การอนุรักษ์โบราณสถานแต่ละแห่งจะมีวิธีการแตกต่างกัน แล้วแต่สถานการณ์และปัจจัยอื่นๆ ในแต่ละกรณีอาจจะใช้วิธีการใดวิธีหนึ่ง หรือหลายวิธีร่วมกัน กระบวนการอนุรักษ์ขั้นสูงของกรมศิลปากรมีแนวทางการดำเนินงานโดยสังเขปดังนี้

๓.๑ การป้องกันการเสื่อมสภาพ (Prevention of Deterioration) โดยการควบคุมสภาพแวดล้อม เพื่อป้องกันการผุพังและความเสียหายต่างๆ ที่ จะเกิดขึ้น รวมถึงการควบคุมความชื้น อุณหภูมิ แสงสว่าง การป้องกันไฟอ็อกซิจี การลดมลภาวะอันจะมีผลกระทบต่อโบราณสถานเสื่อมสภาพ

๓.๒ การสงวนรักษา (Preservation) ได้แก่ การดูแลรักษาให้สิ่งก่อสร้างของโบราณสถานคงอยู่ในสภาพที่ปรากฏอยู่ และชะลอการเสื่อมสภาพที่อาจจะเกิดขึ้นป้องกันมิให้เสียหายต่อไป โดยอาจมีกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

๓.๓ การเสริมความมั่นคงแข็งแรง (Consolidation) เป็นการเสริมความมั่นคงทางกายภาพ ในกรณีที่โบราณสถานมีสภาพชำรุดทรุดโทรมจนอาจจะเป็นอันตราย โดยใช้วัสดุเชื่อมหรือช่วยค้ำยันเสริมเข้าไปในเนื้อวัสดุดั้งเดิม เพื่อให้โครงสร้างมีความมั่นคงแข็งแรง เป็นการดำเนินการเฉพาะหน้าเพื่อรอการดำเนินการในระดับอื่นๆ ต่อไป

๓.๔ การจำลองแบบ (Reproduction) เป็นการลอกเลียนแบบงานศิลปกรรม ส่วนตกแต่ง หรือองค์ประกอบสถาปัตยกรรมของโบราณสถานที่มีคุณค่า ไม่ให้ถูกรบกวนหรือคุกคามให้เสื่อมสภาพ จำเป็นจะต้องเคลื่อนย้ายส่วนนั้นๆ ไปไว้ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่มีการควบคุมความปลอดภัยจากปัจจัยที่ทำให้เกิดความเสื่อมสภาพ แล้วนำแบบจำลองนี้มาไว้แทนที่ เพื่อรักษาเอกภาพของสถานที่เดิมไว้

๓.๕ การบูรณะ (Restoration) เป็นการซ่อมแซมโบราณสถานเพื่อฟื้นฟูแนวความคิดหรือลักษณะเดิมของโบราณสถาน ที่คำนึงถึงวัสดุตั้งเดิม หลักฐานทางโบราณคดีและหลักฐานอื่นๆ ในกรณีที่ต้องสร้างเสริมส่วนที่ขาดหายไป ต้องทำให้กลมกลืนกับของเดิม ในขณะเดียวกันก็ต้องแสดงถึงความแตกต่างแยกจากวัสดุตั้งเดิม

๓.๖ การปฏิสังขรณ์ (Reconstruction) เป็นการนำโบราณสถานกลับไปสู่สภาพเดิมให้ใกล้เคียงที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยการก่อสร้างขึ้นมาใหม่บนหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดี และข้อมูลเกี่ยวกับโบราณสถานนั้น โดยไม่บิดเบือนลักษณะดั้งเดิมไม่ว่าจะใช้วัสดุตั้งเดิมหรือวัสดุใหม่

๓.๗ การประกอบคืนสภาพ (Anastylosis) เป็นการสร้างขึ้นใหม่โดยใช้วัสดุตั้งเดิมของโบราณสถานนำมาประกอบใหม่ ณ ตำแหน่งเดิม ด้วยวิธีการก่อสร้างแบบเดิม หากเป็นการย้ายไปยังที่ตั้งใหม่จะเรียกว่า การย้ายสิ่งก่อสร้างของโบราณสถาน (Relocation)

๓.๘ การประยุกต์การใช้สอย (Rehabilitation/Renovation) เป็นการปรับโบราณสถานเพื่อประโยชน์ใช้สอย โดยมีพื้นฐานแนวคิดที่ว่าวิธีการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างที่ดีที่สุด คือ การยังคงใช้ประโยชน์จากอาคารนั้นอยู่ การใช้ประโยชน์ใช้สอยใหม่นั้นอาจจะใช้ประโยชน์แตกต่างไปจากอดีต แต่จะต้องไม่เปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่า หากมีการเปลี่ยนแปลงก็สามารถแก้ไขกลับคืนสภาพเดิมได้ หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบน้อยที่สุด

๔. การพัฒนาโบราณสถาน

นอกจากการอนุรักษ์โบราณสถานแล้ว การพัฒนาโบราณสถานเพื่อตอบสนองประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบันอาจส่งผลกระทบต่อทั้งในแง่บวกและแง่ลบแก่โบราณสถาน เพื่อให้การพัฒนาโบราณสถานสอดคล้องกับหลักการอนุรักษ์ การพัฒนาโบราณสถานสำหรับพระสงฆ์สามารถดำเนินการได้ดังนี้

๔.๑ การให้บริการด้านข้อมูลข่าวสาร

๔.๑.๑ การนำเสนอข้อมูลทางวิชาการแก่สาธารณชน จะต้องอยู่บนพื้นฐานแห่งความถูกต้อง

๔.๑.๒ การจัดทำป้ายสื่อความหมายจะต้องเป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้ในแผนแม่บทการอนุรักษ์โบราณสถาน หากไม่มีแผนแม่บทควรเร่งรัดให้มีการกำหนดแนวทางไว้เป็นหลักปฏิบัติ เนื่องจากการจัดทำป้ายสื่อความหมาย นอกจากจะต้องมีใจความที่มีความถูกต้อง อ่านเข้าใจง่าย และสื่อสารได้ชัดเจนแล้ว ยังจะต้องพิจารณาในเรื่องรูปแบบ ขนาด และตำแหน่งที่ตั้งของป้ายที่เหมาะสม ทั้งนี้จะต้องอยู่ในหลักการไม่สร้างปัญหา กีดขวาง หรือบดบังทัศนียภาพของโบราณสถาน ควรให้ความกลมกลืนโดยภาพรวมไม่เด่นชัดโบราณสถาน ไม่ตั้งอยู่บนแนวแกนสำคัญ หรือสร้างทับลงบนซากโบราณสถาน

๔.๑.๓ ต้องควบคุมไม่ให้มีการติดตั้งป้ายที่เกินความจำเป็น ซ้ำซ้อน อันจะเป็นเหตุให้เกิดความรกรุงรัง กีดขวางทัศนียภาพทั้งดงาม และอาจให้ข้อมูลที่ขัดแย้งกัน เมื่อมีการปรับปรุงข้อมูลจัดทำป้ายใหม่ให้สอดคล้องกับป้ายเดิมออกทุกครั้ง

๔.๑.๔ ควรออกแบบป้ายสื่อความหมาย ให้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย และที่ตั้งของป้าย เพื่อประโยชน์สูงสุดในการบริการด้านข้อมูล ข่าวสาร

๔.๒ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

๔.๒.๑ การก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างเพื่ออำนวยความสะดวกในพื้นที่โบราณสถาน เช่น อาคาร ศูนย์ข้อมูล ร้านค้าของที่ระลึก สุขา ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ จะต้องทำแบบเพื่อขออนุมัติหน่วยงานที่รับผิดชอบก่อนทั้งสิ้น การดำเนินการจะต้องเป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้ในแผนแม่บทการอนุรักษ์โบราณสถานนั้น และกฎหมายหรือระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๔.๒.๒ ในกรณีที่ยังไม่มีการกำหนดนโยบายที่แน่ชัดในเรื่องของการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่โบราณสถานแห่งนั้น ควรเร่งรัดให้มีการจัดทำแผนแม่บทขึ้นเพื่อจะได้มีการวางแผนจัดการอย่างรัดกุม และเป็นประโยชน์ต่อโบราณสถาน

๔.๒.๓ การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก และงานระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ควรยึดหลักของความเพียงพอต่อการใช้สอยเท่าที่มีความจำเป็น และไม่มีผลกระทบสร้างปัญหา กีดขวาง บดบังทัศนียภาพ หรือทำลายบรรยากาศโดยรวมของโบราณสถาน ซึ่งระดับความเคร่งครัดของการดำเนินการให้พิจารณาจากคุณค่าของโบราณสถานแห่งนั้นเป็นสำคัญ จะต้องคำนึงถึงการดูแลรักษาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้อยู่ในสภาพดี สะอาดเรียบร้อย สนองต่อประโยชน์ใช้สอยได้เป็นอย่างดีด้วย

๔.๒.๔ การปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ของโบราณสถานด้วย
สวนไม้ดอก ไม้ประดับ ให้จำกัดพื้นที่เฉพาะในบริเวณที่เป็นส่วนบริการเท่านั้น
บริเวณโดยรอบโบราณสถานควรรักษาบรรยากาศที่เป็นไปตามธรรมชาติ
นอกจากในกรณีของโบราณสถานประเภทภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์ในบางกรณี
เช่น สวนโบราณ ซึ่งอาจทำการรื้อฟื้นบรรยากาศ การตกแต่งตามแบบอย่าง
หรือสร้างบรรยากาศตามลักษณะของสวนในอดีตได้ ซึ่งในการดำเนินการจะ
ต้องมีข้อมูลทางวิชาการรองรับ

๔.๒.๕ ห้ามปลูกต้นไม้ล้อมรอบอาคารหรือฐานโบราณสถาน
เพราะเป็นการทำลายบรรยากาศของโบราณสถาน ก่อให้เกิดการสะสมความชื้น
และรากไม้อาจงอกเข้าไปทำลายโบราณสถาน อันเป็นสาเหตุสำคัญของการ
เสื่อมสภาพของโบราณสถาน

๔.๒.๖ ไม่ควรสร้างถนนในบริเวณโบราณสถาน เพราะการ
สัญจรของยานพาหนะก่อให้เกิดการสั่นสะเทือน รูปลักษณะของถนนทำลาย
บรรยากาศของโบราณสถาน นอกจากนี้ถนนยังก่อให้เกิดการสะสมความชื้น
อันเป็นสาเหตุสำคัญของการเสื่อมสภาพของโบราณสถาน

๔.๒.๗ การขุดดินในบริเวณพื้นที่โบราณสถานจะต้องกระทำ
ด้วยความระมัดระวังเนื่องจากเป็นพื้นที่ซึ่งมีโอกาสพบหลักฐานทางโบราณคดีได้
อาจเป็นการทำให้ลักษณะทางกายภาพของโบราณสถานเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม
การดำเนินการจึงมีความจำเป็นจะต้องอยู่ในความดูแลของนักโบราณคดี และ
จะต้องแจ้งขออนุญาตก่อนดำเนินการทุกครั้ง

๔.๒.๘ การถมดินในบริเวณพื้นที่โบราณสถาน ถือเป็น
เปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของโบราณสถานเช่นกัน ซึ่งมีผลกระทบต่อ
โดยตรงต่อโบราณสถานได้ เป็นต้นว่า หากมีการถมดินชิดกับฐานโบราณสถาน
โดยรอบ จะเป็นการบดบังรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถาน มีผลให้
สัดส่วนผิดไปจากที่เป็น ดินถมยังสะสมความชื้น ในบางกรณีอาจไปอุดช่อง
ระบายอากาศดั้งเดิมของอาคาร ทำให้อาคารโบราณสถานต้องเสื่อมสภาพจาก
ความชื้น ดังนั้นการถมดินจึงต้องมีการพิจารณาอย่างถี่ถ้วน และดำเนินการ
เฉพาะในบริเวณที่ไม่มีผลกระทบต่อโบราณสถานนั้น และต้องขออนุญาตก่อน
การดำเนินการเช่นเดียวกัน

๔.๒.๙ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทถนน ลาน
จอดรถ ทางเดินเท้าหรือทางสัญจรอื่นๆ ควรมีการจัดระบบระบายน้ำควบคู่กัน
ไปด้วย โดยระวังไม่ให้เกิดพื้นที่น้ำท่วมขังที่ตัวโบราณสถาน และในบริเวณ
โดยรอบ ก่อนการดำเนินการจะต้องขออนุญาตและควบคุมการดำเนินการ
ไม่ให้เกิดผลกระทบต่อตัวโบราณสถานและสภาพแวดล้อมของโบราณสถาน

ลักษณะของการอนุรักษ์โบราณสถานในการดูแลของพระสงฆ์

ลำดับ	ขั้นตอนการอนุรักษ์	ลักษณะการอนุรักษ์	ดำเนินการโดยพระสงฆ์	ดำเนินการภายใต้ข้อแนะนำของกรมศิลปากร
๑	การศึกษารวบรวมข้อมูลเบื้องต้น	- การศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมา หลักฐานทางโบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องของโบราณสถานในการดูแลของวัด จากหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร	✓	
		- การรวบรวมหลักฐานที่เกี่ยวกับโบราณสถานในการดูแลของวัด เช่น ภาพถ่าย ภาพวาด ภาพลายเส้น แผนที่ แผนผัง ภาพถ่ายทางอากาศ ภาพถ่ายดาวเทียม ฯลฯ	✓	
		- การจำแนกประเภท จัดทำบัญชี วัดขนาด และถ่ายภาพส่วนประกอบของโบราณสถาน หรือโบราณวัตถุที่พบร่วมกับโบราณสถาน ซึ่งวัดเก็บรักษาไว้	✓	
๒	การอนุรักษ์ขั้นพื้นฐาน ๒.๑ การดูแลรักษา	- ทำความสะอาดโบราณสถานและบริเวณโดยรอบอยู่เสมอ ซึ่งจะต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่โบราณสถาน	✓	
		- การทำลายวัชพืชในบริเวณตัวโบราณสถาน		✓
		- จัดเตรียมถังขยะในปริมาณที่เพียงพอสอดคล้องกับการใช้สอย โดยตั้งไว้ในพื้นที่ซึ่งไม่บดบังมุมมองที่สวยงามของโบราณสถาน หมั่นตรวจตราไม่ให้ขยะล้นถังหรือถังขยะชำรุด ในการกำจัดขยะจะต้องคำนึงถึงการรักษาสภาพแวดล้อม และไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน	✓	
		- การปลูกต้นไม้เพื่อตกแต่งภูมิทัศน์โบราณสถาน ควรกระทำเพื่อไม่ให้เกิดความรกรุงรัง ไม่เป็นที่ลับตา ไม่ก่อให้เกิดอันตรายจากการหักโค่นของต้นไม้ ต้นไม้ที่ปลูกต้องไม่ชิงเด่นกับโบราณสถาน	✓	

ลำดับ	ขั้นตอนการอนุรักษ์	ลักษณะการอนุรักษ์	ดำเนินการโดยพระสงฆ์	ดำเนินการภายใต้ข้อเสนอแนะของกรมศิลปากร
๒.๒	การปกป้องคุ้มครอง	- ควบคุมไม่ให้เกิดการสร้างสิ่งกีดขวางทางสัญจรต่างๆ อันจะก่อให้เกิดความไม่สะดวกปลอดภัยแก่ประชาชนที่เข้าชมโบราณสถาน เช่น ป้าย ดังขยะ กระดาษต้นไม้ที่มีมากเกินไป ความจำเป็น การสร้างแผงลอย การปลูกสร้างอาคาร ฯลฯ	✓	
		- หมั่นสำรวจไม่ให้เกิดสิ่งบดบังทัศนียภาพโบราณสถาน	✓	
		- ในกรณีโบราณสถานยังไม่มีกำหนดแผนหรือนโยบายในการดำเนินการอนุรักษ์โบราณสถานนั้น ควรหารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักศิลปากร สำนักงานพระพุทธศาสนาฯ ฯลฯ	✓	
		- ป้องกันไม่ให้สัตว์เข้ามาอยู่อาศัย เหยียบย่ำโบราณสถาน เช่น หนู ค้างคาว นกพิราบ วัวควาย แพะ แกะ ฯลฯ	✓	
		- ดูแล ป้องกันไม่ให้เกิดการบุกรุกทำลายโบราณสถาน หากเกิดเหตุดังกล่าวต้องแจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทันที	✓	
		- หมั่นตรวจตราสภาพโบราณสถานอยู่เสมอ หากพบว่ามีความเสี่ยงต่อการทำลายโดยภัยธรรมชาติ พืช สัตว์ และมนุษย์ รวมทั้งการเสื่อมสภาพของวัสดุก่อสร้าง และหากเกิดความเสียหายจากเหตุดังกล่าวต้องรีบแจ้งแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทันที	✓	
๒.๓	การเสริมความมั่นคง	- เมื่อจะดำเนินการใดอันเกี่ยวข้องกับการเสริมความมั่นคงของโบราณสถานควรพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนดำเนินการ หากมีข้อสงสัยควรสอบถามพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง	✓	

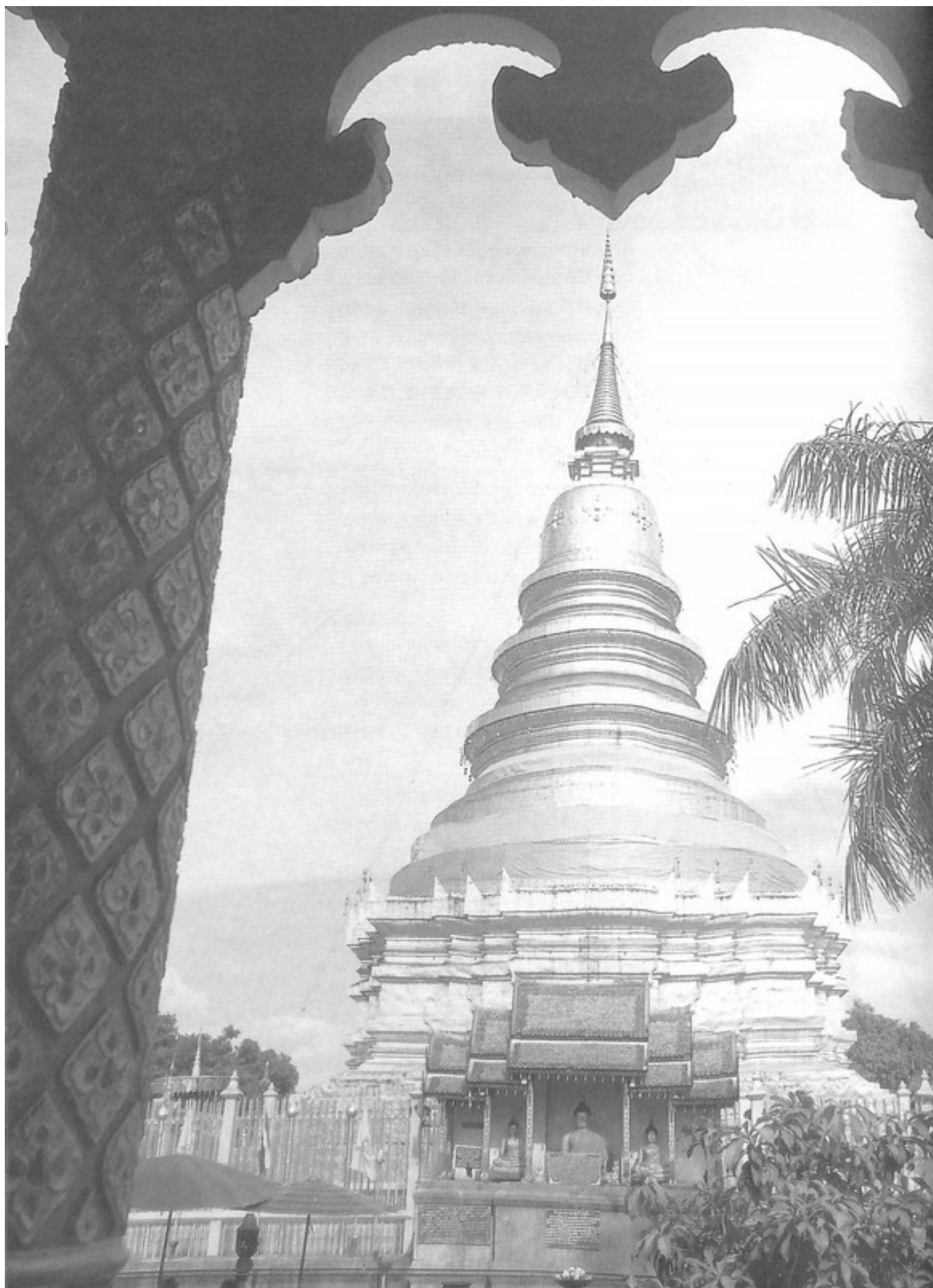
ลำดับ	ขั้นตอนการอนุรักษ์	ลักษณะการอนุรักษ์	ดำเนินการโดยพระสงฆ์	ดำเนินการภายใต้ข้อแนะนำของกรมศิลปากร
		- การทำสีใหม่ที่โบราณสถาน		✓
		- การซ่อมแซมโบราณสถานที่ชำรุด ให้เลือกวัสดุ รูปแบบ และเทคนิคการก่อสร้างตามชนิด ส่วนผสม ลักษณะและวิธีการตามแบบดั้งเดิม หากไม่สามารถทำได้ ให้ใช้วัสดุและวิธีการในปัจจุบันเข้าช่วยระลอกการเสื่อมสภาพ เพื่อรอการอนุรักษ์ที่เหมาะสมต่อไป ทั้งนี้วัสดุและวิธีการที่ใช้จะต้องแก้ไขได้ ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายกับโบราณสถาน และควรเก็บหลักฐานสภาพโบราณสถานก่อนการอนุรักษ์อย่างละเอียดด้วย	✓	✓
		- การอนุรักษ์โบราณสถานที่มีการอาบ สอ หรือยาแนว ใช้ปูนขาวหมักเป็นวัสดุใช้งาน ห้ามใช้ปูนซีเมนต์ เนื่องจากวัสดุประเภทนี้ก่อความเสียหายแก่โบราณสถานได้	✓	
		- การรื้อซิมของหลังคาอาคารโบราณสถาน ควรมีการซ่อมแซมด้วยการแซมกระเบื้อง หรือการใช้สังกะสีคลุมชั่วคราว ก่อนดำเนินการซ่อมแซมด้วยวิธีการที่เหมาะสมต่อไป	✓	
		- หมั่นตรวจตราโบราณสถาน หากพบร่องรอยของปลวก ให้ทำการกำจัด ซ่อมเปลี่ยนไม้ที่เสื่อมสภาพตามรูปแบบเดิม ทาน้ำยารักษาเนื้อไม้ และย้อมสีเนื้อไม้ หรือทาสีให้กลมกลืนกับวัสดุเดิม	✓	
		- หากพบว่าโบราณสถานอยู่ในสภาพเสี่ยงต่อการพังทลาย และอาจเป็นอันตราย สร้างความไม่มั่นใจแก่ประชาชนโดยทั่วไป ระหว่างรอการอนุรักษ์ที่เหมาะสม ควรทำค้ำยันชั่วคราวที่โบราณสถานก่อน พร้อมทั้งกำหนดพื้นที่อันตราย	✓	
		- ใช้วัสดุค้ำยันชั่วคราวที่ไม่ก่อความเสียหายแก่โบราณสถาน และไม่ก่อปัญหาทัศนวิสัยหรือบดบังโบราณสถาน	✓	

ลำดับ	ขั้นตอนการอนุรักษ์	ลักษณะการอนุรักษ์	ดำเนินการโดยพระสงฆ์	ดำเนินการภายใต้ข้อแนะนำของกรมศิลปากร
		- การกระทำอื่นใดที่นอกเหนือจากการซ่อมแซมทั่วไป เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ที่อาจมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของโบราณสถาน		✓
	๒.๓ การใช้ประโยชน์โบราณสถาน	- การใช้ประโยชน์พื้นที่โบราณสถานต้องมีการกำหนดพื้นที่อย่างชัดเจน ไม่เปลี่ยนแปลงรูปแบบของโบราณสถาน	✓	
		- หมั่นดูแลพื้นที่โบราณสถานที่มีการเข้าใช้ประโยชน์ให้อยู่ในสภาพเป็นระเบียบ สะอาด ไม่ทรุดโทรม และควรจัดเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกด้านต่างๆ	✓	
		- ให้บริการเพื่อการศึกษา ค้นคว้า วิจัยในทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี และการอนุรักษ์เบื้องต้นของโบราณสถานในการดูแล	✓	
๓	การอนุรักษ์ขั้นสูง			
	๓.๑ การป้องกันการเสื่อมสภาพ	- การควบคุมสภาพแวดล้อม เพื่อป้องกันการรบกวนเสียหายต่างๆ ควบคุมอุณหภูมิ ความชื้น แสงสว่าง การป้องกันอัคคีภัย การลดมลภาวะ		✓
	๓.๒ การสงวนรักษา	- การดูแลรักษาโบราณสถานให้คงอยู่ ระลอกการเสื่อมสภาพ โดยอาจใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้อง		✓
		- การใช้วัสดุเชื่อมหรือค้ำยันเสริมเข้าไปในเนื้อวัสดุ เพื่อให้แน่ใจว่ามีความมั่นคงในโครงสร้าง เพื่อดำเนินการอนุรักษ์ในระดับต่อไป		✓
	๓.๓ การจำลองแบบ	- การลอกเลียนแบบงานศิลปกรรม ส่วนตกแต่งหรือองค์ประกอบสถาปัตยกรรมของโบราณสถานที่มีคุณค่า ไม่ให้ถูกรบกวนหรือคุกคามให้เสื่อมสภาพ เนื่องจากต้องเคลื่อนย้ายไปเก็บรักษาหรือจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ		✓

ลำดับ	ขั้นตอนการอนุรักษ์	ลักษณะการอนุรักษ์	ดำเนินการโดยพระสงฆ์	ดำเนินการภายใต้ข้อแนะนำของกรมศิลปากร
	๓.๔ การบูรณะ	- การซ่อมแซมโบราณสถาน เพื่อฟื้นฟูแนวความคิดหรือลักษณะเดิมของโบราณสถานที่คำนึงถึงวัสดุดั้งเดิม หลักฐานทางโบราณคดีและหลักฐานอื่นๆ ในกรณีที่ต้องเสริมส่วนที่ขาดหายไป ต้องทำให้กลมกลืนในขณะเดียวกันต้องแสดงถึงความต่างแยกจากวัสดุเดิม		✓
	๓.๕ การปฏิสังขรณ์	- การนำโบราณสถานกลับไปสู่สภาพเดิมให้ใกล้เคียงที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยการก่อสร้างขึ้นใหม่บนหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดี และข้อมูลเกี่ยวกับโบราณสถานโดยไม่บิดเบือนลักษณะดั้งเดิมไม่ว่าจะใช้วัสดุเดิมหรือวัสดุใหม่		✓
	๓.๖ การประกอบคืนสภาพ	- การสร้างชิ้นใหม่ โดยใช้วัสดุดั้งเดิมของโบราณสถานนำมาประกอบใหม่ ณ ตำแหน่งเดิม ด้วยวิธีการก่อสร้างแบบเดิม หรือการย้ายไปยังที่ตั้งใหม่ ที่เรียกว่า การย้ายสิ่งก่อสร้างของโบราณสถาน		✓
	๓.๗ การประยุกต์การใช้สอย	- การปรับโบราณสถาน เพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยมีพื้นฐานแนวคิดที่ยังคงใช้ประโยชน์จากอาคารนั้นอยู่ การใช้ประโยชน์ใช้สอยใหม่นั้นอาจใช้ประโยชน์แตกต่างจากอดีต แต่ต้องไม่เปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่า และสามารถแก้ไขกลับคืนสภาพเดิมได้ หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบน้อยที่สุด		✓
๔	การพัฒนาโบราณสถาน			
	๔.๑ การให้บริการด้านข้อมูลข่าวสาร	- การนำเสนอข้อมูลทางวิชาการแก่สาธารณชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความถูกต้อง	✓	

ลำดับ	ขั้นตอนการอนุรักษ์	ลักษณะการอนุรักษ์	ดำเนินการโดยพระสงฆ์	ดำเนินการภายใต้ข้อแนะนำของกรมศิลปากร
		- การจัดทำป้ายสื่อความหมายต้องเป็นไปตามแนวทางที่กำหนดในแผนแม่บทการอนุรักษ์โบราณสถาน หากไม่มีแผนแม่บทควรเร่งรัดให้มีการกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติ ทั้งนี้ ป้ายต้องมีความถูกต้องในเนื้อหา อ่านเข้าใจง่าย สื่อสารได้ชัดเจน รูปแบบ ขนาด และตำแหน่งที่ตั้งมีความเหมาะสม ไม่ก่อให้เกิดการกีดขวาง บดบังทัศนียภาพโบราณสถาน ไม่ตั้งบนแนวแกนสำคัญ หรือสร้างทับบนโบราณสถาน	✓	
		- ควบคุมไม่ให้มีการตั้งป้ายเกินความจำเป็น อันเป็นเหตุให้เกิดขวางทัศนียภาพ การปรับปรุงข้อมูลจัดทำป้ายใหม่ ควรถอดถอนป้ายเดิมออกทุกครั้ง	✓	
	๔.๒ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ	- การก่อสร้างสิ่งก่อสร้างเพื่ออำนวยความสะดวกในพื้นที่โบราณสถาน อาทิ อาคารศูนย์ข้อมูล ร้านจำหน่ายของที่ระลึก สุขา ระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ต้องทำแบบเพื่อขออนุมัติกรมศิลปากรและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องก่อน ซึ่งการดำเนินการจะต้องเป็นไปตามแนวทางที่กำหนดในแผนแม่บทการอนุรักษ์โบราณสถานนั้น และกฎหมายหรือระเบียบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง	✓	
		- หากยังไม่มีการกำหนดนโยบายในเรื่องการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่โบราณสถานนั้น ควรเร่งรัดให้มีการจัดทำแผนแม่บท เพื่อให้การทำแผนอย่างรัดกุม และเป็นประโยชน์ต่อโบราณสถาน	✓	
		- การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกและงานระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ โดยยึดหลักความเพียงพอต่อการใช้สอยเท่าที่จำเป็น ไม่สร้างปัญหาการกีดขวาง บดบังทัศนียภาพ หรือทำลายบรรยากาศโดยรวมของโบราณสถาน	✓	

ลำดับ	ขั้นตอนการอนุรักษ์	ลักษณะการอนุรักษ์	ดำเนินการโดยพระสงฆ์	ดำเนินการภายใต้ข้อแนะนำของกรมศิลปากร
		- การปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์โบราณสถานด้วยไม้ดอก ไม้ประดับ ให้จำกัดพื้นที่เฉพาะบริเวณที่เป็นส่วนบริการเท่านั้น สำหรับบริเวณโบราณสถานควรรักษาบรรยากาศที่เป็นไปตามธรรมชาติ หรือจัดภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์ เช่น สวนโบราณ ซึ่งต้องมีข้อมูลทางวิชาการถึงภูมิทัศน์ดังกล่าวในอดีตเป็นหลักฐานยืนยัน	✓	
		- หลีกเลี่ยงการปลูกต้นไม้รอบอาคารหรือฐานโบราณสถาน เนื่องจากเป็นการทำลายบรรยากาศ ก่อให้เกิดความชื้น และรากพืชที่ซ่อนเร้นใต้ดิน อาจทำลายโบราณสถานให้ชำรุดได้	✓	
		- หลีกเลี่ยงการสร้างถนนในบริเวณโบราณสถาน เนื่องจากการสัญจรของยานก่อก่อให้เกิดการสั่นสะเทือน รูปลักษณะของถนนที่ไม่เหมาะสมอาจทำลายบรรยากาศของโบราณสถาน	✓	
		- การขุดดินบริเวณพื้นที่โบราณสถาน ที่อาจทำลายลักษณะทางกายภาพของโบราณสถานได้ ควรแจ้งกรมศิลปากรก่อนดำเนินการทุกครั้ง		✓
		- การถมดินบริเวณโบราณสถานมีส่วนทำให้ลักษณะทางกายภาพของโบราณสถานเปลี่ยนแปลงไป ควรแจ้งกรมศิลปากรก่อนดำเนินการทุกครั้ง		✓

๕

กฎหมายและระเบียบ
ที่เกี่ยวข้องกับ
การอนุรักษ์โบราณสถาน

พระธาตุเชิงชุม จังหวัดสกลนคร

กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง กับการอนุรักษ์โบราณสถาน

กฎหมายและระเบียบซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการอนุรักษ์โบราณสถานใน
:กลไกของรัฐในการทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครอง รักษามรดกศิลปวัฒนธรรม
ของชาติให้คงอยู่ รวมทั้งกำกับดูแลเจ้าหน้าที่ในภาครัฐซึ่งปฏิบัติงานเกี่ยวกับการ
การอนุรักษ์โบราณสถานให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชา
การอย่างเป็นทางการเป็นมาตรฐานเดียวกัน ก่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อการอนุรักษ์โบราณ
สถานได้อย่างเป็นรูปธรรม

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์โบราณสถานในอดีต

กฎหมายปกป้องคุ้มครองมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของประเทศไทยนั้น
มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ แม้ว่าจะไม่กล่าวถึงโบราณสถานและโบราณวัตถุ
โดยตรง แต่ก็มุ่งปกป้องคุ้มครองศาสนสถานและศาสนวัตถุซึ่งหมายถึงมรดก
ทางศิลปวัฒนธรรมที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษนั่นเอง กฎหมายเหล่านี้ มี
พัฒนาการสืบต่อมาจนเป็นต้นแบบในการตรากฎหมายปกป้องคุ้มครองมรดก
ทางศิลปวัฒนธรรมในปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น

๑. กฎหมายตราสามดวง พระไอยการลักขณโจร ฯลฯ

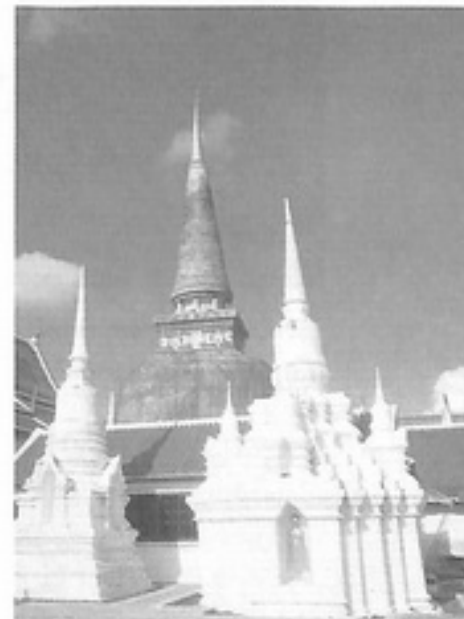
“อันว่าโจรสาระนั้น คือว่าลักทรัพย์อันเป็นแก่นสาร ลักพระพุทธรูป
แลลอกทองพระพุทธรูป พระสถูป พระเจดีย์เป็นมิจอาทิฎฐิอุกฤษโทษ”

มาตรา ๔๗ ผู้ใดทุกจริตจิตรบาปหยาบเข้าเป็นโจรลักเอาองค์พระพุทธรูป
ทอง, หนาก, เงิน, แก้ว, สำฤท, ทองแดง, ดีบุก แลสิ่งใดซึ่งเป็นรูปพระปิติมากอร
อยู่นั้นไปขาย, ทำลาย กิติ์ เอาไปหนีทันชายแล เอาไปหนีทำทำลาย จับได้ที่ใดๆ
กิติ์ ให้เกาะกุมมันมาตามเอาพวกเพื่อนรู้เห็นเป็นเพื่อนซื้อขายทำด้วยกันจงได้
ถ้าเป็นสัจโดยคำโจรให้ทวนด้วยลวดหนักคล ๖๐ ที ให้ตัดสิ้นตีนมือพวกเพื่อน
ทั้งนั้นเสีย แล้วให้ไหมเป็นเบี้ยคล ๗๐๐๐๐๐ นุณพระพุทธรูปนั้น ส่วนโจรแล
พวกมันนั้นให้ฆ่าเสียใช้บาปมันจงล้างแล้ว

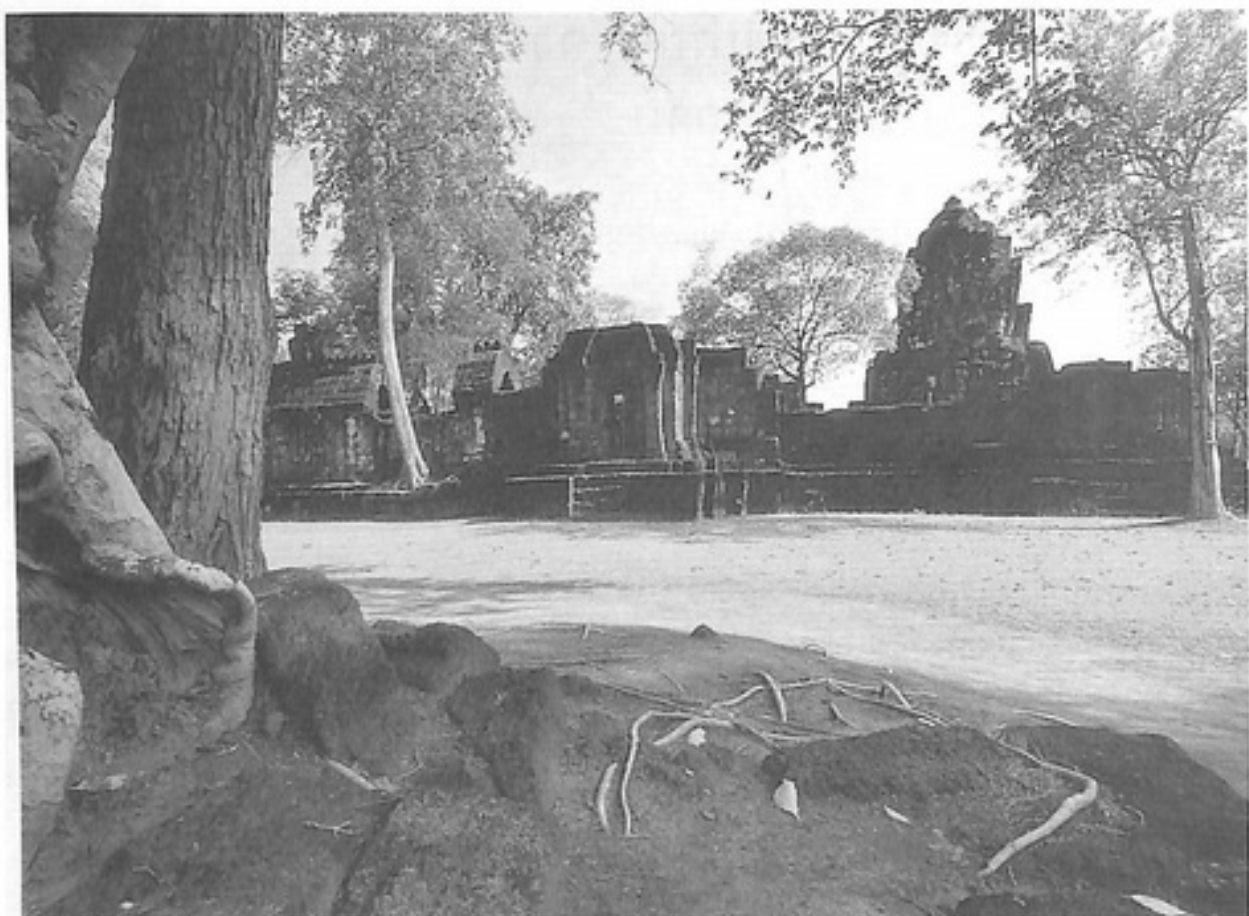
มาตรา ๔๘ ถ้าโจรมันเอาพระพุทธรูปไปล้างไปเผาสำรอกเอาทองกิติ์
เอาพระบทไปสำรอกเช่นน้ำเอาผ้าไปกิติ์ ให้เอามันใส่เตาเพลิงสูบมันเสียตั้ง
มันทำแก่พระนั้นบ้างใช้บาปมันจงล้างแล้ว

มูรหน้าปราสาทประธาน
ปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร
จังหวัดนครศรีธรรมราช

บริเวณโบราณสถานปราสาท-
เมืองสิงห์ จังหวัดกาฬจนบุรี

มาตรา ๔๙ โจรมัจฉาธิฐิลอกทองพระพิจารณาเปนสัจ ให้เอาตัวมันไปยั้งตแลงแกงให้เฝ้าเหล็กจางแดง ประทับตัวมันให้ลอคตั้งมันทำแก่พระนั้นบ้าง ใช้บาปกำมันเสียยังแล้ว ถ้าโจรนั้นซุดล้างพระพุทธรูป พระสถูป พระเจดีย์, วิหาน พระศรีมหาโพธิ์จับได้พิจารณาเปนสัจ ให้ตัดนิ้วมือเสีย ถ้าหนีตัดนิ้วมือให้ทวนด้วยลวดหนั่ง ๖๐ ที่ ถ้าหนีทวนให้ใหม่ทวิศุนเอาไปทำพระอันใจลงนั้น ถ้าโจรทำหลายครั้งหลายครา ให้ทะเลบ บก, เรือ สามวันให้ตั้งคอผ้าอกเสีย อย่าให้ดูเหยียงหย่าง ถ้าผู้พญาบานพระนั้นทำด้วยใจรู้เห็นเปนใจด้วยใจเปนสัจ ให้ฆ่าเสียด้วย ถ้าผู้พญาบานพระเปนข้าพระสืบมาหลายชั่ว ให้ทวนด้วยลวดหนั่ง ๖๐ ที่ และริบเอาสินมันจงสิ้น และถอดเสียเอางานอื่นมาพญาบาลพระนั้นแล

มาตรา ๕๐ ผู้ร้ายลักทรัพย์สิ่งของๆ พระพุทธร, พระธรรม, พระสงฆ เปนต้นว่าแก้วแหวนเงินทองผ้าผ้อรแพรพรรณทรัพย์สิ่งใดๆ อันท่านอุทิศไว้ให้เป็นของพระพุทธร, พระธรรม, พระสงฆ แลผู้ร้ายลักเอาไปขายก็ตี แลลักพระธรรม คำภีร์ไปขายก็ตี ให้ลงโทษเสมอลักทรัพย์ท่าน ให้เอาขึ้นชานอย่างผจารอย่าให้คนดูเหยียงหย่างกัน และให้ทวนด้วยลวดหนั่ง ๖๐ ที่ ให้ตัดมือให้ใหม่จตุศุน

มาตรา ๕๑ พี่น้องพี่น้องข้าคนผู้ใดลักลอกกองพระพุทธรูปลอกล้าง พระสถูป พระเจดีย์ และพื้นพระศรีมหาโพธิ์ ล้างพระวิหารกุฏิสถานะชาลา เจ้าโพธิ์, ทาส, รู้ว่าทำร้ายมิเอาตัวมาถวายแก่พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า และหมีได้เอามายัง กรมพระนครบาล ให้ลงโทษในรวางเล่มืด ๔ สถานๆ หนึ่งให้ฆ่าเสีย สถานหนึ่ง ให้ตัดปาก สถานหนึ่งให้ริบราชบาตเอาตัวลงอญาข้าง สถานหนึ่งให้ทวนด้วย ลวดหนั่ง ๕๐, ๒๕ ที สถานหนึ่งให้เอาตัวออกจากราชการ สถานหนึ่งให้ไหม จตุระคูน สถานหนึ่งให้ไหมทิวคูน สถานหนึ่งให้ไหมลาหนั่ง โทษ ๔ สถานนี้ พระพุทธิเจ้าอยู่หัวจะลงโทษสถานใด ท่านจะมีพระราชโองการเอง

มาตรา ๕๒ มีผู้ร่างลักล้างกุฏิสถานะชาลาท่านให้มันทำใช้ ให้ ทวนด้วยลวดหนั่ง ๖๐, ๓๐ ที แล้วให้เอามัดไปแก่นายมัน ถ้าลักขุดพระพุทธิรูป ขุดพระสถูปขุดพระวิหารน ให้ลงโทษ ๓ ประการๆ หนึ่ง ให้ฆ่าเสีย ประการหนึ่ง ให้ตัดนิ้วมือเสีย ประการหนึ่งให้ทวนด้วยลวดหนั่ง ๖๐ ที

๒. หมายประกาศเขตรังวัดผู้ร้ายขุดวัด ถัดจากจดหมายรับสั่ง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๓๙๗

ให้กรมพระนครบาลมีหมายประกาศทั่วไปว่า ตั้งแต่นี้สืบไปเมื่อนำถ้า ที่วัด อาราม เจดีย์ สถานใดๆ มีผู้ร้ายขุดผิดทำลายในพระอุโบสถ วิหาร พระเจดีย์ พระพุทธิรูปให้ชำรุดหักพังลง ให้ชาวบ้านที่อยู่ในรังวัด ๔ เส้น รอบที่นั้นเข้าชื่อ กันมาทำคคว่าตราสิน ร้องเรียนแก่นายอำเภอรั้วแขวงกรมการเสียในเร็วๆ ภายในเดือนหนึ่ง ถ้าไม่ได้มาร้องเรียนตราสินเหตุที่เกิดในวัดใกล้บ้านของตัวใน

ปราสาทหินมาย จังหวัดนครราชสีมา

โบราณสถานวัดพระราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานิตยกรรมที่วัดเจติยเจ็ดยอด จังหวัดเชียงใหม่

กำหนดเดือนหนึ่งๆ จนมีผู้อื่นนอกจากที่วังวัดไปเห็นเข้ามาว่ากล่าวขึ้นก็ดี มีผู้ฟ้องร้องกล่าวโทษผู้ร้ายที่สุด ที่ทำลาย จึงให้ข้าหลวงและกรมการไปสืบได้ ความว่า มีผู้ร้ายชุดจริงก็ดี ชาวบ้านในวังวัดถ้าเพิกเฉยเสียไม่เข้าชื่อกันมาตรา สิบร่องเรียนเสียในเดือนหนึ่งนั้น จะให้มีพินัยเสียค่าปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมสิ่งของ ในอารามที่ชำรุดลงเพราะเหตุนั้นกว่าจะสำเร็จดังเก่า ถ้าเป็นแขก ฝรั่ง คนนอก พระพุทธศาสนาไม่ยอมศรัทธาทำวัด ก็จะทำให้เอาตัวมาทำการพระนครให้ ถ้วนหนึ่งเดือนบ้าง ๒๒ วันบ้าง ตามที่อยู่ห่างและขีดอารามนั้น ผู้ที่ได้มาบอก กล่าวนายอำเภอหรือข้าราชการเมืองเสียแต่เดือนหนึ่งแต่วันที่สืบความได้ว่า เป็นวัดผู้ร้ายชุดทำลายนั้น จะไม่ให้พินัยวังวัดเลย

อนึ่ง การซึ่งเป็นมาแต่หลัง คือ วัดมีผู้ชุดทำลายชำรุดมานานก่อนพระราชนิพนธ์ปฏิทินนั้น ก็จะมีให้มีโทษแก่ผู้อยู่ในวังวัดดอก ซึ่งมีพระราชนิพนธ์ปฏิทินมาทั้งนี้ เพื่อจะให้ชาวบ้านเอาใจใส่วัดวาอารามใกล้บ้านของตนไม่ปล่อยให้ผู้ร้ายชุดเสียทำลายเสีย เพราะของที่เป็นของท่านทำให้สร้างไว้แต่ก่อนด้วยอิฐปูน สีลาโคกใหญ่ก็ดี เล็กก็ดี ถึงจะคร่ำชำรุดไหมไปแล้วก็ยังเป็นเครื่องประดับพระนครอยู่

สั่ง ณ วันเสาร์ เดือน ๙ แรม ๓ ค่ำ ปีชวด จศก จุลศักราช ๑๒๑๖

๓. ประกาศจัดการตรวจรักษาของโบราณ พ.ศ. ๒๔๖๖

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหา วชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศทราบทั่วกันว่า ในสยามประเทศนี้มีของโบราณ เช่น เจดีย์สถานและวัดต่างๆ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินและช่างผู้ชำนาญศิลปศาสตร์ได้สร้างไว้แต่ปางก่อนเป็นอันมาก ของโบราณเช่นกล่าวมาย่อมเป็นหลักฐานในพงศาวดาร และเป็นเครื่องอุปการณการตรวจตราหาความรู้โบราณคดีต่างๆ อันเจริญประโยชน์และเกียรติยศของบ้านเมือง เพราะฉะนั้นบรรดาอารยประเทศจึงถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐบาล จะต้องเอาเป็นธุระ เกื้อกูลการตรวจตรารักษาของโบราณอันมีอยู่ในประเทศของตน ของโบราณอันมีในพระราชอาณาเขตสยามประเทศนี้ ที่มีพนักงานดูแลรักษาอยู่ตามสมควรแล้วก็มีที่ยังทอดทิ้งมิได้มีผู้พิทักษ์รักษาก็มี ที่ควรจะตรวจตราหาความรู้ให้เป็นประโยชน์ยิ่งขึ้นได้ แต่ยังมีได้ตรวจตราก็มาก เหตุเพราะยังไม่มีเจ้าหน้าที่ในรัฐบาลที่จะอำนวยความสะดวกและการรักษาของโบราณการ นั้นจึงยังไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย

ทรงพระราชดำริเห็นว่า กรมการหอสมุดฯ สำหรับพระนคร ซึ่งพระบาท สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสถาปนาขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ และได้โปรดฯ ให้พระองค์เสด็จดำรงตำแหน่ง สภานายกเป็นเดิมมา แม้ตัวที่เปนกรมการได้เปลี่ยนใหม่บ้างเป็นครั้งเป็นคราว

ประติมากรรมปูนปั้นเทวดา
ที่วัดเจดีย์เจ็ดยอด จังหวัดเชียงใหม่

ภาพสลักนางอัปสร
ประดับโบราณสถาน
ปราสาทศิขรินภูมิ จังหวัดสุรินทร์

ปราสาทประธานปราสาทหินมาย จังหวัดนครราชสีมา

พระธาตุเชิงชุม จังหวัดสกลนคร

กิติ การที่กรรมการได้จัดหอพระสมุดฯ สำหรับพระนครก็เจริญรุ่งเรืองเป็นอันดับมา จนหอพระสมุดฯ เป็นสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งในวัดนี้ ก็และการงารของหอพระสมุดฯ ที่เกี่ยวเนื่องด้วยเรื่องสอบสวนโบราณคดีเป็นพื้น และมีกรรมการที่สามารถจะทำการอยู่แล้ว สมควรที่จะเพิ่มนำที่กรรมการหอพระสมุดฯ สำหรับพระนคร ให้เป็นพนักงานอำนวยการตรวจตรารักษาของโบราณด้วยอีกอย่างหนึ่ง ดีกว่าจะจัดตั้งพนักงานตรวจตรารักษาของโบราณขึ้นใหม่อีกกรมหนึ่งต่างหาก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรรมการหอพระสมุดฯ สำหรับพระนครเป็นพนักงานอำนวยการตรวจรักษาของโบราณในพระราชอาณาเขตแต่นี้ไป ให้มีหน้าที่ดังกล่าวต่อไปนี้เป็นสำคัญ คือ

ข้อ ๑ ให้พิจารณาเลือกสรรและกำหนดค่าของโบราณแห่งใดและสิ่งใดควรจะตรวจรักษาไว้สำหรับบ้านเมืองบ้าง

พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม

ข้อ ๒ ให้คิดอ่านวิธีการตรวจตรารักษาของโบราณ ซึ่งสมควรจะรักษาไว้สำหรับบ้านเมือง

ข้อ ๓ ให้ตรวจตราและเป็นที่ปรึกษาแนะนำเจ้าหน้าที่และผู้อื่นซึ่งเป็นพนักงานตรวจรักษาของโบราณ

ข้อ ๔ ให้พูดจาว่ากล่าวในเรื่องการตรวจตรารักษาของโบราณได้ตรงต่อเจ้ากระทรวงทบวงกรมหรือเทศาภิบาลและผู้อื่นตามซึ่งเห็นควรแก่ประโยชน์ของการนั้น

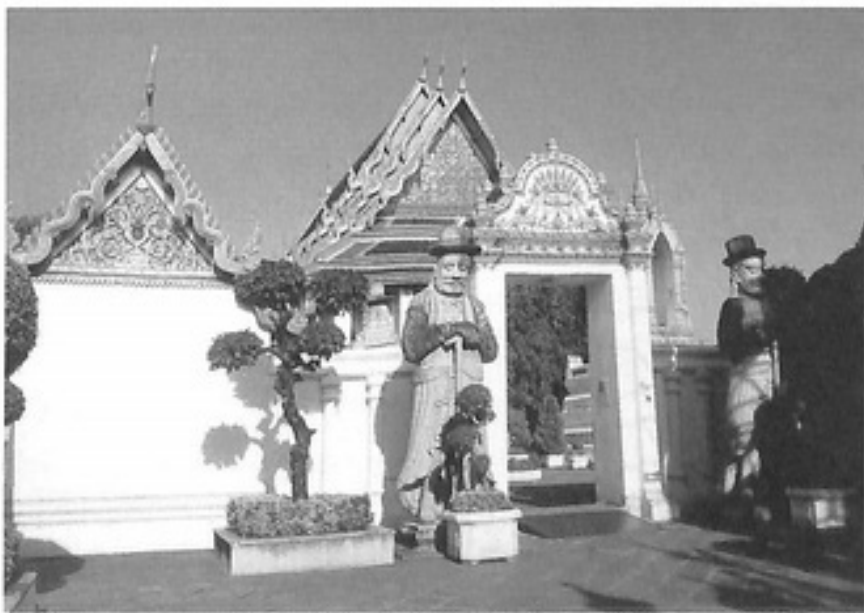
ข้อ ๕ ให้ทำรายการการที่ได้จัดทำนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายไม่น้อยกว่าปีละครั้งหนึ่งเป็นกำหนด

ประกาศมา ณ วันที่ ๑๗ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๖๖

๔. พระราชบัญญัติว่าด้วยการส่งโบราณและศิลปวัตถุออกนอกประเทศ พุทธศักราช ๒๔๖๕

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศทราบทั่วกันว่า

บรรดาประเทศที่เจริญรุ่งเรืองย่อมถือว่า โบราณและศิลปวัตถุอันเนื่องในเรื่องพงศาวดารหรือเรื่องในศิลปศาสตร์ของประเทศ เป็นสิ่งสำคัญที่รัฐบาลควรเอาเป็นธุระรักษาไว้เพื่อประโยชน์แห่งความรู้และการศึกษาของประชาชนในประเทศนั้นๆ จึงจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานและให้มีพนักงานตรวจตรารวบรวม

ตุ๊กตาจีนที่ประดิษฐานในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร

หน้าบันปราสาทวัดพระพายหลวง จังหวัดสุโขทัย

วัดพระพายหลวง จังหวัดสุโขทัย

รักษาโบราณและศิลปวัตถุไว้สำหรับบ้านเมือง และมีกฎหมายตั้งขึ้นไว้สำหรับการอันนั้น ในประเทศสยามนี้ก็มิได้โปรดฯ ให้จัดตั้งพิพิธภัณฑสถาน สำหรับโบราณและศิลปวัตถุมาก่อน แต่ยังมีได้จัดวางการให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ครั้นบัดนี้ได้ทรงตั้งราชบัณฑิตยสถานขึ้นให้เป็นพนักงานตรวจรักษาโบราณและศิลปวัตถุโดยมีพระราชประสงค์จะให้เป็นที่ประโชชน์สมบูรณ์อย่างกล่าวมาแล้ว ความปรากฏว่าตั้งแต่ก่อนมาจนทุกวันนี้มีผู้ชอบหาโบราณและศิลปวัตถุในพระราชอาณาเขต แล้วพาออกนอกประเทศเนื่องๆ ทรงพระราชดำริว่า ถ้าปล่อยให้เป็นอย่างนั้น โบราณและศิลปวัตถุซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอันสมควรจะรักษาไว้สำหรับบ้านเมืองก็จะสูญเสีย

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัติให้เรียกว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยการส่งโบราณและศิลปวัตถุออกนอกประเทศพุทธศักราช ๒๔๖๙

มาตรา ๒ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ตั้งแต่วันที่ได้ประกาศเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัตินี้

คำว่า “โบราณวัตถุ” หมายความว่า สิ่งหาปริมาตรย์โบราณอย่างหนึ่ง
อย่างใดจะเป็นของเกิดในประเทศเองก็ดี หรือมาจากประเทศอื่นก็ดี ซึ่งเป็น
ประโยชน์ให้ความรู้หรือประโยชน์แก่การศึกษาในทางพงศาวดารและโบราณคดี

คำว่า “ศิลปวัตถุ” ต่อไปในพระราชบัญญัตินี้ให้พึงเข้าใจว่า หมายความว่า
ทั้งโบราณวัตถุและศิลปวัตถุจะเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งก็เหมือนกัน

คำว่า “ส่ง” หมายความว่า ทั้งนำออกไปเองหรือให้ผู้อื่นนำออกไป อย่าง
หนึ่งอย่างใดก็เหมือนกัน

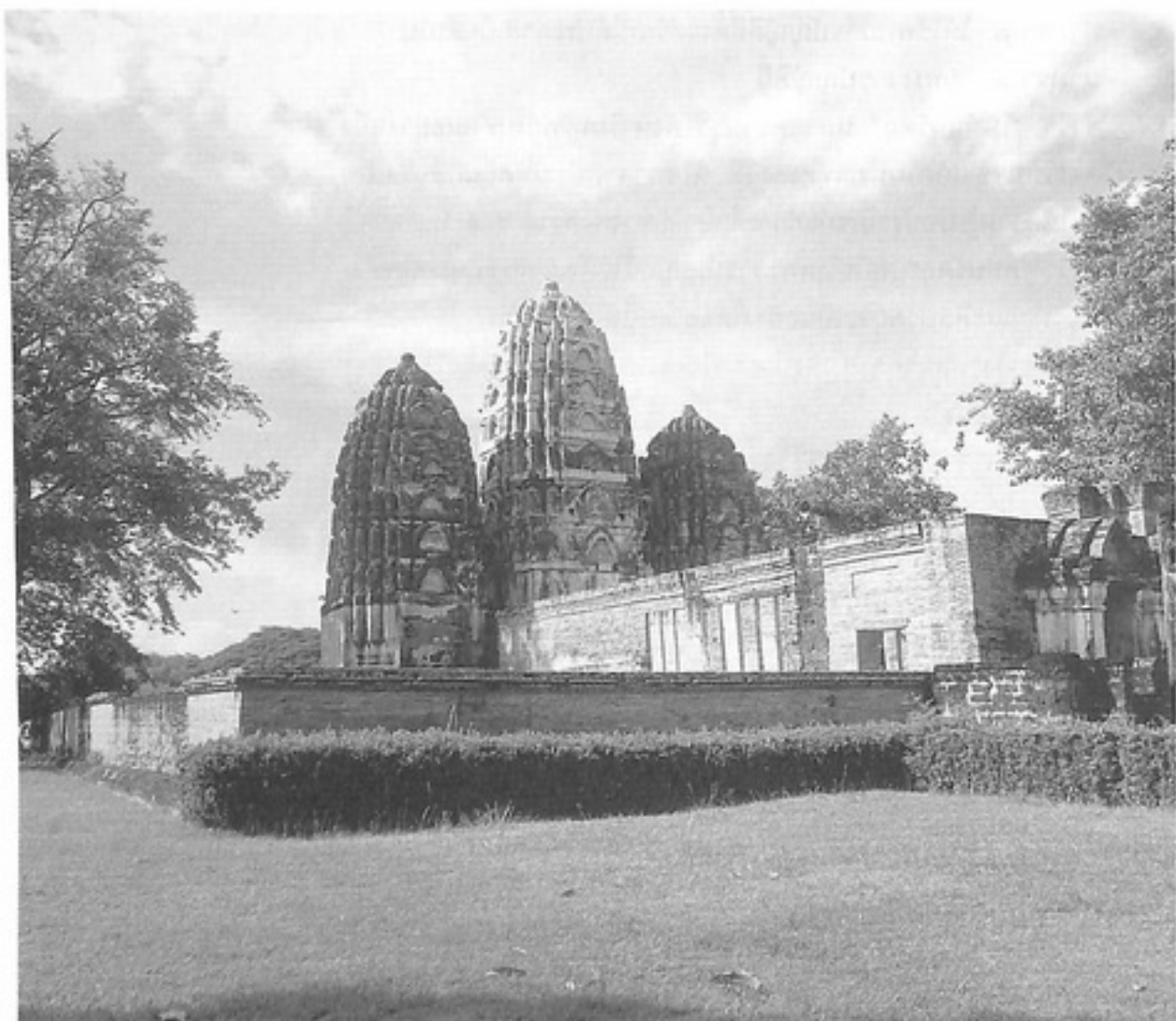
คำว่า “สภา” หมายความว่า ราชบัณฑิตยสภา

มาตรา ๔ ห้ามมิให้ผู้ใดนำส่งโบราณหรือศิลปวัตถุออกนอกประเทศ
นอกจากจะได้รับอนุญาตพิเศษสำหรับวัตถุทุกชิ้นที่จะส่งออกไปนั้น จากสภา
หรือกรรมการคนใดซึ่งสภาได้มอบหน้าที่ไว้เพื่อการนี้

ถ้าจะส่งออกไปจากที่อื่นนอกจากกรุงเทพฯ แล้ว สภาจะมอบหมาย
พนักงานคนใดคนหนึ่งซึ่งอยู่ในท้องที่นั้นพิจารณาเรื่องราวและให้อนุญาตเป็น
พิเศษก็ได้เมื่อเห็นสมควร

วัดพระพิฆเนศ จังหวัดสุโขทัย

วัดศรีสวาย จังหวัดสุโขทัย

มาตรา ๕ เรื่องราวขออนุญาตส่งวัสดุไปนอกประเทศนั้นต้องทำเป็นหนังสือ และเมื่อสภาหรือกรรมการหรือเจ้าพนักงาน ที่มอบหมายไว้ให้เป็นผู้ออกอนุญาตต้องการตรวจตราก็ต้องนำชิ้นวัตถุที่จะนำส่งออกไปนั้นมาให้ตรวจใบอนุญาตนั้นมา ทำเป็นหนังสือมอบให้แก่ผู้ยื่นเรื่องราวเป็นสำคัญ และต้องมีรายการแสดงตำแหน่งรูปพรรณชิ้นวัสดุนั้น ตามแต่จะเห็นว่าจำเป็น การอนุญาตนั้นจะออกโดยมีเงื่อนไขอย่างใดก็ได้แล้วแต่จะเห็นสมควร

ถ้ากรรมการหรือเจ้าพนักงานปฏิเสธไม่ยอมอนุญาต ก็อาจจะอุทธรณ์ข้อวินิจฉัยจากสภาซึ่งส่งไปพิจารณาแล้ววินิจฉัยคำร้องอุทธรณ์ ในคราวประชุม คำวินิจฉัยนี้จะต้องถือเป็นที่สุด

มาตรา ๖ การให้อุญาตเพื่อส่งวัตถุออกนอกประเทศชั่วคราว เช่นในเรื่องส่งออกไปแสดงพิพิธภัณฑ์ต่างประเทศ เป็นต้น อาจทำได้โดยวิธีเดียวกัน แต่ถ้าวัตถุนั้นเป็นของเอกชนการออกอนุญาตชั่วคราวนั้นสภาจะบังคับให้วางเงิน

จำนวนที่เห็นสมควรก็ได้ เงินที่วางนั้นจะคืนให้เมื่อพิสูจน์จนเป็นที่พอใจว่า วัตถุ นั้นได้กลับเข้ามาในประเทศไทยแล้ว

มาตรา ๘ อันโบราณหรือศิลปวัตถุ ซึ่งมีผู้พยายามส่งออกนอกประเทศ โดยมีได้รับอนุญาตหรือมิได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ในไว้ใบอนุญาตนั้น พนักงานประจำท้องถิ่นอาจจะยึดไว้ได้และพนักงานศุลกากรก็อาจจะยึดไว้ได้ใน ขณะเมื่อตรวจค้นพบวัตถุนั้นในเรือกำปั่น หรือยานพาหนะอย่างอื่นเพื่อส่งออกไปเพื่อประโยชน์ในการนี้ให้มีอำนาจตรวจค้นยานพาหนะที่กล่าวนั้นได้

มาตรา ๘ ผู้ใดส่งโบราณหรือศิลปวัตถุหรือส่งมอบแก่ผู้ขนส่ง เพื่อให้ ส่งออกนอกประเทศโดยมิได้รับอนุญาตหรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ใน ใบอนุญาตนั้น ท่านว่ามีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือนหรือปรับ ไม่เกินสามพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับสองสถาน

ศาลอาจสั่งให้รับวัตถุนั้นไว้โดยมิต้องคำนึงถึงว่าจำเลยต้องคำพิพากษา ว่ามีผิดหรือไม่

มาตรา ๙ การฟ้องร้องคดีตามความผิดตามพระราชบัญญัติ ให้ยกขึ้น ฟ้องร้องแต่เมื่อสภาได้ร้องทุกข์ขอให้ว่ากล่าว

ประกาศ ณ วันที่ ๒๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๖๙ เป็นปีที่ ๒ ในรัชกาล ปัจจุบัน

๕. ประกาศเกี่ยวกับการบูรณปฏิสังขรณ์โดยนายราชบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๔๗๐

ประกาศนี้ ได้สั่งให้เทศาภิบาลคอยสอดส่องดูแลเรื่องการบูรณะ โดยให้ ปฏิบัติตามประกาศคือ

ข้อ ๑ ถ้ามีผู้ศรัทธาจะปฏิสังขรณ์โบราณสถานที่สำคัญขอให้ชี้แจง แก่เขาให้ทำตามแบบเดิม อย่าได้เปลี่ยนแปลงรูปร่างและลวดลายไปเป็นอย่าง อื่นตามใจชอบ

ข้อ ๒ อย่าให้รื้อทำลายโบราณสถานที่สำคัญเพื่อจะสร้างของใหม่ ขึ้นแทน

ข้อ ๓ วัดโบราณที่ทำการปฏิสังขรณ์นั้น มักมีผู้ศรัทธาสร้างสิ่งต่างๆ เพิ่มเติมของโบราณ เช่น สร้างพระเจดีย์ขนาดย่อยๆ ขึ้นบรรจุอัฐิของญาติเป็นต้น ของที่สร้างเพิ่มเติมเช่นว่านี้ ไม่ควรจะสร้างขึ้นในอุโบสถ ใกล้เคียงกับของโบราณ ที่ตั้งงาม ด้วยอาจจะทำให้ของโบราณเสียหาย และไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้สร้าง เพราะต่อไปภายหน้าอาจมีใครมาปฏิสังขรณ์วัดนั้นอีกเขาก็จะรื้อเสียด้วยเห็น กิดขวาง เพราะฉะนั้น ควรจะกะที่ไว้เสียส่วนหนึ่งในบริเวณวัดนั้น สำหรับให้ สร้างของใหม่นั้นจะได้อยู่ถาวรสมปรารถนาของผู้สร้าง ขอให้เทศาภิบาลชี้แจง ข้อที่ควรระวังให้ทางวัดทราบเสียก่อนลงมือปฏิสังขรณ์

ศาลตามาแดง จังหวัดสุโขทัย

๖. พระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๗๗ และ พระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๖

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้มีพระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๗๗ ยกหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานให้แก่กรมศิลปากร กระทรวงธรรมการ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๖ ได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๖ เพื่อเป็นการแก้ไขเพิ่มเติม

กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์โบราณสถานในปัจจุบัน *

กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์โบราณสถานนี้ บางส่วนตราขึ้นโดยกรมศิลปากร ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ปกป้อง คุ้มครอง สืบทอดซึ่งมรดกทางศิลปวัฒนธรรม อันรวมถึงโบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานอื่นๆ ที่มีการออกกฎหมายหรือระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากร ที่ดินซึ่งมีโบราณสถาน หรือร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีปรากฏอยู่ อาทิ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น

๑. กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์โบราณสถานซึ่งถือปฏิบัติโดยกรมศิลปากร

๑.๑ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ ๒ พ.ศ.๒๕๓๕

พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวเป็นการปรับบทบัญญัติทางกฎหมายให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในช่วงระยะเวลาต่างๆ โดยแต่เดิมมีพระราชบัญญัติอันเป็นแนวปฏิบัติหลักเพื่อการคุ้มครองรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ซึ่งกรมศิลปากรใช้ปฏิบัติสืบเนื่องมาแต่อดีต จำนวน ๒ ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๗๗ พระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๖ สำหรับพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔

* ดูรายละเอียดในภาคผนวกที่ ๑

เป็นกฎหมายฉบับที่ ๓ ซึ่งใช้ปฏิบัติสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลาเกือบ ๕ ทศวรรษ โดยมีการแก้ไขสาระบางประการในกฎหมายฉบับดังกล่าวเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ เพื่อกำหนดบทลงโทษ และแนวทางปฏิบัติบางประการให้สอดคล้องกับวิถีทางการพัฒนาของชาติในขณะนั้น ซึ่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ พ.ศ.๒๕๓๕ ได้ยึดถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ ๒ พ.ศ.๒๕๓๕ ประกอบด้วย ๕ หมวด ได้แก่ หมวดโบราณสถาน หมวดโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ หมวดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หมวดกองทุนโบราณคดี และหมวด กำหนดโทษ รวม ๔๐ มาตรา

๑.๒ กฎกระทรวง ฉบับที่ ๑ (พ.ศ.๒๕๓๔) ออกตามความในพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔

กฎกระทรวงฉบับนี้ระบุถึงข้อกำหนดที่ผู้เข้าชมโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้วจะต้องปฏิบัติ จำนวน ๖ ประการ เพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแก่โบราณสถานที่เป็นสมบัติของชาติ

๑.๓ ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๘๔

ประกาศดังกล่าวประกาศใช้เมื่อครั้งจอมพลถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะปฏิวัติ โดยมีมุ่งหมายเพื่อป้องกันการขุดค้นหาโบราณวัตถุในบริเวณท้องที่จังหวัดอุดรธานี สกลนคร และพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งเป็นการทำลายหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีของชาติ หรือจำหน่ายจ่ายโอนซึ่งโบราณวัตถุดังกล่าว อันเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ตามประกาศดังกล่าวได้ระบุบทลงโทษในทางอาญา และทางแพ่ง ในท้ายประกาศดังกล่าว เป็นบัญชีระบุถึงแหล่งโบราณคดีที่ห้ามทำการขุดหาโบราณวัตถุในพื้นที่อำเภอหนองหาน อำเภอเพ็ญ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี อำเภอพังโคน อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

๑.๔ ระเบียบกรมศิลปากร ว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ.๒๕๒๔

ระเบียบกรมศิลปากรฉบับนี้ ประกาศใช้เพื่อให้การอนุรักษ์โบราณสถานของชาติเป็นไปโดยถูกต้องตามหลักวิชาการทางด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสอดคล้องสัมพันธ์กับสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม ของท้องถิ่นและชาติ มีจำนวน ๒๑ ข้อ ซึ่งระบุถึงแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานใน ๓ ลักษณะ ประกอบด้วย การอนุรักษ์ การสงวนรักษา และการบูรณะ

๒. กฎหมายและระเบียบเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ซึ่งถือปฏิบัติในหน่วยงานอื่น ๆ

๒.๑ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๓๕ ทวิ แก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๒๕

เป็นกฎหมายว่าด้วยการกำหนดโทษผู้ลักทรัพย์ที่เป็นพระพุทธรูปหรือ
วัตถุดังกล่าวในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นที่สักการบูชาของประชาชน หรือ
เก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ และกำหนดไว้ในวรรคสองของมาตราดังกล่าว
ด้วยว่า หากความผิดนี้กระทำในวัด สำนักสงฆ์ สถานอันเป็นที่เคารพในทาง
ศาสนา โบราณสถาน สถานที่ราชการ หรือพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จะมีความ
ผิดสูงกว่าปรกติ

๒.๒ ประกาศคณะสงฆ์ เรื่องระเบียบควบคุมโบราณวัตถุ และศิลป วัตถุภายในวัด ลงวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๐๓ และมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๗/๒๕๓๔ เรื่องการปรับปรุงหลักเกณฑ์การขอพระราชทานสมณศักดิ์

เป็นระเบียบและมติที่กำหนดให้วัดทำหน้าที่อนุรักษ์โบราณสถาน
โบราณวัตถุ ในความดูแลรวมถึงกำหนดเกณฑ์ในการขอพระราชทานสมณศักดิ์
ซึ่งเกี่ยวข้องกับหน้าที่ในการอนุรักษ์ การบูรณะ การสงวนรักษาโบราณสถาน
ของแต่ละวัด

๒.๓ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ หมวด ๓ ส่วนที่ ๑ และส่วนที่ ๓ หมวด ๔ ส่วนที่ ๓ หมวด ๖ และหมวด ๗

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.
๒๕๓๕ ออกโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย
๗ หมวด ได้แก่ หมวด ๑ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ หมวด ๒ กองทุน
สิ่งแวดล้อม หมวด ๓ การคุ้มครองสิ่งแวดล้อม หมวด ๔ การควบคุมมลพิษ หมวด
๕ มาตรการส่งเสริม หมวด ๖ ความรับผิดชอบทางแพ่ง หมวด ๗ บทกำหนดโทษ

สาระของกฎหมายดังกล่าวในหมวด ๓ ส่วนที่ ๑ และส่วนที่ ๓ หมวด ๔
ส่วนที่ ๓ หมวด ๖ และหมวด ๗ มีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและ
รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อโบราณสถาน พร้อมทั้งมี
บทลงโทษทางแพ่งและทางอาญาในกรณีการทำให้เสื่อมคุณค่าซึ่งทรัพยากร
หรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์

๒.๔ ระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เรื่อง การให้ความยินยอมในการนำทรัพยากรธรรมชาติในเขตปฏิรูปที่ดินไปใช้ ประโยชน์ตามกฎหมายอื่น พ.ศ. ๒๕๔๑

ระเบียบดังกล่าวออกโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีสาระสำคัญ
ประกอบด้วย ๗ หมวด ได้แก่ หมวด ๑ การยื่นคำขอ หมวด ๒ การตรวจสภาพ

ที่ดิน หมวด ๓ การพิจารณา หมวด ๔ การออกหนังสือยินยอม และการต่ออายุหนังสือยินยอม หมวด ๕ หน้าที่ของผู้ได้รับหนังสือยินยอม หมวด ๖ การสิ้นสุดของหนังสือยินยอม หมวด ๗ เบ็ดเตล็ด

ความในหมวด ๑ และ ๒ เป็นระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบสภาพที่ดินก่อนการใช้พื้นที่ ซึ่งระบุถึงพื้นที่บางลักษณะที่ไม่สามารถดำเนินการยินยอมเข้าใช้พื้นที่ทำประโยชน์ได้ คือ บริเวณที่มีทัศนียภาพสวยงาม ควรแก่การรักษาไว้ ที่อาจหมายถึงพื้นที่โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯลฯ

๒.๕ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๕

ระเบียบนี้ออกโดยสำนักนายกรัฐมนตรี โดยมีมุ่งหมายลดปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ สามารถดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินของรัฐประเภทต่างๆ ให้สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร ทั้งในทางสังคม การเมือง การปกครอง และเสริมสร้างความสมดุลมั่นคงแข็งแรงในทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ระเบียบดังกล่าวได้ระบุถึงข้อจำกัดความของ “ที่ดินของรัฐ” หมายรวมถึง สาธารณสมบัติของแผ่นดิน ซึ่งรวมทรัพย์สินทุกชนิดของแผ่นดินที่ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น ที่ดินรกร้างว่างเปล่า ที่ดินสำหรับประชาชนใช้ร่วมกัน ที่ดินสำหรับใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ที่ป่าไม้ เป็นต้น

๒.๖ เทศบัญญัติและกฎหมายท้องถิ่นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

เป็นกฎหมายหรือระเบียบที่ออกโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อควบคุมการก่อสร้างอาคารและควบคุมสภาพแวดล้อม ซึ่งจะมีรายละเอียดในข้อกำหนดแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น

๕

พระสงฆ์กับการอนุรักษ์
โบราณสถาน : กรณีศึกษา

เจดีย์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระสงฆ์กับการอนุรักษ์โบราณสถาน : กรณีศึกษา

ย้อนไปในอดีต พื้นฐานสำคัญของแรงบันดาลใจที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมของไทยคือพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นแกนแห่งรากเหง้าทางกระบวนการความคิดและวัฒนธรรมของคนไทยก่อให้เกิดจารีตประเพณี และแสดงออกมาทางงานศิลปกรรมที่แลเห็น จับต้องได้ บรรพบุรุษไทยในอดีตไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใดของสังคมก็จะแสดงออกถึงศรัทธาที่มีต่อพระศาสนาอย่างเต็มที่ หลักฐานที่เห็นได้ชัดก็คือ เสนาสนะอันเก่าแก่ที่เราเรียกว่า โบราณสถาน ซึ่งปรากฏอยู่ตามวัด หรือในชุมชนที่มีประวัติต่อเนื่องมายาวนาน ดังนั้นวัดวาอารามอันเก่าแก่เหล่านี้ในอดีตจึงเป็นสถานที่รวบรวมงานสร้างสรรค์ทางศิลปกรรมรวมถึงสรรพวิชาความรู้ต่าง ๆ ตกทอดสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

กาลเวลา สภาพแวดล้อม สังคม และความคิดที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้โบราณสถานอันทรงคุณค่าเหล่านี้ชำรุดทรุดโทรมถูกทอดทิ้ง ถูกเปลี่ยนแปลงไปหรือถูกรื้อทำลายลง ทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา นับเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย โดยปกติแล้วสงฆ์มีหน้าที่ในการดูแลรักษาและทะนุบำรุงเสนาสนะต่างๆ ที่มีอยู่ ให้คงอยู่ในสภาพที่ยังใช้งานได้ หากแต่เมื่อเสนาสนะนั้น เป็นโบราณสถาน ท่านจะดูแลรักษาซ่อมแซมอย่างไรให้ถูกต้องเหมาะสม เนื่องจากโบราณสถานถือเป็นสิ่งมีค่าและได้รับความคุ้มครองจากทางราชการในฐานะมรดกของชาติมากกว่าอาคารสิ่งก่อสร้างใหม่ๆ ที่มีอยู่ในวัด ในเบื้องต้นนี้เราจึงรวบรวมตัวอย่างการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดในแง่มุมต่างๆ เพื่อใช้เป็นกรณีศึกษาในการอนุรักษ์โบราณสถานที่มีอยู่ภายในวัด

กรณีศึกษาที่ ๑ การทอดทิ้งเพิกเฉยต่อโบราณสถานที่มีอยู่โดยปล่อยให้รกร้างผุพัง

ลักษณะทั่วไปของกรณีศึกษา

อาคารสิ่งก่อสร้างต่างๆ เมื่อมีการก่อสร้างใช้งานแล้วก็ย่อมมีการเสื่อมโทรมลงอันเกิดจากการใช้งาน อายุของวัสดุก่อสร้าง และสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป หากไม่ได้รับการเอาใจใส่ดูแลรักษาที่ดีและเหมาะสม ก็จะทำให้เหตุชำรุดเสียหายเล็กน้อยลุกลามจนกลายเป็นเหตุใหญ่ได้ เช่น

- กระเบื้องหลังคาแตกเพียง ๑ - ๒ แผ่น แล้วปล่อยให้ทิ้งไว้ให้ชำรุดเพิ่มมากขึ้นจนหลังคากลายเป็นรูโหว่ เมื่อฝนตกมีน้ำฝนไหลลอลดลงมา นานวันเข้า

โคปุระด้านหน้าปราสาทเมืองสิงห์
จังหวัดกาญจนบุรี

พระปรางค์วัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ทำให้ไม่โครงสร้างหลังคา ฝ้าเพดาน และผนังภายในชำรุดเสียหาย จากชำรุดน้อยก็กลายเป็นชำรุดมาก จนในที่สุดหลังคาที่อาจยุบตัวพังทลายลงมา ผนังก็หมดความสามารถในการแบกรับน้ำหนักจนถล่มลงมา

- ปูนฉาบผนังเมื่อเริ่มผุกร่อนและกะเทาะหลุดออก หากปล่อยไว้นานก็อาจร่อนลึกจนถึงเนื้ออิฐภายในเมื่อนก ค้างคาว และสัตว์อื่นๆ ที่อาศัยอยู่ถ่ายมูลที่มีเมล็ดพืชออกมาเมล็ดพืชเหล่านี้ก็งอกงามเติบโตอยู่กับผนัง โบสถ์วิหาร ที่แตกร้าวผุกร่อน อาศัยดูต้นไม้และความชื้นจากผนังอิฐ นานวันรากไม้ก็งอกแทรกขอรอนต้นจนผนังโบสถ์วิหาร พังทลายลง

- น้ำที่ท่วมในบริเวณวัดทุกปี ทางวัดนิยมแก้ปัญหานี้เฉพาะหน้าโดยการถมพื้นที่วัด พื้นที่ใดไม่ได้ถมก็กลายเป็นหลุมเป็นบ่อ จนเกิดน้ำขังไม่สามารถระบายได้ ทำให้อาคารไม่สามารถใช้งานได้ หรือแก้ปัญหาด้วยการถมยกพื้นโบสถ์วิหารจนสูง จากเดิมที่เข้าทางประตู ก็ต้องเข้าทางหน้าต่างแทน จนสุดท้ายไม่สามารถใช้อาคารได้ ถูกปล่อยทิ้งร้างให้ทรุดโทรม

ปัญหาของกรณีศึกษา

การทอดทิ้งเพิกเฉยต่อโบราณสถานที่มีอยู่โดยปล่อยให้รกร้างผุพังเป็นตัวอย่างโดยทั่วไปของกรณีที่เกิดเหตุเพียงเล็กน้อยแล้วนำมาสู่ปัญหาใหญ่ที่ตามมาภายหลัง จนเมื่อชำรุดผุพังมากก็จะถูกทิ้งร้าง ปล่อยให้หมดสภาพจนพังไปในที่สุด

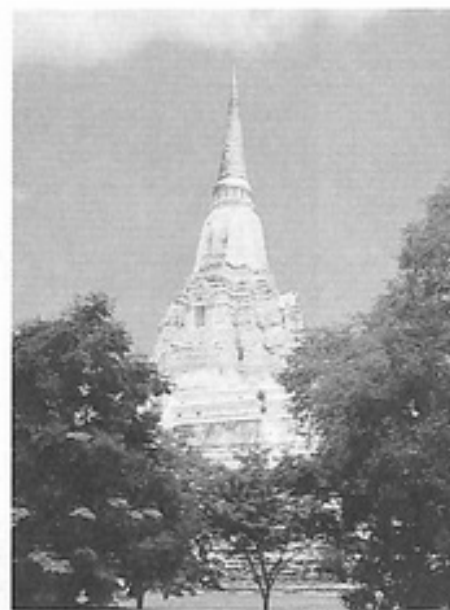
สาเหตุของปัญหา

๑. มีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนว่า การซ่อมแซมโบราณสถานไม่สามารถกระทำได้ เนื่องด้วยได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน ต้องดำเนินการโดยกรมศิลปากรเท่านั้น และเห็นว่าระเบียบกฎเกณฑ์ของทางราชการเป็นเรื่องยุ่งยากซับซ้อน หากวัดจะดำเนินการเอง

๒. เข้าใจว่าการซ่อมแซมโบราณสถานที่ชำรุดเสียหาย จำเป็นต้องใช้ทุนทรัพย์ ใช้จ่ายมาก ทางวัดอาจมีงบประมาณไม่พอ และบางครั้งเชื่อว่าการสร้างอาคารใหม่กว้างใหญ่ คุ้มค่า และตอบสนองประโยชน์ใช้สอยได้มากกว่า

๓. การขาดความรู้ ความเข้าใจในการดูแลซ่อมแซมโบราณสถานว่าควรซ่อมอย่างไร และทำได้แค่ไหน

๔. คติความเชื่อของคนบางกลุ่ม เชื่อว่าการสร้างอาคารใหม่ถวายไว้ในพระพุทธศาสนา จะได้รับอานิสงส์ผลบุญมากกว่า การซ่อมแซมอาคารเก่าซึ่งผู้อื่นได้สร้างถวายไว้

เจดีย์ภูเขาทอง
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัดวรเชษฐาราม
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

หอไตรในวัดพระสิงห์
จังหวัดเชียงใหม่

แนวทางการดำเนินการที่เหมาะสม

๑. ในเบื้องต้นทางวัดควรหมั่นดูแลรักษาโบราณสถานภายในครอบครองของตนเอง โดยสามารถใช้หลักการการดูแลรักษาตามขั้นตอนการอนุรักษ์โบราณสถานขั้นพื้นฐานที่กล่าวมาแล้ว คือ การป้องกันยับยั้งความชำรุดเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับโบราณสถานให้อยู่ในวงจำกัด มิให้ความชำรุดเสียหายลุกลามมากจนเกินกำลังแก้ไข โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้

๑.๑ การดูแลรักษา ได้แก่ การรักษาความสะอาดปิดกวางด การกำจัดวัชพืชต้นไม้ที่ขึ้นโบราณสถาน ตั้งแต่ยังต้นเล็กๆ

๑.๒ การปกป้องคุ้มครองโบราณสถานและพื้นที่โดยรอบให้ปลอดภัยจากการบุกรุก ทำลายทั้งจากคนและสัตว์เลื้อย เช่น การขุดลักหาสมบัติเก่า การป้องกันนกพิราบ ค้างคาว เป็นต้น

๒. โบราณสถานหากตั้งอยู่วัดใดก็น่าจะถือเกียรติของวัดนั้น เพราะโบราณสถานนี้ไม่ได้มีกันอยู่ทุกวัด และเป็นหลักฐานที่แสดงถึงความเก่าแก่ มีค่าของวัดและชุมชนที่ตั้งอยู่ การจะสร้างโบสถ์วิหารใหม่ๆ นั้น เพียงมีปัจจัยก็สามารถสร้างได้ แต่โบราณสถานนั้น ไม่สามารถสร้างขึ้นใหม่ได้ ดังนั้นจึงถือเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องช่วยกันดูแลรักษาโบราณสถานให้คงอยู่ต่อไป การขึ้นทะเบียนอาคารเก่าแก่เป็นโบราณสถานนั้น สิทธิในการครอบครองดูแลยังคงเป็นของวัด ของชุมชนอยู่เช่นเดิม หน่วยงานราชการมีหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายเพียงช่วยปกป้องดูแล และให้คำแนะนำทางด้านวิชาการ เทคนิคการซ่อมโบราณสถานนั้นๆ มิให้ชำรุดสูญหายไป เพื่อส่งต่อเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมให้ลูกหลานในอนาคต

๓. หากโบราณสถานที่มีอยู่ภายในวัดเกิดการชำรุดเสียหาย วัดจะต้องแจ้งกรมศิลปากรตามนัยแห่งมาตรา ๙ ของพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ หากการชำรุดเสียหายนั้นเกินกำลังของทางวัดที่จะดำเนินการซ่อมแซมเบื้องต้น หรือทางวัดไม่มั่นใจว่าจะดำเนินการอย่างไรเหมาะสมหรือไม่ ให้แจ้งทางกรมศิลปากร เพื่อจะได้กำหนดแนวทางการอนุรักษ์ที่เหมาะสมร่วมกัน

กรณีศึกษาที่ ๒ การซ่อมแซมโบราณสถานโดยใช้เทคนิค วัสดุ การซ่อมที่ไม่เหมาะสม

ลักษณะโดยทั่วไปของกรณีศึกษา

พื้นฐานทางกายภาพของอาคารสิ่งก่อสร้างต่างๆ เมื่อพิจารณาแล้วประกอบด้วย ๒ ส่วนใหญ่ๆ คือ

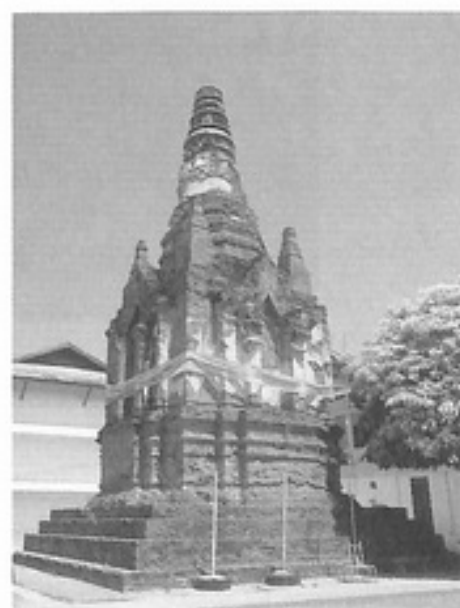
๑. วัสดุ เช่น อิฐ หิน ไม้ ปูน เหล็ก เป็นต้น

๒. รูปลักษณะหรือเทคนิควิธีการก่อสร้าง เช่น การก่อสร้างแบบผนังรับน้ำหนัก การก่อสร้างแบบเสาและคาน การลงรักปิดทอง การทาสีทองสำเร็จรูป เป็นต้น

อาคารสิ่งก่อสร้างในแต่ละยุคสมัยมีการใช้วัสดุและเทคนิควิธีการก่อสร้างที่แตกต่างกันตามความนิยมและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการก่อสร้าง ซึ่งเป็นหลักฐานที่ทำให้ระบุได้ว่าอาคารสิ่งก่อสร้างต่างๆ สร้างขึ้นในยุคสมัยใด อาคารสิ่งก่อสร้างเก่าแก่ที่เรียกว่า โบราณสถาน กับอาคารสิ่งก่อสร้างในสมัยปัจจุบัน จะมีความแตกต่างกันทั้งวัสดุและเทคนิควิธีการก่อสร้าง เพราะสิ่งก่อสร้างดังกล่าวเกิดจากเจตนาที่สอดคล้องเหมาะสมกับยุคสมัยของตนเอง

สุวรรณเจดีย์
วัดพระธาตุศรีบุญไชยวรมหาวิหาร

เจดีย์ในวัดพระธาตุศรีบุญไชย
วรมหาวิหาร

โคปุระที่ปราสาทพนมรุ้ง
จังหวัดบุรีรัมย์

ปัญหาของกรณีศึกษา

การซ่อมแซมอาคารโบราณสถานภายในวัดเป็นสิ่งที่วัดสามารถกระทำได้ตามขอบเขตในหลักการอนุรักษ์ขั้นพื้นฐาน ว่าด้วยการเสริมความมั่นคง อันได้แก่ การป้องกันการเสื่อมสภาพ การรักษาสภาพ การเสริมความมั่นคงแข็งแรงของโครงสร้างและวัสดุส่วนประกอบต่างๆ ของอาคาร ในกรณีที่โบราณสถานภายในวัดเกิดการชำรุดผุพัง หรืออยู่ในสภาพที่ไม่มั่นคงแข็งแรง ทั้งนี้โดยต้องทำความเข้าใจให้ต้องแท้ถึงเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นกับอาคารให้ตรงจุด รวมถึงการเลือกใช้วัสดุและเทคนิควิธีการซ่อมที่ถูกต้องเหมาะสมกับโบราณสถาน

ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นมักพบเป็นปัญหาตามมาภายหลังการซ่อมโบราณสถาน จากการใช้วัสดุก่อสร้างสมัยใหม่ที่ใช้ก่อสร้างอาคารทั่วไป ตัวอย่างเช่น การเลือกใช้ปูนซีเมนต์มาฉาบซ่อมผนังโบสถ์วิหารโบราณ แตกต่างจากวัสดุในสมัยโบราณที่ใช้ปูนหมักและปูนดำซึ่งสามารถระบายความชื้นได้ดีและคงทนกว่า การใช้สีน้ำพลาสติกทาหลังการฉาบปูนที่ผนัง การกรุผนังภายในและเปลี่ยนพื้นกระเบื้องดินเผาเป็นแผ่นแกรนิตหรือวัสดุสมัยใหม่อื่นๆ เพื่อให้สวยงามรับกับผนังหินแกรนิต ผลที่ได้คือความสวยงามในระยะแรก เมื่องานซ่อมเสร็จใหม่ๆ แต่ต่อมาสีน้ำพลาสติกที่ทาไว้ก็ลอกหล่อนเป็นแผ่นๆ ปูนซีเมนต์ที่ฉาบซ่อมไว้ก็เกิดเป็นคราบเกลือ ปูนฉาบที่เคยชำรุดเพียงเล็กน้อยก็ขยายความเสียหายเป็นวงกว้างมากขึ้น หินแกรนิตที่กรุแต่งไว้อย่างสวยงามก็เกิดรอยคราบดำตามรอยต่อของแผ่นหิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่โบราณ

สถานนั้นมีจิตรกรรมฝาผนังทั้งดงามและทรงคุณค่า จิตรกรรมนั้นก็จะถูกทำลายเสียหาย

บารายในปราสาทเมืองต่ำ
จังหวัดบุรีรัมย์

สาเหตุของปัญหา

๑. การขาดผู้มีความรู้ในการซ่อมแซมอาคารที่เหมาะสม เนื่องจากวิชาช่างไทยแบบโบราณได้ขาดช่วงการสืบทอดมานาน จนทำให้บุคลากรที่ทำงานช่างไทยโบราณหายาก

๒. การเลือกใช้เทคนิควิธีการก่อสร้างที่ไม่เหมาะสม เช่น เทคนิคการก่อสร้างโบสถ์วิหารแบบโบราณจะเป็นแบบผนังรับน้ำหนัก (Wall bearing) ซึ่งเหมาะสมกับการใช้อิฐขนาดใหญ่ และใช้ปูนโบราณที่เราเรียกว่าปูนหมักในการก่อและฉาบผนัง เนื่องจากผนังของโบสถ์วิหารโบราณทำหน้าที่ในการแบกรับน้ำหนักจากโครงสร้างหลังคาซึ่งเป็นไม้ขนาดใหญ่ถ่ายลงตรงสู่พื้นดิน ซึ่งขุ่นไป

พระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ด้วยน้ำใต้ดิน อิฐก่อก็คงจะซึมซับน้ำและความชื้นขึ้นมา แล้วระบายออกผ่านผิวปูนฉาบที่เป็นปูนหมัก ซึ่งมีคุณสมบัติพิเศษยอมให้ความชื้นระเหยออกมาจากอิฐก่อก แต่ก็จะปกป้องอิฐจากน้ำฝนภายนอก ทำให้เมื่อเราเข้าไปภายในโบสถ์วิหารโบราณ เราจะรู้สึกเย็นสบาย ขณะที่ในปัจจุบันใช้เทคนิคการก่อสร้างแบบเสาและคาน (Post and Lintel) คือ ผนังอาคารไม่มีหน้าที่โดยตรงในการรับน้ำหนักที่ถ่ายลงจากหลังคาสู่เสา ทำให้ใช้อิฐที่มีขนาดเล็กลง ปูนก่อและปูนฉาบคือ ปูนซีเมนต์ ซึ่งมีคุณสมบัติในการดูดซึมและระบายน้ำได้น้อย ความชื้นจากอิฐไม่สามารถระบายออกได้ดี นอกจากนี้ความชื้นจากดินไม่สามารถซึมผ่านผนังอิฐก่อกได้ เนื่องจากผนังอิฐก่อกวางอยู่บนคานคอนกรีต จึงไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงการระบายความชื้นจากผนังเช่นอาคารแบบโบราณ

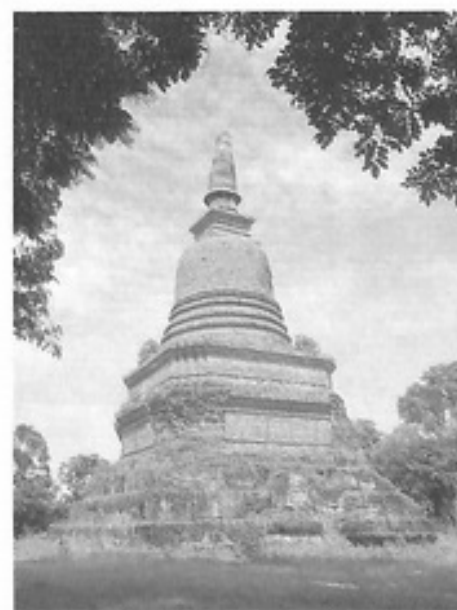
๓. วัสดุก่อสร้างแบบโบราณหายาก มีกรรมวิธีในการผลิตค่อนข้างยุ่งยาก จึงมักนิยมจะหาวัสดุสมัยใหม่ ซึ่งหาได้ง่ายตามท้องตลาดมาทดแทนวัสดุก่อสร้างแบบโบราณ

แนวทางการดำเนินการที่เหมาะสม

๑. การดำเนินการซ่อมแซมโบราณสถานต่างๆ ภายในวัด ควรต้องศึกษาอย่างรอบคอบก่อนดำเนินการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องวัสดุ เทคนิคการซ่อมที่เหมาะสมหรือไม่เพียงไร บางครั้งวัสดุสมัยใหม่ที่ดูงดงาม แต่เมื่อใช้กับโบราณสถาน ก่อให้เกิดผลเสียได้ในระยะยาว จนสุดท้ายต้องรื้อเอาส่วนที่เป็นวัสดุใหม่ ออกทิ้ง ดังนั้นช่างที่เข้ามาดำเนินการอนุรักษ์ จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจใน

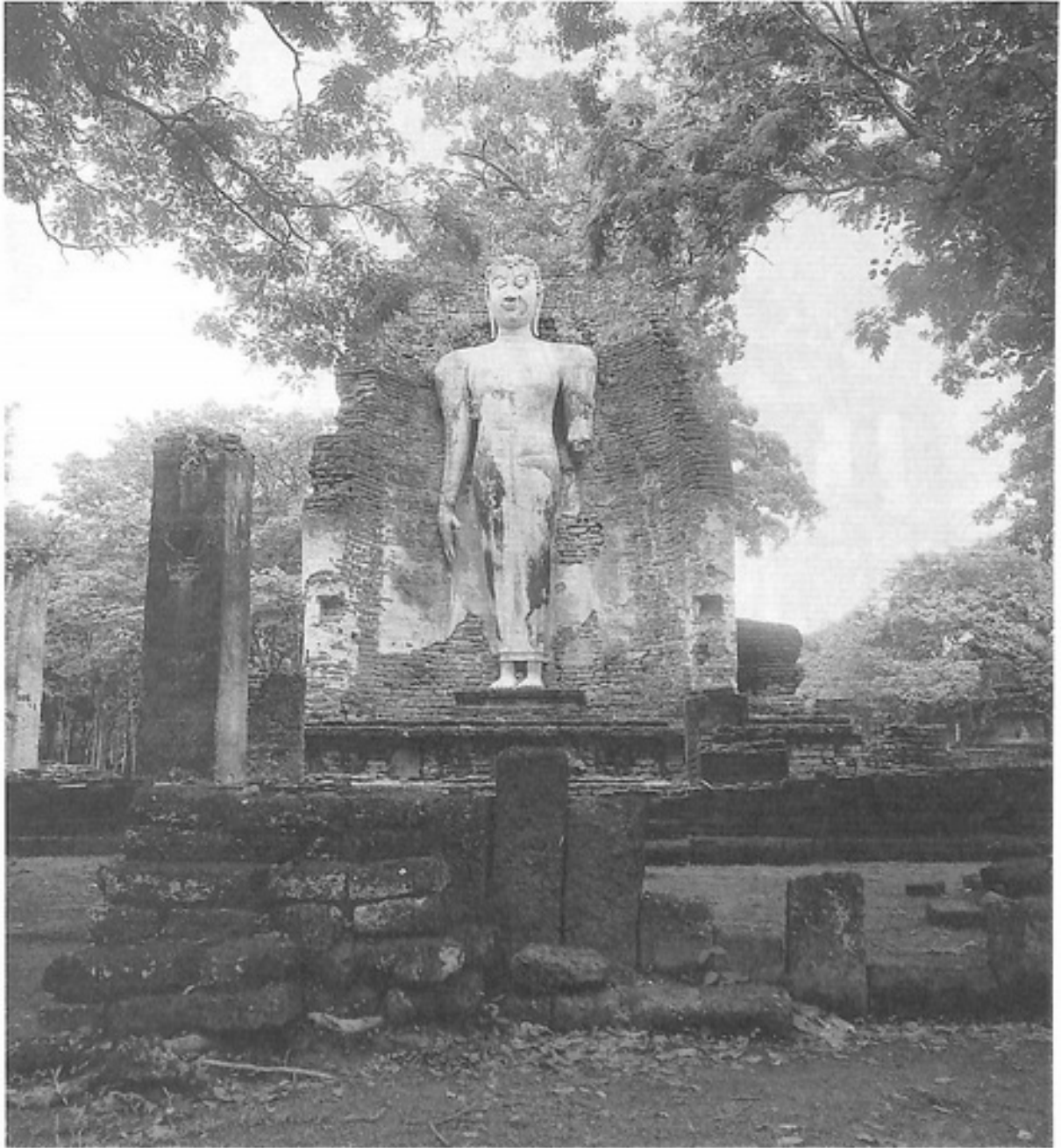
พระพุทธรูปประดิษฐานที่วัดพระแก้ว จังหวัดสุโขทัย

วัดศรีวิจิตรกิริยาศักยาราม
(วัดตาเถรซึ่งหมิง) จังหวัดสุโขทัย

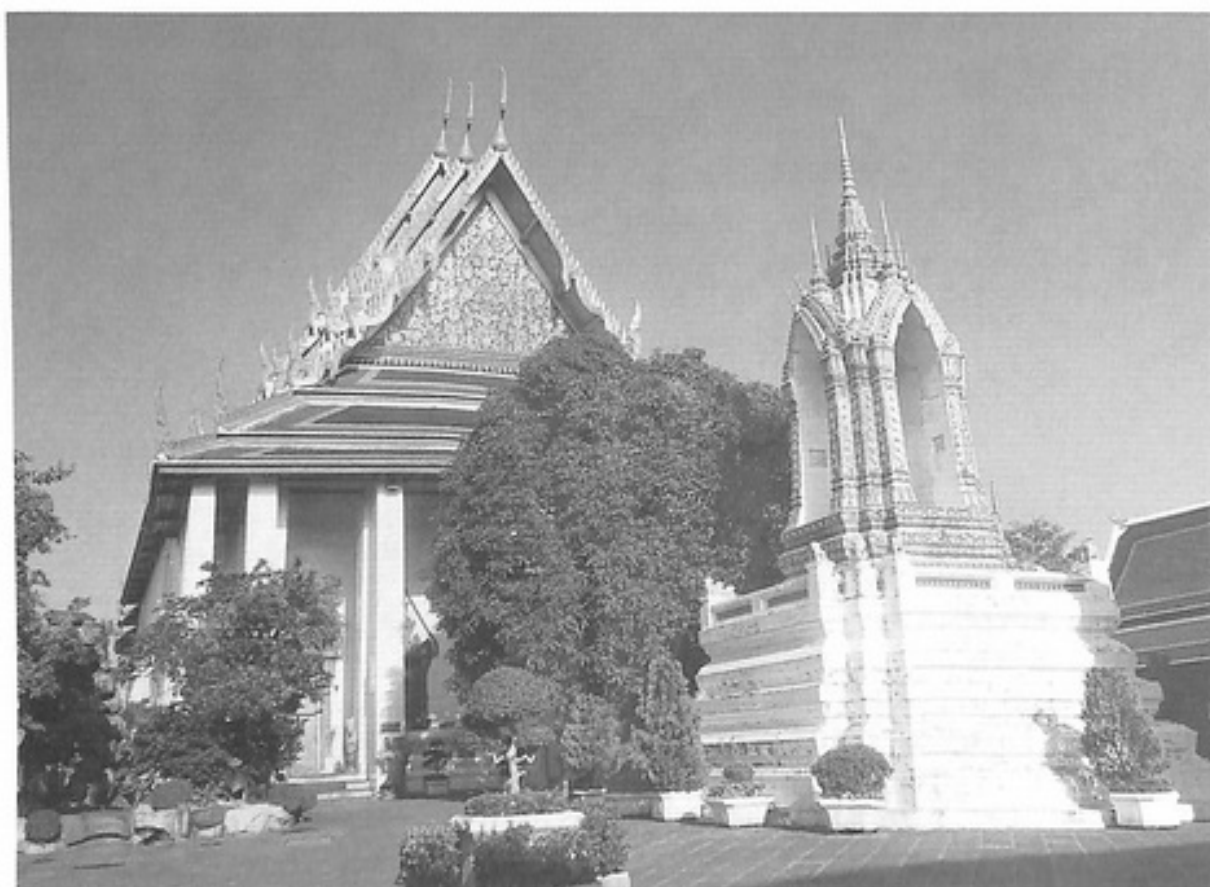
วัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย

งานสถาปัตยกรรมไทย หรืองานช่างโบราณ ทั้งนี้อาจขอคำแนะนำและการสนับสนุนข้อมูลจากกรมศิลปากรในด้านวัสดุและเทคนิควิชาช่างในการซ่อมแซมที่เหมาะสม

๒. การใช้วัสดุและเทคนิคการก่อสร้างที่มีวิธีในการอนุรักษ์โบราณสถานต้องรีบแก้ไขโดยเปลี่ยนกลับมาใช้วัสดุและเทคนิควิธีการแบบของเดิมบนพื้นฐานข้อมูลเรื่องวัสดุและเทคนิคที่เหมาะสมตามแนวทางการอนุรักษ์ขั้นสูงเพื่อมิให้โบราณสถานเสียหายมากขึ้น จนซ่อมแซมแก้ไขได้ยาก

พระพุทธรูปประดิษฐาน
ที่พระมณฑปวัดสี่อิริยาบถ
จังหวัดสุโขทัย

หอรพั้งในวัดพระเชตุพนวิมล
มังคลาราม กรุงเทพมหานคร

กรณีศึกษาที่ ๓ การดัดแปลงโบราณสถานและการก่อสร้างอาคารใหม่ในเขตซ้อนทับ หรือประชิดโบราณสถาน

ลักษณะโดยทั่วไปของกรณีศึกษา

การดำเนินการของวัดที่ซ่อมแซมอาคารโบราณสถานที่มีอยู่เกินกว่าการอนุรักษ์ขั้นพื้นฐาน (การดูแลรักษา การปกป้องคุ้มครอง และการเสริมความมั่นคง) โดยเป็นการดัดแปลง ปฏิสังขรณ์ ประยุกต์การใช้สอย และการก่อสร้างต่อเติมที่ไม่เหมาะสม ทำให้โบราณสถานดูใหม่ขึ้น ทันสมัยขึ้น และใช้ประโยชน์ได้ตามความต้องการ หรือบางครั้งวัดต้องการก่อสร้างอาคารใหม่ภายในบริเวณวัด แต่เลือกพื้นที่ก่อสร้างโดยไม่คำนึงถึงคุณค่า ความสำคัญ และความเป็นของแท้ดั้งเดิมของโบราณสถาน จึงเลือกพื้นที่ประชิดโบราณสถาน

ปัญหาของกรณีศึกษา

๑. การซ่อมแซมโบราณสถานอย่างผิดวิธี
 - ๑.๑ การใช้วัสดุก่อสร้างสมัยใหม่มาใช้ในการซ่อม เช่น การใช้ปูนซีเมนต์ฉาบแทนปูนหมัก ใช้สีน้ำพลาสติกแทนปูนดำ ใช้กาวยาวิทยาศาสตร์ (epoxy) แทนการใช้รักสมุกในการประดับกระຈก เป็นต้น

๑.๒ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคาร หรืองานศิลปกรรมตกแต่งอาคาร เช่น การกะเทาะลวดลายปูนปั้น หน้าบันที่หลุดร่วงออกทั้งหมดแล้วปั้นใหม่ โดยไม่คำนึงถึงลวดลายเดิม ปูนที่ใช้ปั้นเปลี่ยนจากปูนหมักเป็นปูนซีเมนต์ การขูดภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ชำรุดออกแล้วฉาบปูนซีเมนต์เรียบหรือทาสีทับ บางครั้งเขียนภาพจิตรกรรมใหม่แทน การเปลี่ยนวัสดุใหม่ที่รูปแบบไม่เหมือนของเดิม (เช่น กระเบื้องหลังคาดินเผาแบบไม่เคลือบเปลี่ยนเป็นกระเบื้องเคลือบสี การใช้หินแกรนิตกรุผนังภายในและปูพื้นโบสถ์ วิหาร) ผลที่ตามมาก็คือ การสูญเสียคุณค่าของความเป็นของแท้ดั้งเดิมของโบราณสถานจนไม่เหลือความเป็นเอกลักษณ์ของอาคารนั้น

๒. การซ่อมโบราณสถานโดยช่างที่ขาดความรู้ ก่อให้เกิดการชำรุดเสียหาย การซ่อมบูรณะที่ถูกต้องใช้บุคลากรหลายด้าน เช่น วิศวกร สถาปนิก ช่างศิลปกรรม ฯลฯ ที่มีความรู้พื้นฐานด้านการอนุรักษ์ร่วมกันศึกษาวิเคราะห์ปัญหาที่แท้จริงของอาคารโบราณสถานก่อนลงมือดำเนินการ ขณะดำเนินการก็ต้องควบคุมอย่างใกล้ชิด หากดำเนินการโดยขาดความรู้จะมีผลเสียตามมา

๓. การก่อสร้างอาคารใหม่ประชิดหรือซ้อนทับโบราณสถาน เป็นเหตุให้โบราณสถานด้อยค่าหรือถูกทำลายลง เช่น การสร้างอาคารใหม่จะไปข่มอาคารเก่า หรือบดบังโบราณสถาน จากขนาดใหญ่โตกว่า การประดับตกแต่งการทาสีฉูดฉาด ปัญหานี้นอกจากจะเป็นการทำลายคุณค่าของโบราณสถานทางตรงแล้ว ยังเป็นการทำลายสภาพภูมิทัศน์ของโบราณสถานอีกด้วย

สาเหตุของปัญหา

๑. การใช้ประโยชน์จากโบราณสถานโดยมิได้คำนึงถึงสภาพความเก่าแก่ของโบราณสถานว่าสามารถตอบสนองได้หรือไม่

๒. การขาดการวางแผนอนุรักษ์ พัฒนา และการกำหนดเขตการใช้พื้นที่โบราณสถานภายในวัดอย่างเหมาะสม เช่น การก่อสร้างอาคารโดยไม่มีแบบแผนก่อให้เกิดปัญหาการระบายน้ำ การใช้ที่ดินในวัดอย่างไม่คุ้มค่าเหมาะสม และขาดความสวยงามกลมกลืน

๓. การก่อสร้างอาคารใหม่ภายในวัด มีขนาดรูปแบบที่ไม่เหมาะสมขาดความกลมกลืนกับโบราณสถานและสภาพแวดล้อมโดยรอบ ทำให้คุณค่าและความสวยงามของวัดลดลง

แนวทางการดำเนินการที่เหมาะสม

๑. ควรมีการกำหนดแผนอนุรักษ์ พัฒนา และการกำหนดเขตการใช้พื้นที่โบราณสถาน โดยมีการกำหนดเขตพื้นที่การใช้งานด้านต่างๆ ให้เหมาะสม เช่น เขตพื้นที่โบราณสถานและการอนุรักษ์ เขตพื้นที่สิ่งฆราวาส เขตพื้นที่การศึกษา

เขตพื้นที่เปิดโล่งหรือสี่เหลี่ยม เขตพื้นที่ที่ฉาบปูนสถาน เขตพื้นที่ที่สามารถพัฒนา ก่อสร้างใหม่ เป็นต้น ซึ่งการจัดเขตพื้นที่การใช้ที่ดินที่เหมาะสม จะทำให้เกิด ผลดีทั้งในการใช้งานที่สะดวกในการสัญจร การวางถนนหนทางและท่อน้ำ สายไฟจะสั้นลงประหยัดขึ้น การดูแลรักษาความสะอาดและความปลอดภัยจะ ง่ายขึ้น การจัดทำระบบระบายน้ำและการป้องกันน้ำท่วมจะทำได้ง่ายและได้ ผลเต็มที่ ที่สำคัญคือ เมื่อมีการกำหนดเขตการใช้พื้นที่ชัดเจนแล้ว การปลูก สร้างอาคารใหม่จะทำได้ง่ายไม่กระทบกับโบราณสถานที่มีอยู่

๒. การก่อสร้างอาคารใหม่ ควรออกแบบให้เหมาะสมพอดี โดยคำนึงถึงความกลมกลืนใกล้เคียงกับโบราณสถาน และสภาพแวดล้อม โดยรอบในวัด อันจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความสวยงามของวัดในภาพรวม ใน กรณีการออกแบบอาคารใหม่นี้ทางวัดสามารถให้สถาปนิก วิศวกรที่มีความรู้ ความสามารถทำได้ แต่ต้องจัดส่งแบบก่อสร้างให้กรมศิลปากรทำการตรวจ พิจารณาก่อน

กรณีศึกษาที่ ๔ การรวบรวม และศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้อง กับวัดและชุมชน

ลักษณะโดยทั่วไปของกรณีศึกษา

การรวบรวมและศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัดและชุมชน เป็นเรื่อง ที่ทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ บางขั้นตอนสามารถกระทำ ได้โดยไม่จำเป็นต้องให้หน่วยงานราชการร่วมดำเนินการ การศึกษาค้นคว้า ข้อมูลจากหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีและมานุษยวิทยา ก็เป็นขั้นตอนหนึ่งที่ทุกคนสามารถดำเนินการได้ หากการดำเนินการนั้นไม่มี ผลกระทบต่อลักษณะสภาพและความเป็นของแท้ดั้งเดิมของหลักฐานนั้นๆ

วัดบางแห่งเป็นสถานที่ที่มีการรวบรวมเก็บรักษาโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เอาไว้ บางวัดยังเป็นโบราณสถานการนำเอาหลักฐานเหล่านั้นมาศึกษา วัดสามารถนำหลักฐานเหล่านั้นมาศึกษาค้นคว้าเพื่อสืบค้นความเป็นมาของวัด และชุมชน แต่หากวัดต้องการที่จะดำเนินการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบ วัดก็อาจขอความร่วมมือในการดำเนินการจากหน่วยงานต่างๆ เช่น กรมศิลปากร สถาบันการศึกษา หรือองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งผลจากการ ศึกษาค้นคว้านี้สามารถนำมาเผยแพร่ให้แก่ผู้มาเยี่ยมชมและผู้สนใจได้

ตัวอย่างกรณีศึกษา

การรวบรวมและศึกษาข้อมูลซึ่งวัดเป็นผู้ดำเนินการที่จะขอยกมาเป็น ตัวอย่าง คือ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม หรือวัดโพธิ์ ซึ่งเป็นวัดที่มีความ

เก่าแก่ มีโบราณวัตถุ โบราณสถานอยู่มากมาย เดิมมิได้มีการดูแลรักษา รวบรวมจึงชำรุดสูญหายไปเป็นจำนวนมาก ทำให้วัดมีความคิดที่จะรวบรวม และศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัด และองค์ความรู้ที่วัดถือครองอยู่ โดยความคิดริเริ่มในการดำเนินการนี้มาจากทางวัดเอง และขอความร่วมมือจากกรมศิลปากรในการจัดส่งเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญเข้ามาให้คำแนะนำในการดำเนินการ จนกระทั่งแล้วเสร็จ

การดำเนินการดังกล่าวเริ่มตั้งแต่การบูรณะซ่อมแซมโบราณสถาน และทำการเก็บรวบรวมโบราณวัตถุที่มีคุณค่าซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในวัดมาไว้รวมกัน พร้อมทั้งถ่ายภาพจัดทำทะเบียนจัดแบ่งหมวดหมู่โบราณวัตถุ โบราณสถานอย่างเป็นระบบ ผลที่ได้รับจากการดำเนินการดูแลรักษา และค้นคว้าศึกษาข้อมูลดังกล่าว ทำให้ได้รับความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวัดในด้านต่างๆ ก่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และองค์ความรู้ต่างๆ ที่มีและจัดแสดงอยู่ในวัด

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ได้นำเอาองค์ความรู้มาบริหารจัดการ เผยแพร่ให้แก่ประชาชนในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์วัดโพธิ์ เป็นที่รวบรวมโบราณวัตถุมีค่าของวัดมาจัดแสดงให้ประชาชน และนักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชม ตลอดจนการจัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับโบราณวัตถุ โบราณสถาน ของวัดเผยแพร่ให้ความรู้ เช่น สมบัติวัดโพธิ์ ตึกตาจีนวัดโพธิ์ เครื่องถ้วยวัดโพธิ์ ประชุมจารึกวัดโพธิ์ คู่มือนำเที่ยววัดโพธิ์ ฉบับเต็มและฉบับย่อ เป็นต้น

ผลที่ได้รับ

การดำเนินการทั้งหมดของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ได้แสดงให้เห็นว่าการรวบรวมและศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัดและชุมชนเป็นสิ่งที่วัดสามารถดำเนินการได้ด้วยการดูแลรักษาที่ดี และพัฒนา โดยอาจอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานราชการที่มีหน้าที่สนับสนุนในด้านนี้ ทำให้สามารถเสริมสร้างคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในวัด จนปัจจุบันวัดแห่งนี้ได้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของไทยและในระดับโลก นำมาซึ่งชื่อเสียงและเกียรติภูมิต่อประเทศ

กรณีศึกษาที่ ๕ การอนุรักษ์โบราณสถานขั้นพื้นฐานที่วัดดำเนินการเอง

ลักษณะโดยทั่วไปของกรณีศึกษา

กรณีศึกษานี้จะนำเสนอประเด็นการดูแลรักษาและซ่อมแซมโบราณสถานเบื้องต้นอย่างถูกวิธี โดยทางวัดเป็นผู้ริเริ่มเป็นกำลังหลักให้การสนับสนุนทั้ง

ทางด้านแรงงาน วัสดุ งบประมาณ และการควบคุมดูแลขั้นตอนการดำเนินการ โดยกรมศิลปากรเป็นผู้ให้คำแนะนำงานแล้วเสร็จ

ตัวอย่างของกรณีศึกษา

การอนุรักษ์โบราณสถานที่ยกมาเป็นกรณีศึกษานี้ เกิดขึ้นที่วัดรัชฎาธิษฐาน หรือ วัดเงิน ตั้งอยู่ที่แขวงบางพรหม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ในเบื้องต้นวิหารของวัดซึ่งสร้างมาตั้งแต่ครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดการชำรุด ปูนฉาบผิวผนังวิหารหลุดร่วง ซึ่งทางวัดเคยซ่อมแซมมาแล้วเมื่อหลายปีก่อน แต่ปัญหาดังกล่าวยังไม่หมดไป ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๔๗ ท่านเจ้าอาวาสจึงได้ทำหนังสือแจ้งมายังกรมศิลปากรเพื่อขอให้เข้าไปตรวจสอบสภาพโบราณสถาน และถวายคำปรึกษาเพื่อแก้ปัญหาให้ถูกต้องตามวิธีการอนุรักษ์ ผลจากการตรวจสอบ พบว่าปัญหาการชำรุดของผนังปูนฉาบโบราณ มีสาเหตุเนื่องมาจาก

๑. การซ่อมในอดีต มีการฉาบด้วยปูนซีเมนต์แล้วทาสีน้ำพลาสติกทับ ทำให้ความชื้นที่สะสมอยู่ในอิฐก่อความชื้นไม่สามารถระบายผ่านผนังปูนซีเมนต์ออกมาได้ จึงทำให้ความชื้นไประบายออกที่ปูนฉาบโบราณที่มีความโปร่งกว่า ซึ่งอยู่เหนือปูนซีเมนต์ที่ฉาบซ่อมไว้ เนื่องจากภายในได้ผิวดินมีเกลืออยู่เป็นจำนวนมาก ความชื้นจึงนำสารละลายประเภทเกลือคลอไรด์ขึ้นมาด้วย ทำให้เกิดการผุกร่อนของปูนฉาบโบราณในตอนล่าง และยิ่งสูงขึ้นไปเรื่อยๆ ในส่วนปูนซีเมนต์ที่ฉาบซ่อมไว้เดิม จึงปรากฏคราบเกลือและความชื้นบนผนัง ชั้นสีน้ำพลาสติกที่ทาไว้ก็พองและลอกหล่อน

๒. การซ่อมแซมเปลี่ยนแปลงพื้นลาน พื้นระเบียงพาไล และพื้นภายในวิหาร เป็นพื้นปูนซีเมนต์และหินขัด ทำให้น้ำและความชื้นจากใต้ดินไม่สามารถระบายออกได้ จึงไประบายออกที่ผนังวิหาร เนื่องจากเป็นส่วนที่พูนและโปร่งที่สุด ทำให้การชำรุดของผนังวิหารลุกลามมากยิ่งขึ้น ทางกรมศิลปากรได้ถวายคำอธิบายถึงสาเหตุการชำรุด พร้อมเสนอแนวทางแก้ปัญหาให้ทางวัดทราบ โดยแนวทางการแก้ปัญหาหลักมี ๒ ส่วน คือ การเปลี่ยนวัสดุฉาบใหม่ทั้งหมด พร้อมเปลี่ยนวัสดุปูพื้นลาน พื้นระเบียงพาไล และพื้นภายในวิหารเสียใหม่ให้เป็นวัสดุที่ยอมให้ความชื้นผ่านออกมาได้ตามเทคนิคแบบโบราณเพื่อช่วยลดปริมาณความชื้นที่ผนังวิหาร แต่เนื่องจากทางวัดมีงบประมาณจำกัด ทางกรมศิลปากรและทางวัดจึงได้ร่วมกันหาแนวทางการอนุรักษ์ที่เหมาะสม โดยดำเนินการดังนี้

๑. ดำเนินการสำรวจ จัดทำรูปแบบวิหาร รายการบูรณะ และประมาณการการบูรณะให้เป็นไปตามงบประมาณที่วัดมีอยู่ โดยมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหา

และชะลอการชำรุดของปูนฉาบ โดยเปลี่ยนปูนฉาบเฉพาะส่วนที่ชำรุดและที่เป็นปูนซีเมนต์ มาเป็นปูนหมักแบบโบราณ แล้วทาสกแต่งด้วยสีประเภทที่ระบายความชื้นได้ ในส่วนพื้นลาน พื้นระเบียงพาไล และพื้นภายในวิหาร ให้คงสภาพเดิมไว้ก่อน

๒. ทางวัดเป็นผู้จัดหาช่างแรงงาน และวัสดุอุปกรณ์ทั้งหมด สำหรับการดำเนินการโดยใช้รูปแบบและรายการของกรมศิลปากรเป็นหลัก

๓. กรมศิลปากรจัดส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปแนะนำให้ความรู้ และควบคุมดูแลช่างที่ปฏิบัติงาน โดยเริ่มต้นตั้งแต่การให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวัสดุแบบโบราณ การจัดหาวัสดุดิบ เช่น หินปูนดิบ ขบวนการขั้นตอนแปรรูปวัสดุดิบ จนกลายเป็นปูนหมักที่ใช้ฉาบซ่อมได้ การสกัดฉาบที่เหมาะสม จนถึงขั้นการฉาบปูนหมักซ่อม ทั้งให้ปูนหมักที่ฉาบซ่อมแห้งสนิท และทาสีน้ำปูนตบแต่งผิว

ผลที่ได้รับ

การดำเนินการซ่อมแซมวิหารของวัดรัชฎาธิษฐาน เป็นการอนุรักษ์โบราณสถานชั้นพื้นฐาน ในเรื่องการเสริมความมั่นคงเพื่อรักษาสภาพและชะลอการเสื่อมของโบราณสถานที่ได้รับผลดี สามารถรักษาโบราณสถานไว้ด้วยงบประมาณอันจำกัด โดยใช้วัสดุและเทคนิคช่างที่ถูกต้อง และที่สำคัญคือ วัดรัชฎาธิษฐาน ได้เปิดโอกาสให้ความรู้พื้นฐานในการอนุรักษ์โบราณสถาน เผยแพร่กระจายไปสู่ช่างชาวบ้านที่มาร่วมปฏิบัติงานให้ได้รับการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ อันเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการร่วมกันดูแลรักษาโบราณสถานในชุมชนที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไป

กรณีศึกษาที่ ๖ การพัฒนาโบราณสถานภายในวัดเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยว

ลักษณะโดยทั่วไปของกรณีศึกษา

การอนุรักษ์ซ่อมแซมโบราณสถานภายในวัด หากกระทำถูกต้องตามกระบวนการขั้นตอนและหลักวิชาการอนุรักษ์แล้ว ก็จะได้ผลลัพธ์คือ เสนาสนะที่เก่าแก่สวยงามกลับคืนมาเพื่อใช้สอยในด้านศาสนกิจต่อไป นอกจากนี้สิ่งที่ได้คืนมาอีกอย่างก็คือ จิตวิญญาณและคุณค่าของอดีตกาล สิ่งนี้เองที่เป็นมูลค่าเพิ่มให้โบราณสถานนอกเหนือการเป็นอาคารเก่า และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้เพิ่มขึ้น โดยพัฒนาในการเป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปะเชิงช่าง ซึ่งการพัฒนาโบราณสถานภายในวัดเช่นนี้นับเป็นการต่อยอดการอนุรักษ์โบราณสถานขึ้นอีกชั้น

ตัวอย่างกรณีศึกษา

วัดที่เป็นตัวอย่างในกรณีศึกษาเรื่องการพัฒนาโบราณสถานเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวนี้ คือ วัดชลธาราสিংเห หรือที่รู้จักโดยทั่วไปว่า วัดพิทักษ์แผ่นดินไทย ตั้งอยู่ที่ ตำบลเจ๊ะเห อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส วัดนี้เป็นวัดเก่าแก่สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะนั้น แผ่นดินสยามยังมีอาณาเขตครอบคลุมตลอดภาคเหนือของมลายู ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สยามต้องยกดินแดนใน ส่วนภาคเหนือของมลายูให้แก่อังกฤษ ซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคมของมลายู ในการ บักปันเขตแดน ฝ่ายสยามได้อ้างว่าดินแดนแถบตากใบอันมีแม่น้ำตากใบกั้น แบ่งเขตกับรัฐกลันตันเป็นเขตสยาม ด้วยมีวัดชลธาราสিংเห ซึ่งเป็นวัดใน พระพุทธศาสนาเป็นหลักฐาน ทำให้มีการแบ่งปันเขตแดนสำเร็จโดยมีวัด ชลธาราสিংเหเป็นหลักฐานการเป็นเจ้าของดินแดนของสยาม เสนาสนะในวัดนี้ ส่วนใหญ่สร้างขึ้นพร้อมกับวัด โดยมีรูปแบบสถาปัตยกรรม และศิลปกรรมแบบ พื้นถิ่นภาคใต้ ปัจจุบันสภาพภูมิทัศน์ของวัดมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก กรรมศิลปากรได้สังเกตเห็นคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม อันเก่าแก่ และทรงคุณค่าของวัดชลธาราสিংเห จึงได้ขึ้นทะเบียนวัดแห่งนี้เป็น โบราณสถานของชาติ ทั้งนี้วัดยังเป็นผู้ดูแลรักษาและซ่อมแซมเบื้องต้น

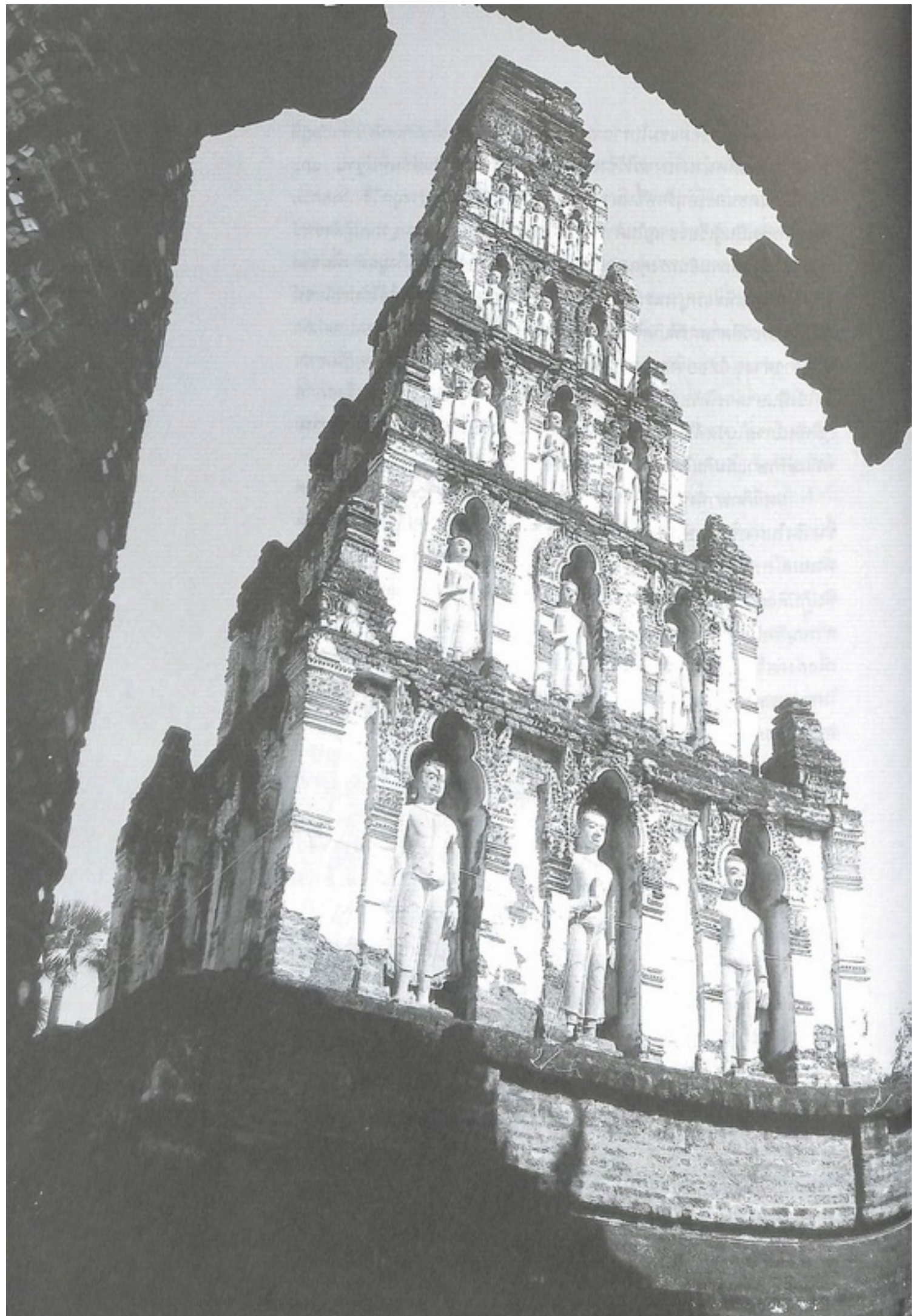
ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๔ วัดได้มีดำริร่วมกับกรมศิลปากรในการบูรณะ ซ่อมแซมโบราณสถานภายในวัดครั้งใหญ่ เมื่อการบูรณะโบราณสถาน และ ปรับปรุงพื้นที่ภายในวัดแล้วเสร็จ ทำให้โบราณสถานและสภาพภูมิทัศน์ ภายในวัดมีความงดงามและมีคุณค่าโดดเด่นเพิ่มขึ้น ประกอบกับข้อมูลที่ เกี่ยวข้องกับวัดและชุมชนรอบวัดชลธาราสিংเห ก่อให้เกิดความคิดที่จะจัดตั้ง พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้ภูมิโบราณรูปทรงสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ที่สวยงามซึ่งได้รับการบูรณะแล้วมาปรับปรุงเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์ จัดแสดง เรื่องราวประวัติศาสตร์การปักปันเขตแดนในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว และข้าวของเครื่องใช้ของชาวบ้านในท้องถิ่นซึ่งได้รับบริจาค โดยทาง วัดได้ขอความร่วมมือให้กรมศิลปากรจัดส่งเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญมาจัดทำ ทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และออกแบบการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนี้ จนกระทั่งแล้วเสร็จ โดยมีชุมชนและวัดชลธาราสিংเห ร่วมกันดูแลบริหารจัดการ

ผลที่ได้รับ

ปัจจุบันวัดชลธาราสিংเห หรือวัดพิทักษ์แผ่นดินไทย ได้กลายเป็นแหล่ง เรียนรู้ศึกษา ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ของจังหวัด นราธิวาสที่มีชื่อเสียง โดยมีวัดและชุมชนเป็นกำลังสำคัญในการดำเนินการ ตั้ง

แต่การดูแลรักษาซ่อมแซมโบราณสถานในเบื้องต้น การเก็บรักษาโบราณวัตถุที่ชาวบ้านในอดีตนำมาถวายไว้ซึ่งนับเป็นขั้นตอนการอนุรักษ์ขั้นพื้นฐาน และพัฒนาขั้นตอนการอนุรักษ์ขึ้นมาจนถึงการอนุรักษ์ขั้นสูงอย่างถูกต้อง โดยกรมศิลปากรซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านนี้เข้ามาช่วยเหลือในการซ่อมบูรณปฏิสังขรณ์จนได้โบราณสถานอันทรงคุณค่ากลับคืนมา และวัดได้สังเกตเห็นถึงมูลค่าเพิ่มของโบราณสถานที่ซ่อมบูรณะเสร็จโดยพัฒนาให้โบราณสถานนั้นได้ใช้ประโยชน์ร่วมกับประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในอดีต กลายเป็นพิพิธภัณฑ์ที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างครบถ้วน ผ่านทางโบราณวัตถุ ป้ายประวัติ ภูมิปัญญาโบราณซึ่งใช้เป็นอาคารพิพิธภัณฑ์โบราณสถานต่างๆ ภายในวัด และรวมถึงสภาพภูมิทัศน์ภายในวัดที่ได้ปรับปรุงให้สวยงามเป็นระเบียบ สมกับเป็นวัดที่สามารถพิทักษ์รักษาแผ่นดินไทยเอาไว้จนกระทั่งปัจจุบัน

กรณีศึกษาทั้งหมดที่ได้กล่าวมาข้างต้น เป็นเพียงตัวอย่างบางส่วนที่เกิดขึ้นจริงในการอนุรักษ์โบราณสถาน ไม่อาจครอบคลุมกรณีปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทั้งหมด กรณีศึกษาที่น่าเสนอในที่นี้ จึงเป็นเพียงความพยายามที่จะเสนอกรณีที่ปฏิบัติแล้วเกิดปัญหา และกรณีที่ปฏิบัติแล้วเกิดผลลัพธ์ที่ดี แต่โดยสรุปแล้ว การอนุรักษ์โบราณสถานอันถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติให้สามารถคงอยู่เพื่อส่งต่อให้รุ่นลูกหลานต่อไป จำเป็นจะต้องเริ่มต้นจากผู้ครอบครองดูแลโบราณสถานคือวัดและพระสงฆ์ โดยมีหน่วยงานของราชการซึ่งเป็นผู้ได้รับหน้าที่ตามกฎหมายให้ความช่วยเหลือ และร่วมมือกันในการธำรงไว้ซึ่งมรดกทางศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเกียรติภูมิของชาติให้คงอยู่มิให้สาบสูญไป

ภาคผนวก

ภาคผนวกที่ ๑
กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์
โบราณสถาน

พระราชบัญญัติ

โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔

แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ

และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๔

เป็นปีที่ ๑๖ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔” *

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดสามสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้ยกเลิก

(๑) พระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๗๗ และ

(๒) พระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๘๖

บรรดาบทกฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่นในส่วนที่บัญญัติไว้แล้วในพระราชบัญญัตินี้ หรือซึ่งขัด หรือแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้แทน

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้

“โบราณสถาน” * หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย

* ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

“โบราณวัตถุ” หมายความว่า สंहาริมทรัพย์ที่เป็นของโบราณ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์ หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือที่เป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของโบราณสถาน ซากมนุษย์หรือซากสัตว์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการประดิษฐ์ หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของสंहาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี

“ศิลปวัตถุ” ^๑ หมายความว่า สิ่งที่ทำด้วยฝีมืออย่างประณีตและมีคุณค่าสูงในทางศิลปะ

“สิ่งเทียบโบราณวัตถุ” ^๒ หมายความว่า สิ่งที่ทำเทียบโบราณวัตถุหรือส่วนของโบราณวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้ตามพระราชบัญญัตินี้ หรือที่อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากร

“สิ่งเทียบศิลปวัตถุ” ^๓ หมายความว่า สิ่งที่ทำเทียบศิลปวัตถุหรือส่วนของศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้ตามพระราชบัญญัตินี้ หรือที่อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากร

“ทำเทียม” ^๔ หมายความว่า เลียนแบบ จำลอง หรือทำเอาอย่างด้วยวิธีการใดๆ ให้เหมือนหรือคล้ายของจริง ทั้งนี้ไม่ว่าจะมีขนาด รูปลักษณะ และวัสดุอย่างเดิมหรือไม่

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

“อธิบดี” หมายความว่า อธิบดีกรมศิลปากร

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๕ ^๕ การออกหนังสืออนุญาตและการออกใบอนุญาต ซึ่งอธิบดีต้องกระทำตามพระราชบัญญัตินี้ อธิบดีจะมอบหมายให้ข้าราชการในกรมศิลปากรซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการกองหรือเทียบเท่าขึ้นไป กระทำแทน หรือผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องที่ใดเป็นผู้กระทำแทนสำหรับท้องที่นั้นก็ได้ การมอบหมายให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อได้มีประกาศมอบหมายให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องที่ใดกระทำการแทน อธิบดีตามความในวรรคหนึ่งแล้ว คำขอรับหนังสืออนุญาตและใบอนุญาตให้ยื่นต่อผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องที่นั้น

มาตรา ๖ ^๖ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่กับออกกฎกระทรวงกำหนดค่าธรรมเนียมไม่เกินอัตราในบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้ ยกเว้นค่าธรรมเนียมและกำหนดกิจการอื่นเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

^๑ ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

^{๒-๔} เพิ่มเติมโดยมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

^{๕-๖} ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

หมวด ๑
โบราณสถาน

มาตรา ๗ เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและการควบคุมโบราณสถานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ ให้อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณสถานใดๆ ตามที่อธิบดีเห็นสมควรได้ และให้มีอำนาจกำหนดเขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตของโบราณสถาน โดยให้ถือว่าเป็นโบราณสถานด้วยก็ได้ ประกาศดังกล่าวเมื่ออธิบดีจะเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมก็ให้กระทำได้โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

การขึ้นทะเบียนโบราณสถานตามความในวรรคก่อน ถ้าโบราณสถานนั้นมีเจ้าของหรือผู้ครอบครอง โดยชอบด้วยกฎหมาย ให้อธิบดีแจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่พอใจ ก็ให้มีสิทธิร้องต่อศาลภายในกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่อธิบดีแจ้งให้ทราบ ขอให้ศาลมีคำสั่งให้อธิบดีระงับการขึ้นทะเบียนและหรือการกำหนดเขตที่ดินให้เป็นโบราณสถานแล้วแต่กรณีได้ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้ร้องขอต่อศาล หรือศาลมีคำสั่งคดีถึงที่สุดให้ยกคำร้องของเจ้าของหรือผู้ครอบครอง ให้อธิบดีดำเนินการขึ้นทะเบียนได้

มาตรา ๘ ทวิ^๑ ห้ามมิให้ผู้ใดปลูกสร้างอาคารตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการก่อสร้างอาคารภายในเขตของโบราณสถาน ซึ่งอธิบดีได้ประกาศขึ้นทะเบียนไว้แล้วจะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี

ในกรณีที่มีการปลูกสร้างอาคารโดยมิได้รับอนุญาต ให้อธิบดีมีอำนาจสั่งระงับการก่อสร้าง และให้รื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารนั้นภายในกำหนดหกสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับคำสั่ง

ผู้ใดขัดขืนไม่ระงับการก่อสร้างหรือรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารตามคำสั่งอธิบดี มีความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน และให้อธิบดีดำเนินการรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารนั้นได้ โดยเจ้าของหรือผู้ครอบครองหรือผู้ปลูกสร้างไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายหรือดำเนินคดีกับผู้รื้อถอนไม่ว่าด้วยประการใดทั้งสิ้น

สัมภาระที่รื้อถอนถ้าเจ้าของไม่ขนย้ายออกไปจากเขตโบราณสถานภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันรื้อถอนเสร็จ ให้อธิบดีจัดการขายทอดตลาดสัมภาระนั้น เงินที่ได้จากการขายเมื่อหักค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนและการขายแล้วเหลือเท่าใด ให้คืนให้เจ้าของสัมภาระนั้น

มาตรา ๘ บรรดาโบราณสถานซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรได้จัดทำบัญชี และประกาศในราชกิจจานุเบกษาตามกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแล้วก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ถือว่าเป็นโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย

^๑ เพิ่มเติมโดยข้อ ๑ แห่งประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๘

มาตรา ๙ โบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว และเป็นโบราณสถานที่มีเจ้าของ หรือผู้ครอบครอง โดยชอบด้วยกฎหมาย ชำรุด หักพัง หรือเสียหาย ไม่ว่าจะด้วยประการใดๆ ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถาน นั้นแจ้งการชำรุด หักพัง หรือเสียหาย เป็นหนังสือไปยังอธิบดีภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่เกิดการชำรุด หักพัง หรือเสียหายนั้น

มาตรา ๙ ทวิ^๑ โบราณสถานตามมาตรา ๙ ที่ได้จัดให้มีการเรียกเก็บค่าเข้าชมหรือค่าบริการอื่นเป็นปกติ ธุระ หรือจัดเก็บผลประโยชน์ใดๆ อันเกิดจากโบราณสถานนั้นให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วย กฎหมายเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมทั้งหมดหรือบางส่วน ตามที่อธิบดีกำหนด

การกำหนดค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมโบราณสถานตามวรรคหนึ่ง ให้อธิบดีแต่งตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง จำนวนไม่น้อยกว่าสามคน โดยให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองร่วมเป็นกรรมการด้วย

มาตรา ๑๐^๒ ห้ามมิให้ผู้ใดซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม ทำลาย เคลื่อนย้าย โบราณสถาน หรือส่วนต่างๆ ของโบราณสถาน หรือขุดค้นสิ่งใดๆ หรือปลูกสร้างอาคารภายในบริเวณโบราณสถาน เว้นแต่จะ กระทำตามคำสั่งของอธิบดีหรือได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี และถ้าหนังสืออนุญาตนั้นกำหนดเงื่อนไข ไว้ประการใดก็ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้นด้วย

มาตรา ๑๐ ทวิ^๓ พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเข้าไปในโบราณสถานเพื่อตรวจดูว่าได้มีการซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม ทำลาย เคลื่อนย้าย โบราณสถานหรือส่วนต่างๆ ของโบราณสถานหรือมีการ ขุดค้นสิ่งใดๆ หรือปลูกสร้างอาคารภายในบริเวณโบราณสถานหรือไม่ ในการนี้ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจ ยึดหรืออายัดวัตถุที่มีเหตุอันสมควรสงสัยว่าจะเป็นวัตถุที่ได้มาจากการขุดค้นในบริเวณโบราณสถานได้

การตรวจ ยึด หรืออายัดตามความในวรรคหนึ่ง ให้กระทำได้ระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตก และเมื่อดำเนินการตรวจ ยึดหรืออายัดแล้ว ในเขตกรุงเทพมหานครให้รายงานต่ออธิบดี ในเขตจังหวัดอื่นให้ รายงานต่อผู้ว่าราชการจังหวัดและอธิบดีเพื่อทราบ

มาตรา ๑๑ โบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วนั้น แม้ว่าจะเป็นโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครอง โดยชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้อธิบดีมีอำนาจสั่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือบุคคลใดๆ ทำการซ่อมแซมหรือกระทำ ด้วยประการใดๆ ทำการซ่อมแซมหรือกระทำด้วยประการใดๆ อันเป็นการบูรณะหรือรักษาไว้ให้คงสภาพเดิมได้ แต่ต้องแจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบก่อน

^๑ เพิ่มเติมโดยมาตรา ๙ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

^๒ ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๘ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

^๓ ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๙ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

มาตรา ๑๒ ในกรณีที่มีการโอนโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ผู้โอนจะต้องแจ้งการโอนเป็นหนังสือโดยระบุชื่อและที่อยู่ของผู้รับโอน และวัน เดือน ปี ที่โอนไปยังอธิบดีภายในสามสิบวันนับแต่วันโอน

ผู้ได้รับกรรมสิทธิ์โบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วโดยทางมรดกหรือโดยพินัยกรรมต้องแจ้งการได้รับกรรมสิทธิ์ไปยังอธิบดีภายในหกสิบวันนับแต่วันได้รับกรรมสิทธิ์ ในกรณีที่มีผู้ได้รับกรรมสิทธิ์โบราณสถานเดียวกันหลายคน เมื่อได้มีการมอบหมายให้ผู้มีกรรมสิทธิ์รวมคนใดคนหนึ่งเป็นผู้แจ้งการรับกรรมสิทธิ์ และผู้ได้รับมอบหมายได้ปฏิบัติการแจ้งนั้นภายในกำหนดเวลาดังกล่าวแล้ว ให้ถือว่าผู้มีกรรมสิทธิ์รวมทุกคนได้ปฏิบัติการแจ้งนั้นแล้วด้วย

มาตรา ๑๓ ^๑ เพื่อประโยชน์ในการรักษาสภาพ ความปลอดภัย ความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดให้ผู้เข้าชมปฏิบัติในระหว่างเข้าชมได้ และจะกำหนดให้ผู้เข้าชมเสียค่าเข้าชมหรือค่าบริการอื่นด้วยก็ได้

การจัดให้เข้าชมโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายโดยเรียกเก็บค่าเข้าชมหรือค่าบริการอื่น ต้องแจ้งเป็นหนังสือให้อธิบดีทราบก่อนและต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่อธิบดีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๑๓ ทวิ ^๒ เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมการศึกษาและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม อธิบดีมีอำนาจอนุญาตเป็นหนังสือให้บุคคลใดเข้าไปดำเนินกิจกรรมใดๆ เพื่อหาผลประโยชน์ในบริเวณโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว และมีใช่เป็นโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายโดยให้ผู้รับอนุญาตออกค่าใช้จ่ายในการดำเนินกิจการทั้งสิ้น และผู้รับอนุญาตต้องจ่ายเงินค่าสิทธิ ค่าตอบแทน และค่าธรรมเนียมอื่นให้แก่กรมศิลปากรเพื่อสมทบกองทุนโบราณคดี ทั้งนี้ตามระเบียบที่อธิบดีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา

^๑ ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๑๐ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

^๒ ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๑๑ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

หมวด ๒
โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ

มาตรา ๑๔^๑ เมื่ออธิบดีเห็นว่าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุใดที่มีได้อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากร มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลป ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดีเป็นพิเศษ อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้น

ในกรณีที่อธิบดีเห็นว่าโบราณวัตถุใดไม่ว่าจะได้ขึ้นทะเบียนแล้วหรือไม่ หรือศิลปวัตถุใดที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว สมควรสงวนไว้เป็นสมบัติของชาติ อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดให้โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นเป็นโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ห้ามทำการค้า และหากเห็นสมควรเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ ให้อธิบดีมีอำนาจจัดซื้อโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นไว้ได้

มาตรา ๑๔ ทวิ^๒ เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์และการจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่มีอายุตั้งแต่สมัยอยุธยาขึ้นไป ให้อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดให้เขตท้องที่ใดเป็นเขตสำรวจโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้น โดยให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองแจ้งปริมาณ รูปพรรณ และสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นต่ออธิบดีตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนด

เมื่อได้มีประกาศตามวรรคหนึ่งแล้ว อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายมีอำนาจเข้าไปในเขตสถานของเจ้าของหรือผู้ครอบครอง หรือสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตกหรือระหว่างเวลาทำการเพื่อประโยชน์ในการจัดทำทะเบียน และในกรณีที่เห็นว่าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุใดมีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลป ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดีเป็นพิเศษ ให้อธิบดีมีอำนาจดำเนินการตามมาตรา ๑๔ ได้

มาตรา ๑๕ โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วนั้น ห้ามมิให้ผู้ใดซ่อมแซม แก้ไข หรือเปลี่ยนแปลง เว้นแต่จะได้รับการอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี และถ้าหนังสืออนุญาตนั้นกำหนดเงื่อนไขไว้ประการใดก็ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้นด้วย

มาตรา ๑๖^๓ ในกรณีที่โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วชำรุด หักพัง เสียหาย สูญหาย หรือมีการย้ายสถานที่เก็บรักษา ให้ผู้ครอบครองโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นแจ้งเป็นหนังสือไปยังอธิบดีภายในสามสิบวันนับแต่วันชำรุด หักพัง เสียหาย สูญหาย หรือมีการย้ายนั้น

มาตรา ๑๗ ในกรณีที่มีการโอนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ผู้โอนจะต้องแจ้งการโอนเป็นหนังสือโดยระบุชื่อและที่อยู่ของผู้รับโอนและวัน เดือน ปีที่โอนไปยังอธิบดีภายในสามสิบวันนับแต่วันโอน

^๑ ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

^๒ เพิ่มเติมโดยมาตรา ๑๓ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

^๓ ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๑๔ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

ผู้ได้รับกรรมสิทธิ์โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วโดยทางมรดกหรือโดยพินัยกรรมต้องแจ้งการได้รับกรรมสิทธิ์ไปยังอธิบดีภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้กรรมสิทธิ์ ในกรณีที่มีผู้ได้รับกรรมสิทธิ์โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุเดียวกันหลายคน เมื่อได้มีการมอบหมายให้ผู้มีกรรมสิทธิ์รวมคนใดคนหนึ่งเป็นผู้แจ้งการรับกรรมสิทธิ์และผู้ได้รับมอบหมายได้ปฏิบัติการแจ้งนั้นภายในกำหนดเวลาดังกล่าวแล้ว ให้ถือว่าผู้มีกรรมสิทธิ์รวมทุกคนได้ปฏิบัติการแจ้งนั้นแล้วด้วย

มาตรา ๑๘ ^๑ โบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่เป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน และอยู่ในความดูแลรักษาของกรมศิลปากรจะโอนกันมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจแห่งบทกฎหมายแต่ถ้าโบราณวัตถุและศิลปวัตถุใดมีเหมือนกันอยู่มากเกินต้องการ อธิบดีจะอนุญาตให้โอนโดยวิธีขายหรือแลกเปลี่ยนเพื่อประโยชน์แห่งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติหรือให้เป็นรางวัลหรือเป็นค่าแรงงานแก่ผู้ขุดค้นก็ได้ ทั้งนี้ตามระเบียบที่อธิบดีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๑๘ ทวิ ^๒ โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากรหรือที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้และมีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดีเป็นพิเศษ รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดให้โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นเป็นโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ควบคุมการทำเทียม

เมื่อได้มีประกาศตามวรรคหนึ่งแล้ว การผลิต การค้า หรือมีไว้ในสถานที่ทำการค้าซึ่งสิ่งเทียมโบราณวัตถุหรือสิ่งเทียมศิลปวัตถุที่ควบคุมการทำเทียมนั้น ให้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่อธิบดีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา และให้ผู้ประสงค์จะผลิตสิ่งเทียมโบราณวัตถุหรือสิ่งเทียมศิลปวัตถุที่ควบคุมการทำเทียมแจ้งรายการสิ่งที่ตนผลิตต่ออธิบดีพร้อมทั้งต้องแสดงให้เห็นปรากฏที่สิ่งทีมนั้นจะผลิตนั้นด้วยว่าเป็นสิ่งที่ได้ทำเทียมขึ้น

เมื่อได้รับแจ้งตามวรรคสองแล้ว ให้อธิบดีแจ้งรายชื่อผู้ผลิตและรายการสิ่งเทียมโบราณวัตถุและสิ่งเทียมศิลปวัตถุที่ควบคุมการทำเทียมที่จะผลิตนั้นต่ออธิบดีกรมศิลปากรเพื่อประโยชน์ในการส่งหรือนำออกนอกราชอาณาจักรด้วย

มาตรา ๑๙ ^๓ ผู้ใดประสงค์จะทำการค้าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่มีได้ห้ามทำการค้าตามมาตรา ๑๘ วรรคสอง ต้องได้รับใบอนุญาตจากอธิบดี

การขอรับใบอนุญาตและการอนุญาตให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง ในกรณีที่อธิบดีอนุญาต ให้อธิบดีประกาศรายชื่อผู้ได้รับใบอนุญาตในราชกิจจานุเบกษา

^๑ ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๑๕ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

^๒ เพิ่มเติมโดยมาตรา ๑๖ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

^๓ ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๑๘ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

ในกรณีที่อธิบดีไม่อนุญาต ผู้ขอรับใบอนุญาตมีสิทธิอุทธรณ์เป็นหนังสือต่อรัฐมนตรีภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้ทราบคำสั่ง

คำวินิจฉัยของรัฐมนตรีให้เป็นที่สุด

มาตรา ๑๙ ทวิ^๑ ผู้ใดจะแสดงโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุโดยเรียกเก็บค่าเข้าชมหรือค่าบริการอื่น ต้องแจ้งเป็นหนังสือให้อธิบดีทราบก่อน และต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่อธิบดีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๑๙ ตริ^๒ ใบอนุญาตตามมาตรา ๑๙ ให้มีอายุใช้ได้จนถึงวันที่ ๓๑ ธันวาคม ของปีที่ยื่นขอรับใบอนุญาต ถ้าผู้รับใบอนุญาตประสงค์จะขอต่ออายุใบอนุญาต ให้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตต่ออธิบดีก่อนใบอนุญาตสิ้นอายุ เมื่อได้ยื่นคำขอแล้ว ให้ประกอบกิจการต่อไปได้จนกว่าอธิบดีจะสั่งไม่อนุญาตให้ต่ออายุใบอนุญาตนั้น

การขอต่ออายุใบอนุญาตและการอนุญาตให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในกรณีที่อธิบดีอนุญาต ให้อธิบดีประกาศรายชื่อผู้ได้รับใบอนุญาตในราชกิจจานุเบกษา

ในกรณีที่อธิบดีไม่อนุญาตให้ต่ออายุใบอนุญาต ผู้ขอต่ออายุใบอนุญาตมีสิทธิอุทธรณ์เป็นหนังสือต่อรัฐมนตรีภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้ทราบคำสั่ง

คำวินิจฉัยของรัฐมนตรีให้เป็นที่สุด

ถ้ามีการอุทธรณ์การต่ออายุใบอนุญาตตามวรรคสามก่อนที่รัฐมนตรีจะมีคำวินิจฉัยรัฐมนตรีจะสั่งอนุญาตให้ประกอบกิจการไปพลางก่อน เมื่อมีคำขอของผู้อุทธรณ์ก็ได้

มาตรา ๒๐^๓ ผู้รับใบอนุญาตตามมาตรา ๑๙ ต้องแสดงใบอนุญาตไว้ในที่เปิดเผยและเห็นได้ง่าย ณ สถานที่ทำการค้า และให้ผู้รับใบอนุญาตทำบัญชีรายการโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ หรือสิ่งเทียบโบราณวัตถุ หรือสิ่งเทียบศิลปวัตถุที่ควบคุมการทำเทียบที่อยู่ในความครอบครองของตนและรักษาบัญชีนั้นไว้ ณ สถานที่ดังกล่าว ทั้งนี้ตามระเบียบที่อธิบดีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๒๑ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเข้าไปในสถานที่ผลิต สถานที่ทำการค้า สถานที่แสดงหรือสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุหรือสิ่งเทียบโบราณวัตถุหรือสิ่งเทียบศิลปวัตถุระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตก หรือระหว่างเวลาทำการ เพื่อตรวจดูว่าได้มีการปฏิบัติถูกต้องตามพระราชบัญญัตินี้

^๑ ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๑๔ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

^๒ เพิ่มเติมโดยมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

^๓ เพิ่มเติมโดยมาตรา ๒๐ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

หรือไม่หรือเพื่อตรวจสอบว่ามีโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุหรือสิ่งเทียบโบราณวัตถุหรือสิ่งเทียบศิลปวัตถุที่ได้ปฏิบัติ ตามประกาศที่อธิบดีกำหนดตามมาตรา ๑๔ หรืออยู่ในสถานที่นั้นหรือไม่ และในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่า มิได้มีการปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัตินี้ หรือมีโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุหรือสิ่งเทียบโบราณวัตถุหรือ สิ่งเทียบศิลปวัตถุที่ได้ปฏิบัติตามประกาศที่อธิบดีกำหนดตามมาตรา ๑๔ ทวิ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจ ยึดหรืออายัดโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุหรือสิ่งเทียบโบราณวัตถุหรือสิ่งเทียบศิลปวัตถุนั้นเพื่อประโยชน์ในการ ดำเนินคดีได้

มาตรา ๒๑ ทวิ ^๑ ในการปฏิบัติหน้าที่ อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ แล้วแต่ กรณี ต้องแสดงบัตรประจำตัวต่อเจ้าของ ผู้ครอบครอง ผู้รับใบอนุญาต หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในสถานที่ที่ทำการ ตรวจสอบตามมาตรา ๑๔ ทวิ หรือ มาตรา ๒๑ และให้เจ้าของ ผู้ครอบครอง ผู้รับใบอนุญาต หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังกล่าวอำนวยความสะดวกตามสมควร

บัตรประจำตัวพนักงานเจ้าหน้าที่ให้เป็นไปตามแบบที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๒๑ ตริ ^๒ ในการปฏิบัติหน้าที่ ให้อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายหรือพนักงานเจ้าหน้าที่เป็น เจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา ๒๒ ^๓ ห้ามมิให้ผู้ใดส่งหรือนำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุไม่ว่าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นจะ เป็นโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วหรือไม่ ออกนอกราชอาณาจักร เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาต จากอธิบดี

การขอรับใบอนุญาตและการอนุญาตตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่ กำหนดในกฎกระทรวง

ความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับแก่ศิลปวัตถุที่มีอายุไม่เกินห้าปีและไม่ได้ขึ้นทะเบียนและการนำโบราณ วัตถุหรือศิลปวัตถุผ่านราชอาณาจักร

มาตรา ๒๓ บุคคลใดประสงค์จะส่งโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุออกนอกราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว ให้ ยื่นคำขอรับใบอนุญาตต่ออธิบดี ในกรณีที่อธิบดีมีคำสั่งไม่อนุญาต ผู้ขอมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งของอธิบดีต่อ รัฐมนตรีภายในกำหนดสามสิบวัน นับแต่วันทราบคำสั่ง คำวินิจฉัยของรัฐมนตรีให้เป็นที่สิ้นสุด

ในกรณีที่อธิบดีเห็นสมควรหรือรัฐมนตรีวินิจฉัยให้ออกใบอนุญาตให้ผู้ยื่นคำขอส่งโบราณวัตถุหรือ ศิลปวัตถุออกนอกราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว และเมื่อผู้ยื่นคำขอได้ยินยอมปฏิบัติตามเงื่อนไข วิธีการ และ

^{๑-๒} เพิ่มเติมโดยมาตรา ๒๑ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

^๓ ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๒๒ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

ข้อกำหนดว่าด้วยการวางเงินประกัน และหรือการชำระค่าปรับตามที่กำหนดในกฎกระทรวงเกี่ยวแก่การโบราณวัตถุและศิลปวัตถุออกนอกราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวแล้ว ก็ให้อธิบดีออกใบอนุญาตให้ผู้ยื่นเรื่องราวส่งหรือนำโบราณวัตถุออกนอกราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวก็ได้

มาตรา ๒๓ ทวิ ^๑ ในกรณีที่มีความจำเป็นที่ต้องส่งหรือนำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุหรือชิ้นส่วนของโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากรออกนอกราชอาณาจักรเพื่อการศึกษา การวิเคราะห์ การวิจัย การซ่อมแซม หรือประกอบ ให้อธิบดีมีอำนาจส่งหรือนำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุหรือชิ้นส่วนของโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุออกนอกราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวได้เว้นแต่เป็นชิ้นส่วนของโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ต้องนำไปแปรสภาพหรือทำลายไปโดยกระบวนการวิเคราะห์หรือการวิจัยนั้น อธิบดีจะส่งหรือนำออกนอกราชอาณาจักรโดยไม่ต้องนำกลับก็ได้

มาตรา ๒๔ ^๒ โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ซ่อนหรือฝังหรือทอดทิ้งไว้ในราชอาณาจักรหรือในบริเวณเขตเศรษฐกิจจำเพาะโดยพฤติการณ์ซึ่งไม่มีผู้ใดสามารถอ้างว่าเป็นเจ้าของได้ ไม่ว่าที่ที่ซ่อนหรือฝังหรือทอดทิ้งจะอยู่ในกรรมสิทธิ์หรือความครอบครองของบุคคลใดหรือไม่ ให้ตกเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน ผู้เก็บได้ต้องส่งมอบแก่พนักงานเจ้าหน้าที่หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้วมีสิทธิจะได้รับรางวัลไม่เกินหนึ่งในสามแห่งค่าของทรัพย์สินนั้น

ให้อธิบดีตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าสามคนเป็นผู้พิจารณากำหนดค่าของทรัพย์สินและเงินรางวัลตามวรรคหนึ่ง ผู้เก็บได้มีสิทธิอุทธรณ์การกำหนดของคณะกรรมการเป็นหนังสือต่ออธิบดีภายในสิบห้าวันนับแต่วันทราบการกำหนด คำวินิจฉัยของอธิบดีให้เป็นที่สุด

มาตรา ๒๔ ทวิ ^๓ ในกรณีที่ใบอนุญาตที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้สูญหายหรือถูกทำลายในสาระสำคัญ ให้ผู้รับใบอนุญาตยื่นคำขอรับใบแทนใบอนุญาตต่ออธิบดีภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่ทราบการสูญหายหรือถูกทำลาย

การขอรับใบแทนใบอนุญาตและการออกแบบใบอนุญาต ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

^๑ เพิ่มเติมโดยมาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

^๒ ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๒๔ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

^๓ เพิ่มเติมโดยมาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

หมวด ๓
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

มาตรา ๒๕ ให้มีพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเป็นที่เก็บรักษาโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจะจัดตั้งขึ้น ณ ที่ใด หรือจะให้สถานที่ใดเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ตลอดถึงการโอนสภาพพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ให้รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ให้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่มีอยู่แล้วในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ เป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๒๖^๑ โบราณวัตถุและศิลปวัตถุซึ่งเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินและอยู่ในความดูแลรักษาของกรมศิลปากรนั้น จะเก็บรักษาไว้ ณ สถานที่อื่นใดนอกจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติมิได้ แต่ในกรณีที่ไม่อาจหรือไม่สมควรจะนำมาเก็บรักษา ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติและได้รับอนุญาตจากอธิบดีแล้วจะเก็บรักษาไว้ ณ พิพิธภัณฑ์อื่น วัด หรือสถานที่ของทางราชการก็ได้

ความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับแก่กรณีที่อธิบดีอนุญาตให้นำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุไปแสดง ณ ที่ใดๆ เป็นการชั่วคราว หรือในกรณีที่อธิบดีมีคำสั่งให้นำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุออกจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเพื่อประโยชน์ในการซ่อมแซมหรือบูรณะ

ในกรณีที่โบราณวัตถุและศิลปวัตถุใดมีเหมือนกันหลายชิ้น อธิบดีจะอนุญาตให้กระทรวง ทบวง กรมใดเป็นผู้เก็บรักษาโบราณวัตถุและศิลปวัตถุนั้นบางชิ้นก็ได้

มาตรา ๒๗^๒ เพื่อประโยชน์ในการรักษาความปลอดภัย ความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดให้ผู้เข้าชมปฏิบัติในระหว่างเข้าชมได้ และจะกำหนดให้ผู้เข้าชมเสียค่าเข้าชมหรือค่าบริการอื่นด้วยก็ได้

^๑ ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๒๖ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

^๒ ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๒๖ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

หมวด ๔
กองทุนโบราณคดี

มาตรา ๒๘ ให้จัดให้มีกองทุนขึ้นเรียกว่า “กองทุนโบราณคดี” เพื่อใช้จ่ายในกิจการอันเป็นประโยชน์แก่โบราณสถานหรือการพิพิธภัณฑ์

มาตรา ๒๙ กองทุนโบราณคดีประกอบด้วย

(๑) เงินที่ได้มาตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้

(๒) เงินผลประโยชน์อันเกิดจากโบราณสถาน

(๓) เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้อุทิศให้

(๔) เงินทุนกองกลางและเงินทุนตามกฎหมายว่าด้วยกฎหมายโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ ซึ่งกรมศิลปากรมีอยู่แล้วในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา ๓๐ การเก็บรักษาและการจ่ายเงินกองทุนโบราณคดีให้เป็นไปตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด

หมวด ๔ ทวิ^๑

การพักใช้และการเพิกถอนใบอนุญาต

มาตรา ๓๐ ทวิ ผู้รับใบอนุญาตผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ กฎกระทรวง ประกาศ หรือระเบียบที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้ หรือเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนด อธิบดีมีอำนาจสั่งพักใช้ใบอนุญาตได้มี กำหนดครั้งละไม่เกินหกสิบวัน แต่ในกรณีที่มีการฟ้องผู้รับใบอนุญาตต่อศาลว่าได้กระทำความผิดตามพระราช บัญญัตินี้ อธิบดีจะสั่งพักใช้ใบอนุญาตไว้จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดก็ได้

ผู้ถูกสั่งพักใช้ใบอนุญาตจะขอรับใบอนุญาตใดๆ ตามพระราชบัญญัตินี้ในระหว่างถูกสั่งพักใช้ใบอนุญาต นั้นไม่ได้

มาตรา ๓๐ ตริ เมื่อปรากฏว่าผู้รับใบอนุญาตผู้ใดต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำการฝ่าฝืนพระราช บัญญัตินี้หรือฝ่าฝืนคำสั่งพักใช้ใบอนุญาต อธิบดีมีอำนาจสั่งเพิกถอนใบอนุญาตได้

ผู้ถูกสั่งเพิกถอนใบอนุญาตจะขอรับใบอนุญาตใดๆ ตามพระราชบัญญัตินี้อีกไม่ได้จนกว่าจะพ้นสองปี นับตั้งแต่วันที่ถูกเพิกถอนใบอนุญาต

มาตรา ๓๐ จัตวา คำสั่งพักใช้และคำสั่งเพิกถอนใบอนุญาตให้ทำเป็นหนังสือแจ้งให้ผู้รับใบอนุญาตทราบ ในกรณีที่ไม่พบตัวหรือบุคคลดังกล่าวไม่ยอมรับคำสั่ง ให้ปิดคำสั่งไว้ ณ ที่เปิดเผยเห็นได้ง่ายที่สถานที่ที่ระบุไว้ ในใบอนุญาตหรือภูมิสำเนาของผู้รับใบอนุญาตนั้น และให้ถือว่าบุคคลดังกล่าวได้ทราบคำสั่งนั้นแล้วตั้งแต ่วันที่ปิดคำสั่ง

คำสั่งพักใช้และคำสั่งเพิกถอนใบอนุญาตตามวรรคหนึ่งให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาและจะโฆษณา ในหนังสือพิมพ์หรือโดยวิธีอื่นด้วยก็ได้

มาตรา ๓๐ เบญจ ผู้ถูกสั่งพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาตมีสิทธิอุทธรณ์เป็นหนังสือต่อรัฐมนตรีภายใน สามสิบวันนับแต่วันที่ทราบคำสั่ง

คำวินิจฉัยของรัฐมนตรีให้เป็นที่สุด

การอุทธรณ์ตามวรรคหนึ่งไม่เป็นการทุเลาการบังคับตามคำสั่งพักใช้หรือคำสั่งเพิกถอนใบอนุญาตนั้น

^๑ เพิ่มเติมโดยมาตรา ๒๘ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

หมวด ๕ บทกำหนดโทษ

มาตรา ๓๑ ^๑ ผู้ใดเก็บได้ซึ่งโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ซ่อนหรือฝังหรือทอดทิ้งโดยพฤติการณ์ซึ่งไม่มีผู้ใดสามารถอ้างว่าเป็นเจ้าของได้ และเบียดบังเอาโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นเป็นของตนหรือของผู้อื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี หรือปรับไม่เกินเจ็ดแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๑ ทวิ ^๒ ผู้ใดซ่อนเร้น จำหน่าย เอาไปเสีย หรือรับซื้อ รับจํานำ หรือรับไว้โดยประการใดๆ ซึ่งโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุอันได้มาโดยการกระทำความผิดตามมาตรา ๓๑ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งได้กระทำไปเพื่อการค้า ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปีหรือปรับไม่เกินเจ็ดแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๒ ^๓ ผู้ใดบุกรุกโบราณสถาน หรือทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่าหรือทำให้ไร้ประโยชน์ซึ่งโบราณสถาน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี หรือปรับไม่เกินเจ็ดแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำต่อโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๓ ^๔ ผู้ใดทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่า ทำให้ไร้ประโยชน์ หรือทำให้สูญหายซึ่งโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๔ ^๕ ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๙ มาตรา ๑๒ มาตรา ๑๓ วรรคสอง มาตรา ๑๔ ทวิ มาตรา ๑๖ มาตรา ๑๗ หรือมาตรา ๒๐ หรือไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา ๑๓ หรือมาตรา ๒๗ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

^๑ ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๒๔ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

^๒ เพิ่มเติมโดยมาตรา ๒๙ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

^{๓-๔} ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๓๐ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

^๕ ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๓๑ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

มาตรา ๓๕ ^๑ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๐ หรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนดไว้ในหนังสืออนุญาตตาม มาตรา ๑๐ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินสามแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๖ ^๒ ผู้ใดทำการค้าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ห้ามทำการค้าตามประกาศที่ออกตามมาตรา ๑๔ วรรคสอง หรือฝ่าฝืนมาตรา ๑๕ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำ ทั้งปรับ

มาตรา ๓๖ ทวิ ^๓ ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามประกาศที่ออกตามมาตรา ๑๔ ทวิ วรรคสอง หรือไม่แจ้งรายการสิ่ง ที่ตนผลิตต่ออธิบดี หรือไม่แสดงให้ปรากฏที่สิ่งของตนผลิตว่าเป็นสิ่งที่ได้ทำเทียมขึ้นตามมาตรา ๑๔ ทวิ วรรคสอง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๗ ^๔ ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๑๘ วรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกิน สามแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๗ ทวิ ^๕ ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๑๘ ทวิ หรือประกาศที่ออกตามมาตรา ๑๘ ทวิ ต้องระวาง โทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๘ ^๖ ผู้ใดขัดขวางหรือไม่อำนวยความสะดวกตามสมควรแก่อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับ ไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๘ ^๗ ผู้ใดส่งหรือนำโบราณวัตถุที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนออกนอกราชอาณาจักร อันเป็นการฝ่าฝืน มาตรา ๒๒ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี หรือปรับไม่เกินเจ็ดแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๙ ^๘ ผู้ใดส่งหรือนำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วออกนอกราชอาณาจักร อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๒๒ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี และปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท

^๑ ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๓๑ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

^๒ ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๓๒ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

^๓ เพิ่มเติมโดยมาตรา ๓๓ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

^๔ ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๓๔ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

^{๕-๖} เพิ่มเติมโดยมาตรา ๓๕ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

^{๗-๘} ความเดิมถูกยกเลิกโดยมาตรา ๓๖ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความใหม่ดังที่พิมพ์ไว้นี้แทน

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๔๐ ให้ผู้ทำการค้าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ หรือแสดงโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุให้บุคคลชมโดยเรียกเก็บค่าเข้าชมเป็นปกติธุระอยู่แล้วในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ยื่นคำขอรับใบอนุญาตจากอธิบดีให้ทำการค้าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุหรือแสดงโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุให้บุคคลชมภายในสามสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

ความในมาตรา ๑๙ และมาตรา ๒๐ มิให้ใช้บังคับแก่ผู้ทำการค้าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุหรือแสดงโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุให้บุคคลชมโดยเรียกเก็บค่าเข้าชมเป็นปกติธุระ ซึ่งได้ยื่นคำขอรับใบอนุญาตโดยถูกต้องตามความในวรรคก่อน ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับจนถึงวันที่ได้รับใบอนุญาต

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ส. ธนะรัชต์

นายกรัฐมนตรี

ความหมายของคำว่า “พนักงานเจ้าหน้าที่”

ตามมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้บัญญัติว่า

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ดังนั้น พนักงานเจ้าหน้าที่ หมายถึง บุคคลซึ่งดำรงตำแหน่งที่รัฐมนตรีได้แต่งตั้งเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

ในการปฏิบัติหน้าที่พนักงานเจ้าหน้าที่ดังกล่าวเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา

นอกจากนี้พนักงานเจ้าหน้าที่ทุกคนจะมีบัตรประจำตัวพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งกำหนดไว้ในกฎกระทรวงฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๙) ออกตามความในพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ โดยอธิบดีกรมศิลปากรเป็นผู้ออกบัตรดังกล่าวให้ (รายละเอียดดูจากหนังสือพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕)

คำสั่งกระทรวงวัฒนธรรม แต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม (นายอนุรักษ์ จูริมาศ) ได้มีคำสั่งที่ ๑๕๗/๒๕๔๗ ลงวันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗ แต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งดังต่อไปนี้ เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕

ข้าราชการในสังกัดกรมศิลปากร

- (๑) อธิบดีกรมศิลปากร
- (๒) รองอธิบดีกรมศิลปากร
- (๓) เลขาธิการกรมศิลปากร
- (๔) ผู้อำนวยการสำนัก
- (๕) นักภาษาโบราณ
- (๖) นักโบราณคดี
- (๗) เจ้าหน้าที่บริหารงานโบราณคดี
- (๘) ภัณฑารักษ์
- (๙) สถาปนิก
- (๑๐) วิศวกรโยธา
- (๑๑) นิติกร

(๑๒) นักวิชาการช่างศิลป์ สำนักโบราณคดี สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและสำนักสถาปัตยกรรมและหัตถศิลป์

(๑๓) นายช่างศิลปกรรม สำนักโบราณคดี สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และสำนักสถาปัตยกรรม และหัตถศิลป์

(๑๔) เจ้าหน้าที่บริหารงานช่าง

(๑๕) นายช่างสำรวจ

(๑๖) นายช่างโยธา

ข้าราชการสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

(๑) ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

(๒) รองปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

(๓) ผู้ตรวจราชการกระทรวงวัฒนธรรม

(๔) หัวหน้าสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด

ข้าราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทย

(๑) ผู้ว่าราชการจังหวัด

(๒) รองผู้ว่าราชการจังหวัด

(๓) นายอำเภอ

(๔) ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ

ข้าราชการสังกัดกองทัพเรือ กระทรวงกลาโหม

(๑) ผู้บังคับการเรือ

(๒) ผู้ควบคุมเรือ

(๓) ผู้บังคับหน่วยเรือตามที่กองทัพเรือกำหนด

ผู้บริหารและข้าราชการสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๑) นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด

(๒) นายกเทศมนตรี

(๓) นายกองค์การบริหารส่วนตำบล

(๔) นายกเมืองพัทยา

(๕) ปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด

(๖) ปลัดเทศบาล

(๗) ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล

(๘) ปลัดเมืองพัทยา

พนักงานเจ้าหน้าที่ดังกล่าวข้างต้นมีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา ๑๐ ทวิ มาตรา ๒๑ และมาตรา ๒๑ ทวิ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

กฎกระทรวง
ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๓๔)
ออกตามความในพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ
และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๖ และมาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ให้ยกเลิกกฎกระทรวง ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๔) ออกตามความในพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔

ข้อ ๒ ผู้เข้าชมโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้

- (๑) ไม่เคลื่อนย้ายสิ่งต่างๆ ภายในโบราณสถาน
- (๒) ไม่ขีด เขียน หรือทำให้ปรากฏด้วยประการใดๆ ซึ่งข้อความ ภาพหรือรูปรอยใดๆ ลงบนโบราณสถาน
- (๓) ไม่นำอาวุธ วัตถุระเบิด วัตถุเชื้อเพลิง หรือสารเคมีอันจะก่อให้เกิดอันตรายเข้าไปในโบราณสถาน
- (๔) ไม่ป้อนปายโบราณสถานหรือกระทำการใดๆ อันอาจเป็นเหตุให้เกิดความชำรุดเสียหาย หรือก่อให้เกิดความสกปรกและไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยแก่โบราณสถาน
- (๕) ไม่เทหรือถ่ายทิ้งขยะมูลฝอยหรือสิ่งปฏิกูลลง ณ ที่ใดๆ ภายในโบราณสถาน นอกจากที่ซึ่งจัดไว้
- (๖) ไม่กระทำการใดๆ ภายในเขตโบราณสถานอันเป็นที่น่ารังเกียจหรือเป็นที่เสื่อมเสียต่อศีลธรรมอันดี หรือลบหลู่ดูหมิ่นศาสนาและวัฒนธรรม หรือก่อความรำคาญแก่ผู้เข้าชมอื่นๆ

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๔

(ลงชื่อ) สุขวิช รังสิตพล

(นายสุขวิช รังสิตพล)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

กฎกระทรวง
ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๔)
ออกตามความในพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ
และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๖ และมาตรา ๒๗ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ให้ยกเลิกกฎกระทรวง ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๔) ออกตามความในพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔

ข้อ ๒ ผู้เข้าชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้

(๑) ไม่นำกระเป๋า ถุง ย่าม หรือสิ่งใดๆ ที่อาจบรรจุ ปกคลุม ปิดบัง หรือซ่อนเร้นสิ่งของในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติได้ เข้าไปในอาคารจัดแสดงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ

(๒) ไม่นำอาหาร วัตถุระเบิด วัตถุเชื้อเพลิง หรือสารเคมีอันจะก่อให้เกิดอันตรายเข้าไปในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

(๓) ไม่จับต้องหรือหยิบฉวยหรือกระทำการใดๆ อันอาจเป็นเหตุให้เกิดความชำรุดหรือเสียหายแก่โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสิ่งของที่จัดตั้งแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

(๔) ไม่ขีด เขียน หรือทำให้ปรากฏด้วยประการใดๆ ซึ่งข้อความ ภาพ หรือรูปรอยใดๆ ลงบนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และอาคารสถานที่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

(๕) ไม่สูบบุหรี่ภายในอาคารจัดแสดงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ เว้นแต่สถานที่ที่จัดไว้สำหรับสูบบุหรี่

(๖) ไม่กระทำการใดๆ ภายในเขตพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอันเป็นที่น่ารังเกียจหรือเป็นที่เสื่อมเสียต่อศีลธรรมอันดี หรือลบหลู่ดูหมิ่นศาสนาและวัฒนธรรมหรือก่อความรำคาญแก่ผู้เข้าชมอื่นๆ

(๗) ไม่ถ่ายรูปหรือบันทึกภาพ หรือเขียนรูปโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ หรือสิ่งของที่จัดตั้งแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากหัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินั้น

(๘) ไม่กระทำการใดๆ อันอาจเป็นเหตุให้เกิดความชำรุด เสียหาย หรือก่อให้เกิดความสกปรกและไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยแก่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

(๙) ไม่นำสัตว์เลี้ยงทุกชนิดเข้าไปในอาคารจัดแสดงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๔

(ลงชื่อ) สุขวิช รังสิตพล

(นายสุขวิช รังสิตพล)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ประกาศคณะปฏิวัติ

ฉบับที่ ๑๘๙

โดยที่คณะปฏิวัติพิจารณาเห็นว่า ในขณะนี้ประชาชนได้นิยมเข้าไปชูดันโบราณวัตถุและศิลปวัตถุตามบริเวณต่างๆ ในท้องที่จังหวัดอุดรธานี จังหวัดสกลนคร และกำลังลุกลามไปยังจังหวัดอื่น และเนื่องจากมิได้ชูดันตามหลักวิชาการชูดันโบราณวัตถุ จึงเป็นการทำลายหลักฐานทางประวัติศาสตร์อันสำคัญเกี่ยวกับอารยธรรมของมนุษยชาติให้สูญหายไป เพราะวัตถุที่ค้นพบนั้นเป็นของโบราณเก่าแก่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ซึ่งโดยอายุลักษณะแห่งการประดิษฐ์และหลักฐานเกี่ยวกับวัตถุเหล่านั้นเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์เกี่ยวกับอารยธรรมของมนุษยชาติ คณะปฏิวัติเห็นสมควรริบดำเนิการป้องกันการชูดันทำลายโดยไม่ชอบเนื่องจากโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่ชูดันพบนั้นได้ถูกนำไปจำหน่ายจ่ายโอนไปยังบุคคลต่างๆ ซึ่งบางชิ้นสมควรเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติยิ่งกว่าของเอกชน และโดยที่การชูดันและการจำหน่ายจ่ายโอนซึ่งประชาชนในท้องที่ดังกล่าวได้กระทำไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และเป็นการผิดกฎหมาย สมควรกำหนดมาตรการให้ผู้ครอบครองโบราณวัตถุและศิลปวัตถุปฏิบัติ เพื่อมิให้การกระทำนั้นเป็นความผิดกฎหมายอีกต่อไป

ข้อ ๑ ห้ามมิให้ผู้ใดชูดันหาโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุตามความหมายของพระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ภายในบริเวณท้องที่ตามบัญชีท้ายประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้หรือภายในบริเวณท้องที่ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการจะประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา ทั้งนี้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีกรมศิลปากรหรือผู้ซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรมอบหมาย

ผู้ใดฝ่าฝืนความในวรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ข้อ ๒ ห้ามมิให้ผู้ใดจำหน่ายจ่ายโอนหรือเคลื่อนย้ายโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้มาจากการชูดันภายในบริเวณท้องที่ตามความในข้อ ๑ ออกไปจากสถานที่เก็บโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีกรมศิลปากรหรือผู้ซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรมอบหมาย

เมื่ออธิบดีกรมศิลปากรอนุญาตให้จำหน่ายจ่ายโอนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุใดแล้วให้โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นพ้นจากการควบคุมตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้

ผู้ใดฝ่าฝืนความในวรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ข้อ ๓ ให้ผู้มีอยู่ในครอบครองในวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้มาจากการขุดค้นภายในบริเวณท้องที่ตามความในข้อ ๑ แจ่งปริมาณ รูปพรรณ และสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นแก่อธิบดีกรมศิลปากร สำหรับสถานที่เก็บในนครหลวง กรุงเทพมหานคร หรือต่อนายอำเภอท้องที่สำหรับสถานที่เก็บในจังหวัดอื่น ภายในกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้บังคับ

ผู้ใดแจ่งปริมาณ รูปพรรณ และสถานที่เก็บโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุตามความในวรรคหนึ่ง ให้ได้รับยกเว้นโทษตามที่บัญญัติในพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ มาตรา ๓๑ และประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๓๕๕ และมาตรา ๓๕๗ สำหรับความผิดที่ได้เกิดขึ้นแล้วเกี่ยวกับโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้น

ให้อธิบดีกรมศิลปากรหรือผู้ที่อธิบดีกรมศิลปากรมอบหมายมีอำนาจเข้าไปในสถานที่เก็บตามที่ได้แจ่งได้ แจ่งไว้ตามความในวรรคหนึ่ง เพื่อตรวจดูโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่แจ่งปริมาณและรูปพรรณไว้ได้ตั้งแต่เวลาพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตก

ผู้ใดฝ่าฝืนความในวรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำ ทั้งปรับ

ผู้ใดขัดขวางไม่ให้อธิบดีกรมศิลปากรหรือผู้ที่อธิบดีกรมศิลปากรมอบหมายเข้าปฏิบัติการตามความในวรรคสาม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ข้อ ๔ เมื่ออธิบดีกรมศิลปากรเห็นว่าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุใดตามความในข้อ ๓ มีคุณค่าในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี สมควรเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ ให้มีอำนาจสั่งเป็นหนังสือให้ผู้ครอบครองส่งมอบโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นต่ออธิบดีกรมศิลปากร ณ สถานที่และภายในเวลาที่กำหนด ในกรณีนี้มีให้นำความในมาตรา ๒๔ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ มาใช้บังคับ ทั้งนี้รวมทั้งกรณีที่มีผู้เก็บโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้มาจากการขุดค้นภายในบริเวณท้องที่ตามความในข้อ ๑ ได้และส่งมอบโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามความในพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔

ผู้ใดฝ่าฝืนไม่ส่งมอบโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุตามคำสั่งของอธิบดีกรมศิลปากรตามความในวรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ข้อ ๕ ให้อธิบดีกรมศิลปากรหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรมอบหมาย มีอำนาจเข้าตรวจค้นสถานที่อันมีเหตุควรสงสัยว่าจะมีโบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุ ซึ่งมีได้แจ่งปริมาณ รูปพรรณ และสถานที่เก็บตามความในข้อ ๓ หรือมิได้ส่งมอบตามคำสั่งของอธิบดีกรมศิลปากรตามความในข้อ ๔ วรรคหนึ่งอยู่ และมีอำนาจยึดหรืออายัดโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้น

ผู้ใดขัดขวางมิให้อธิบดีกรมศิลปากรหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรมอบหมายปฏิบัติการตามความในวรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ข้อ ๖ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รักษาการตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้

ข้อ ๗ ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

จอมพล ถ. กิตติขจร

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

บัญชีท้ายประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๑๘๙

ลงวันที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
บ้านเชียง	หนองหาน	อุดรธานี
บ้านธาตุ	เพ็ญ	อุดรธานี
บ้านดุง	บ้านดุง	อุดรธานี
ศรีสุทโธ	บ้านดุง	อุดรธานี
บ้านชัย	บ้านดุง	อุดรธานี
ช่อมกอก	บ้านดุง	อุดรธานี
ม่วงไร่	พังโคน	สกลนคร
แวง	สว่างแดนดิน	สกลนคร
พันนา	สว่างแดนดิน	สกลนคร

ระเบียบกรมศิลปากร
ว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน
พ.ศ. ๒๕๒๘

เนื่องด้วยกรมศิลปากรเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ควบคุม ดูแล รักษา โบราณสถาน อันเป็นสมบัติและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ดังนั้น เพื่อให้การอนุรักษ์โบราณสถานเป็นไปด้วยความถูกต้องทั้งทางด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี รวมทั้งให้มีความสัมพันธ์กับสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๐ และมาตรา ๑๑ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ จึงออกระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. ๒๕๒๘”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันประกาศเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ในระเบียบนี้

(๑) “การอนุรักษ์” หมายความว่า การดูแล รักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้ และให้หมายรวมถึงการป้องกันการรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์และการบูรณะด้วย

ก. การสงวนรักษา หมายความว่า การดูแล รักษา ไว้ตามสภาพของเดิมเท่าที่เป็นอยู่ และป้องกันมิให้เสียหายต่อไป

ข. การปฏิสังขรณ์ หมายความว่า การทำให้กลับคืนสู่สภาพอย่างที่เคยเป็นมา

ค. การบูรณะ หมายความว่า การซ่อมแซม และปรับปรุงให้มีรูปทรงลักษณะกะลมกลืนเหมือนของเดิมมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แต่ต้องแสดงความแตกต่างของสิ่งที่มีอยู่เดิม และสิ่งที่ทำขึ้นใหม่

(๒) “โบราณสถาน” หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์ ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี และให้หมายรวมถึง ศิลปวัตถุที่ติดตั้งประจำที่กับอสังหาริมทรัพย์นั้นด้วย

(๓) “คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่พิจารณา ควบคุม ดูแล การอนุรักษ์โบราณสถาน

ข้อ ๔ ก่อนที่จะดำเนินการอนุรักษ์โบราณสถานใดๆ ต้องปฏิบัติดังนี้

(๔.๑) ทำการสำรวจศึกษาสภาพเดิม และสภาพปัจจุบันของโบราณสถานทั้งด้านประวัติการก่อสร้าง และการอนุรักษ์ซึ่งรวมถึงรูปทรงสถาปัตยกรรม การใช้วัสดุ และสภาพความเสียหายที่ปรากฏอยู่ โดยการทำเป็นเอกสาร บันทึกภาพ และทำแผนผังเขียนรูปแบบไว้โดยละเอียด เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับนำมาประกอบการพิจารณาทำโครงการอนุรักษ์ และเป็นเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ต่อไป

(๔.๒) ทำโครงการอนุรักษ์โบราณสถาน โดยพิจารณาว่าโบราณสถานนั้นมีคุณค่าและลักษณะความเด่นในด้านใดบ้าง อาทิ ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี จิตรกรรม ประติมากรรม หรือสถาปัตยกรรม ฯลฯ เป็นต้น แล้ววางแผนรักษาคุณค่าความสำคัญที่เด่นที่สุดเป็นหลักไว้ แต่ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงคุณค่าและความสำคัญในด้านที่รองลงมาด้วย

(๔.๓) พิจารณาก่อนว่าโบราณสถานนั้นๆ ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาแล้วหรือไม่เพียงใด หากได้ถูกแก้ไข และส่วนแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นใหม่นั้นทำให้คุณค่าของเดิมเสียไปควรพิจารณาหรือสิ่งที่แก้ไขเพิ่มเติมออก และบูรณะ ให้เหมือนเดิม

ข้อ ๕ การอนุรักษ์โบราณสถานใดๆ ก็ตามจะต้องคำนึงถึงภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมโดยรอบโบราณสถาน นั้นด้วยสิ่งใดที่ทำลายคุณค่าของโบราณสถานนั้นๆ ให้ดำเนินการปรับปรุงให้เหมาะสมด้วย

ข้อ ๖ โบราณสถานที่มีการอนุรักษ์โดยมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขมาก่อนแล้ว จะต้องพิจารณาศึกษาให้ละเอียดว่าได้บูรณะแก้ไขมาแล้วกี่ครั้ง ผิดถูกอย่างไร ระยะเวลาานเท่าใด การอนุรักษ์ใหม่ที่จะทำนี้ไม่จำเป็น จะต้องใช้แบบใดแบบหนึ่งเสมอไป แต่ให้พิจารณาเลือกแบบที่เหมาะสมที่สุดเป็นหลักในการอนุรักษ์เพื่อให้ โบราณสถานนั้นมีคุณค่าและความสำคัญมากที่สุด ทั้งนี้ จะต้องทำเป็นหลักฐานแสดงให้ปรากฏถึงการ เปลี่ยนแปลงแก้ไขด้วยวิธีการบันทึกเป็นเอกสาร เขียนแบบไว้ ทำหุ่นจำลอง หรือโดยวิธีการอนุรักษ์ก็ได้

ข้อ ๗ โบราณสถานที่มีคุณค่าความสำคัญเยี่ยมยอด ควรทำแต่เพียงเพิ่มความมั่นคงแข็งแรง หรือสงวน รักษาไว้เท่านั้น

ข้อ ๘ การนำวิธีการและเทคโนโลยีฉบับใหม่มาใช้ในงานอนุรักษ์ เพื่อความมั่นคงแข็งแรงจะต้องมีการศึกษา และทดลองจนได้ผลเป็นที่พอใจแล้ว จึงจะนำมาใช้ได้ โดยไม่ทำให้โบราณสถานนั้นเสื่อมคุณค่าไป

ข้อ ๙ การต่อเติมเพื่อความมั่นคงแข็งแรงของโบราณสถาน การทำเท่าที่จำเป็นให้ดูเรียบง่าย และมี ลักษณะกลมกลืนกับของเดิม

ข้อ ๑๐ ในกรณีที่จำเป็นจะต้องทำขึ้นส่วนของโบราณสถานที่ขาดหายไปขึ้นใหม่เพื่อรักษาคุณค่าทางด้าน สถาปัตยกรรม และให้การอนุรักษ์โบราณสถานนั้นสามารถดำเนินการได้ต่อไป การทำขึ้นส่วนขึ้นใหม่นั้นอาจ ทำได้โดยวิธีการออกแบบที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเป็นการทำขึ้นใหม่ จะด้วยวิธีการใช้วัสดุต่างๆ กัน การใช้สีต่างกันหรือการทำพื้นผิวให้ต่างกับของเดิมก็ได้ แต่ต้องเป็นไปในลักษณะที่มีความผสมกลมกลืนกับ ของเดิม

ข้อ ๑๑ การอนุรักษ์ขึ้นส่วนที่มีคุณค่าเยี่ยมยอดทางจิตรกรรม ประติมากรรมและโบราณวัตถุ ซึ่งติดหรือ อยู่ประจำโบราณสถานนั้นๆ ทำได้แต่เพียงการสงวนรักษา พร้อมเพิ่มความมั่นคงแข็งแรงขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อ คงคุณค่าของเดิมให้ปรากฏเด่นชัดมากที่สุด ยกเว้นปูชนียวัตถุที่มีการเคารพบูชาสืบเนื่องมาโดยตลอด และได้ รับการพิจารณาเห็นชอบจากคณะกรรมการแล้ว

ข้อ ๑๒ ซากโบราณสถานควรอนุรักษ์โดยการรวบรวมขึ้นส่วนต่างๆ ที่มีผู้มาประกอบขึ้นไว้ให้เหมือนเดิม หรืออาจจะเป็นเพียงการรวบรวมขึ้นส่วนต่างๆ มาประกอบขึ้นไว้เป็นบางส่วน สำหรับขึ้นส่วนที่ขาดหายไปซึ่ง จำเป็นในการสงวนรักษานั้น ก็อาจทำเพิ่มขึ้นใหม่ได้

ข้อ ๑๓ การอนุรักษ์ซากโบราณสถาน ซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีนั้น ทำได้โดยรักษา ไว้ตามสภาพเดิมหลังการขุดแต่ง แต่ต้องป้องกันมิให้เสียหายต่อไปด้วยวิธีที่ไม่ทำให้โบราณสถานเสียคุณค่า

ข้อ ๑๔ โบราณสถานที่เป็นปูชนียสถานอันเป็นที่เคารพบูชา ซึ่งเป็นที่รู้จักคุ้นเคยกันดีของประชาชนโดย ทั่วไปจะต้องบูรณะไว้โดยไม่มีการแก้ไข เปลี่ยนแปลง ลักษณะสี และทรวดทรง ซึ่งจะทำให้โบราณสถานนั้น หมดคุณค่า หรือเสื่อมความศักดิ์สิทธิ์ไป

ข้อ ๑๕ เพื่อป้องกันมิให้ชิ้นส่วนของโบราณสถานที่มีคุณค่าทางศิลปะ ซึ่งรวมถึงประติมากรรม จิตรกรรม และศิลปกรรม เกิดการชำรุดเสียหาย หรือถูกโจรกรรม จะต้องนำชิ้นส่วนนั้นมาเก็บรักษาไว้ในสถานที่ อันปลอดภัยและถูกต้องตามกฎหมาย พร้อมทั้งทำแบบจำลองให้เหมือนของเดิมไปประกอบไว้ในที่โบราณสถานนั้นแทน ซึ่งวิธีการนี้จะปฏิบัติได้ก็เมื่อไม่สามารถรักษาได้โดยวิธีอื่นแล้ว

ข้อ ๑๖ โบราณสถานใดที่ยังมีประโยชน์ใช้สอยอยู่ จะกระทำการอนุรักษ์โดยการเสริมสร้างหรือต่อเติม สิ่งจำเป็นขึ้นใหม่ก็ได้เพื่อความเหมาะสม ทั้งนี้ ไม่จำเป็นที่จะต้องทำให้เหมือนของเดิมทีเดียว แต่สิ่งที่เพิ่มเติม ขึ้นใหม่นั้นจะต้องมีลักษณะกลมกลืนและไม่ทำลายคุณค่าของโบราณสถานนั้นๆ

ข้อ ๑๗ โบราณสถานต่างๆ ทั้งที่ขึ้นทะเบียนแล้ว และยังไม่ขึ้นทะเบียน จะต้องมีการบำรุงรักษาไว้ให้อยู่ในสภาพที่มั่นคงแข็งแรง สวยงามอยู่เสมอ

ข้อ ๑๘ กรณีที่โบราณสถานใดมีสภาพชำรุดทรุดโทรม อาจจะเป็นอันตราย การดำเนินการในเบื้องต้น ควรใช้มาตรการอันเหมาะสม ทำการเสริมความมั่นคงแข็งแรงไว้ก่อนที่จะดำเนินการอนุรักษ์ เพื่อป้องกัน มิให้เสียหายต่อไป

ข้อ ๑๙ ในบางกรณีจะต้องดำเนินการติดต่อขอความร่วมมือกับหน่วยราชการอื่นหรือสถาบันเอกชนซึ่ง มีหน้าที่รับผิดชอบ หรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์สมบัติ วัฒนธรรมของชาติ

ข้อ ๒๐ งานทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์หรือการขุดค้น จะต้องทำรายงานในรูปของการวิเคราะห์ และวิจัยโดยมีภาพประกอบซึ่งเป็นภาพถ่ายและภาพถ่าย และต้องรายงานสิ่งที่ได้ปฏิบัติทุกขั้นตอนโดยละเอียด เช่น งานแผ้วถาง การจัดบริเวณ งานเสริมความมั่นคงขึ้นส่วนต่างๆ ฯลฯ เป็นต้น และการบันทึก รายงานนี้จะต้องเก็บรักษาไว้ ณ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ข้อ ๒๑ ให้อธิบดีกรมศิลปากร รักษาการให้เป็นไปตามระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๔

(ลงชื่อ) ทวีศักดิ์ เสนาณรงค์

(นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์)

อธิบดีกรมศิลปากร

ประมวลกฎหมายอาญา
มาตรา ๓๓๕ ทวิ แก้ไขโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา
(ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๒๕

“มาตรา ๓๓๕ ทวิ ผู้ใดลักทรัพย์ที่เป็นพระพุทธรูปหรือวัตถุในทางศาสนา ถ้าทรัพย์นั้นเป็นที่สักการบูชาของประชาชน หรือเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพระพุทธรูป หรือวัตถุดังกล่าว ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามถึงสี่ปี และปรับตั้งแต่หกพันบาทถึงสองหมื่นบาท

ถ้าการกระทำตามความผิดตามวรรคแรก ได้กระทำในวัด สำนักสงฆ์ สถานอันเป็นที่เคารพในทางศาสนา โบราณสถานอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน สถานที่ราชการหรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงสิบห้าปี และปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงสามหมื่นบาท”

ประกาศคณะสงฆ์
เรื่อง ระเบียบควบคุมโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุภายในวัด

คณะสงฆ์มนตรีพิจารณาเห็นว่า เจ้าอาวาสวัดต่างๆ บางวัดได้ทำการรื้อของเก่าในวัดนั้นๆ และในวัดร้าง ที่มีได้ขึ้นบัญชีเป็นโบราณสถานแห่งชาติ ทำให้โบราณวัตถุและศิลปวัตถุของชาติเสียหาย เพื่อเป็นการรักษาของเก่าอันมีค่าของชาติไม่ให้ถูกทำลาย จึงวางระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

๑. ถ้าวัดใดจะเจาะ ขุดรื้อ ปูนยีสถาน เช่น เจดีย์ ปรางค์ ประติมา หรือภาพฝาผนัง อุโบสถ วิหาร ตลอดจนซ่อมแซมเปลี่ยนแปลงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุของเก่าอื่นๆ ให้รายงานขออนุญาตต่อคณะกรรมการสงฆ์อำเภอและจังหวัดโดยลำดับ

๒. ให้ส่งรูปถ่ายของเก่าที่จะเจาะ ขุดรื้อ หรือเปลี่ยนแปลงสภาพนั้น พร้อมประวัติของโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุนั้นมาด้วยโดยย่อ กับให้มีแผนผังแบบแปลนที่จะก่อสร้างเปลี่ยนแปลงใหม่แนบมาด้วย

๓. จะเจาะ ขุด รื้อ ปูนยีสวัตถุ หรือซ่อมแซม เปลี่ยนแปลงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุนั้นได้ ต่อเมื่อได้รับอนุญาตแล้ว

๔. ให้คณะกรรมการสงฆ์จังหวัดกับผู้ว่าราชการจังหวัด ร่วมกันพิจารณา แล้วแจ้งกรมการศาสนา

๕. ให้กรมการศาสนากับกรมศิลปากรร่วมกันพิจารณา แล้วนำเสนอองค์การสาธารณูปการเพื่อพิจารณาสั่งการ ในบางกรณี que เห็นสมควรจะเสนอคณะสงฆ์มนตรีพิจารณาอนุมัติก็ได้

๖. ผู้ใดฝ่าฝืนล่วงละเมิดประกาศนี้ ให้เจ้าคณะผู้บังคับบัญชาลงโทษตามควรแก่กรณี

๗. ประกาศฉบับนี้ให้ใช้บังคับเฉพาะวัตถุที่มีได้ขึ้นบัญชีเป็นโบราณสถานแห่งชาติ

ประกาศ ณ วันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๐๓

(ลงนาม) สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า

สังฆนายก

มติมหาเถรสมาคม
ครั้งที่ ๒๗/๒๕๓๔
สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

เล่มที่ ๒๗๔/๒๕๓๔

เรื่อง การปรับปรุงหลักเกณฑ์การขอพระราชทานสมณศักดิ์

เรียน ผู้อำนวยการสำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม

ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๗/๒๕๓๔ เมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๓๔ เลขาธิการมหาเถรสมาคมเสนอว่า กรมศิลปากรได้มีหนังสือที่ ศธ ๓๑๐๔/๒๕๒๓ ลงวันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๓๔ แจ้งว่า กรมศิลปากรได้ดำเนินการอนุรักษ์โบราณสถานในบริเวณวัดต่างๆ ที่ยังมีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ ในบรรดาวัดเหล่านั้นมีเจ้าอาวาสหลายรูปได้ช่วยอนุรักษ์โบราณสถานของวัด ซึ่งเท่ากับเป็นการรักษาปูชนียสถานที่สำคัญของชาติไว้ การกระทำดังกล่าวเป็นการทำประโยชน์ต่อส่วนรวมและประเทศชาติ สมควรที่กรมการศาสนาจะได้พิจารณาปรับปรุงเกี่ยวกับการเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ โดยขอให้รวมเอาการอนุรักษ์ การบูรณะ การสงวนรักษาโบราณสถานเข้าในหลักเกณฑ์การขอพระราชทานสมณศักดิ์ด้วย

กรมการศาสนาขอประทานเสนอว่า การพิจารณาเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ เป็นอำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการเจ้าสังกัดเป็นผู้พิจารณาตามลำดับ กรมการศาสนาเป็นเพียงผู้รับสนองงานนำเสนอมหาเถรสมาคม เพื่อพิจารณาในชั้นสุดท้าย อย่างไรก็ตามปัจจุบันปัญหาของสังคมและประเทศชาติได้เปลี่ยนแปลงไป มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น เป็นโอกาสอันควรที่คณะสงฆ์และองค์กรต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาจะเพิ่มบทบาทช่วยชาติและประชาชนมากขึ้น การขอพระราชทานเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ นอกจากเป็นการให้เกียรติและกำลังใจแก่พระสงฆ์ผู้ทำความดีแล้ว น่าจะให้ส่งผลถึงความเจริญมั่นคงของชาติและความผาสุกของประชาชนยิ่งขึ้นด้วย การที่กรมศิลปากรเสนอให้รวมเอาหลักการเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานเข้าเป็นหลักเกณฑ์การขอพระราชทานสมณศักดิ์ด้วยนั้น ก็น่าจะรวมถึงพระภิกษุที่มีความสามารถในด้านเทศนา บรรยายธรรม พระภิกษุที่ได้เชื้ออำนวยนโยบายของคณะสงฆ์และนโยบายของรัฐในการพัฒนาประเทศ ตลอดจนการบำบัดทุกข์บำรุงสุขของประชาชนเท่าที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยด้วย แต่ทั้งหมดก็สุดแต่มหาเถรสมาคมจะพิจารณา

ที่ประชุมพิจารณาแล้วอนุมัติเห็นชอบในหลักการตามที่เสนอ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ และเห็นสมควรส่งเรื่องให้ฝ่ายการคณะสงฆ์ดำเนินการตามมติมหาเถรสมาคมต่อไป

(นายสุรัตน์ โสดาดี)
เจ้าหน้าที่บริหารงานการศาสนา ๗
หัวหน้าฝ่ายบริหารของมหาเถรสมาคม
๒๐ กันยายน ๒๕๓๔

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕ หมวด ๓
ส่วนที่ ๑ และส่วนที่ ๓ หมวด ๔ ส่วนที่ ๓ หมวด ๖ และหมวด ๗

หมวด ๓
การคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ ๑
มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม

“...มาตรา ๓๒ เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเรื่องต่อไปนี้

(๑) มาตรฐานคุณภาพน้ำในแม่น้ำลำคลอง หนอง บึง ทะเลสาบ อ่างเก็บน้ำ และแหล่งน้ำสาธารณะอื่นๆ ที่อยู่ภายในผืนแผ่นดิน โดยจำแนกตามลักษณะการใช้ประโยชน์บริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำในแต่ละพื้นที่

(๒) มาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งรวมทั้งบริเวณพื้นที่ปากแม่น้ำ

(๓) มาตรฐานคุณภาพน้ำบาดาล

(๔) มาตรฐานคุณภาพอากาศในบรรยากาศโดยทั่วไป

(๕) มาตรฐานระดับเสียงและความสั่นสะเทือนโดยทั่วไป

(๖) มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเรื่องอื่นๆ

การกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามวรรคหนึ่งจะต้องอาศัยหลักวิชาการ กฎเกณฑ์และหลักฐานทางวิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐาน และจะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้เชิงเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องด้วย

มาตรา ๓๓ ในกรณีที่เหมาะสม ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่กำหนดตามมาตรา ๓๒ เป็นพิเศษ สำหรับในเขตอนุรักษ์หรือเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมมาตรา ๔๓ หรือเขตพื้นที่ตามมาตรา ๔๕ หรือเขตควบคุมมลพิษตามมาตรา ๕๔

มาตรา ๓๔ ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจปรับปรุงแก้ไขมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ได้กำหนดไว้แล้วให้เหมาะสมตามความก้าวหน้าในทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและความเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ...”

ส่วนที่ ๓
เขตอนุรักษ์และพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

“...**มาตรา ๔๒** การคุ้มครองและจัดการพื้นที่ในเขตอุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ให้เป็นไปตามแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามมาตรา ๓๕ และตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

มาตรา ๔๓ ในกรณีที่น่าปรากฏว่าพื้นที่ใดมีลักษณะเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธาร หรือมีระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นโดยทั่วไป หรือมีระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติที่อาจถูกทำลายหรืออาจได้รับผลกระทบกระเทือนจากกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ได้โดยง่าย หรือเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติหรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์และพื้นที่นั้นยังมิได้ถูกประกาศกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดให้พื้นที่นั้นเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

มาตรา ๔๔ ในการออกกฎกระทรวงตามมาตรา ๔๓ ให้กำหนดมาตรการคุ้มครองอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างดังต่อไปนี้ไว้ในกฎกระทรวงด้วย

(๑) กำหนดการใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อรักษาสภาพธรรมชาติหรือมิให้กระทบกระเทือนต่อระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติหรือคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

(๒) ห้ามการกระทำหรือกิจกรรมใดๆ ที่อาจเป็นอันตรายหรือก่อให้เกิดผลกระทบในทางเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศน์ของพื้นที่นั้นจากลักษณะตามธรรมชาติ หรือเกิดผลกระทบต่อคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

(๓) กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนที่จะทำการก่อสร้างหรือดำเนินการในพื้นที่นั้นให้มีหน้าที่ต้องเสนอรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

(๔) กำหนดวิธีจัดการโดยเฉพาะสำหรับพื้นที่นั้น รวมทั้งการกำหนดขอบเขต หน้าที่ และความรับผิดชอบของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ในการร่วมมือและประสานงานให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เพื่อรักษาสภาพธรรมชาติหรือระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติหรือคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในพื้นที่นั้น

(๕) กำหนดมาตรการคุ้มครองอื่นๆ ตามที่เห็นสมควรและเหมาะสมแก่สภาพของพื้นที่นั้น

มาตรา ๔๕ ในพื้นที่ใดที่ได้มีการกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ เขตผังเมืองรวม เขตผังเมืองเฉพาะ เขตควบคุมอาคาร เขตนิคมอุตสาหกรรม ตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น หรือเขตควบคุมมลพิษตามพระราชบัญญัตินี้ไว้แล้ว แต่ปรากฏว่ามีสภาพปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมรุนแรงเข้าขั้นวิกฤตซึ่งจำเป็นจะต้องได้รับการแก้ไขโดยทันที และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องไม่มีอำนาจตามกฎหมายหรือไม่สามารถที่จะทำการแก้ไขปัญหาได้ ให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเสนอต่อคณะรัฐมนตรีขออนุมัติเข้าดำเนินการเพื่อใช้มาตรการคุ้มครองอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างตามมาตรา ๔๔ ตามความจำเป็นและเหมาะสม เพื่อควบคุมและแก้ไขปัญหาในพื้นที่นั้นได้

เมื่อได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดเขตพื้นที่รายละเอียดเกี่ยวกับมาตรการคุ้มครองและกำหนดระยะเวลาที่จะใช้มาตรการคุ้มครองดังกล่าวในพื้นที่นั้น การขยายระยะเวลาตามประกาศในวรรคสอง ให้กระทำได้เมื่อได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติและคณะรัฐมนตรี โดยทำเป็นประกาศในราชกิจจานุเบกษา....”

หมวด ๔ การควบคุมมลพิษ

ส่วนที่ ๓ เขตควบคุมมลพิษ

“...มาตรา ๕๔ ในกรณีที่น่าปรากฏว่าท้องที่ใดมีปัญหามลพิษซึ่งมีแนวโน้มที่จะร้ายแรงถึงขนาดเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดให้ท้องที่นั้นเป็นเขตควบคุมมลพิษ เพื่อดำเนินการควบคุม ลด และจัดมลพิษได้....”

หมวด ๖ ความรับผิดชอบแห่ง

“...มาตรา ๕๗ ผู้ใดกระทำหรือละเว้นการกระทำด้วยประการใดโดยมิชอบด้วยกฎหมายอันเป็นการทำลายหรือทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐหรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบชดเชยค่าเสียหายให้แก่รัฐตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหายหรือเสียหายไปนั้น....”

หมวด ๗ บทกำหนดโทษ

“...มาตรา ๕๙ ผู้ใดบุกรุกหรือครอบครองที่ดินของรัฐโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าไปกระทำด้วยประการใดๆ อันเป็นการทำลาย ทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติหรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์ หรือก่อให้เกิดมลพิษอันมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่ที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่กำหนดตามมาตรา ๕๓ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ....”

ระเบียบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เรื่อง การให้ความยินยอมในการนำ
ทรัพยากรธรรมชาติในเขตปฏิรูปที่ดินไปใช้ประโยชน์ตามกฎหมายอื่น พ.ศ.๒๕๔๑

หมวด ๑
การยื่นคำขอ

“...ข้อ ๔ บุคคลใดมีความประสงค์จะขอความยินยอมในการใช้พื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อการสำรวจ
หรือหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งต้องได้รับอนุญาตตามกฎหมายอื่นยื่นคำขอ ณ สำนักงานการปฏิรูป
ที่ดินจังหวัดแห่งท้องที่ซึ่งที่ดินที่ประสงค์จะขอใช้ตั้งอยู่ พร้อมด้วยหลักฐานดังต่อไปนี้

(๑) สำเนาบัตรประจำตัวประชาชนและสำเนาทะเบียนบ้าน จำนวน ๑ ชุด (กรณีผู้ขอเป็นบุคคลธรรมดา)

(๒) สำเนาหนังสือรับรองการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลและหลักฐานแสดงว่าผู้ยื่นคำขอเป็นผู้มีอำนาจ
กระทำการแทนนิติบุคคล จำนวน ๑ ชุด (กรณีผู้ขอเป็นนิติบุคคล)

(๓) โครงการที่ขอใช้พื้นที่ พร้อมแผนที่และผังแสดงการใช้พื้นที่และบริเวณใกล้เคียง

ข้อ ๕ เมื่อได้รับคำขอแล้ว ให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดตรวจสอบคำขอและหลักฐาน เมื่อเห็นว่า
ครบถ้วนแล้ว ให้ออกใบรับให้ผู้ยื่นคำขอไว้เป็นหลักฐาน

หมวด ๒
การตรวจสภาพที่ดิน

ข้อ ๖ ให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดตรวจสภาพที่ดินบริเวณที่ขอใช้ โดยผู้ยื่นคำขอหรือผู้ได้รับ
มอบอำนาจ มีหน้าที่ไปให้ข้อเท็จจริงในการตรวจสภาพพื้นที่ตามกำหนดที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด
แจ้งให้ทราบ

ข้อ ๗ เมื่อได้ตรวจสภาพพื้นที่บริเวณที่ขอใช้แล้ว ให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดตรวจสอบว่าอยู่
ในหลักเกณฑ์ที่จะพิจารณาให้ใช้พื้นที่ได้หรือไม่

ข้อ ๘ พื้นที่ที่จะพิจารณาให้ความยินยอมตามระเบียบนี้ ต้องอยู่ในหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(๑) ต้องเป็นพื้นที่ซึ่งกรมป่าไม้และสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้ตรวจสอบตามข้อตกลง
แนวทางปฏิบัติร่วมกันแล้ว หรือไม่อยู่ในบริเวณที่ ส.ป.ก. ได้กันไว้เป็นพื้นที่ป่าในเขตปฏิรูปที่ดิน

(๒) ไม่เป็นบริเวณที่มีทัศนียภาพอันควรรักษาไว้โดยความเห็นของสภาตำบลหรือองค์การบริหาร
ส่วนตำบลแห่งท้องที่นั้น

(๓) ไม่มีปัญหากระทบที่สำคัญต่อความเป็นอยู่ของราษฎรในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงและจะต้องได้รับ
ความเห็นชอบจากสภาตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งท้องที่นั้น

(๔) ต้องมีลักษณะ ขนาด อาณาเขตและเนื้อที่เหมาะสมกับกิจการตามวัตถุประสงค์ที่ขอและแผนการ
พื้นที่ตามโครงการประกอบคำขอ และพื้นที่นั้นมีศักยภาพในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติมากกว่า
การเกษตร....”

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ.๒๕๔๕

“..... อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ (๘) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.๒๕๓๔ นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของรัฐมนตรี จึงวางระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้ เรียกว่า “ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ.๒๕๔๕.....”

ข้อ ๔ ในระเบียบนี้.....

“ที่ดินของรัฐ” หมายความว่า ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินทุกประเภท เช่น ที่ป่าสงวนแห่งชาติ ที่สงวนหวงห้ามของรัฐ ที่สาธารณประโยชน์ และที่ราชพัสดุ เป็นต้น.....”

ภาคผนวกที่ ๒

บทบาทและหน้าที่ของพระสังฆาธิการ
ตามที่กฎหมายกำหนดในการดูแลรักษา
มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ/ท้องถิ่น

บทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการตามที่กฎหมายกำหนด ในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ / ท้องถิ่น

โดย นางเรวดี สกุลพานิชย์

บทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการตามที่กฎหมายกำหนดในการดูแลศิลปวัฒนธรรมนั้นมีขอบเขตที่กว้างขวางมากก่อนอื่นต้องพิจารณาถึงกฎหมายเสียก่อนว่าบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการจะไปเกี่ยวข้องกับกฎหมายใดบ้าง หากได้มีการศึกษาอย่างแท้จริงจะเห็นได้ว่ากฎหมายที่เกี่ยวข้องนั้นความจริงมีอยู่มากมาย กฎหมายที่ใกล้ชิดเท่าที่เห็นอยู่ในเวลานี้น้อยก็มีถึง ๒ ฉบับ ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ และกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นอกจากนี้ยังมีกฎหมายอื่นๆ อีกหลายฉบับที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายว่าด้วยวัฒนธรรม กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม กฎหมายว่าด้วยผังเมืองและการควบคุมอาคาร เป็นต้น แต่ในส่วนที่จะกล่าวต่อไปคงจะกล่าวได้เฉพาะที่กำหนดในกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่งในปัจจุบันมีการแก้ไขปรับปรุงใหม่ เรียกชื่อเต็มๆ ว่า “พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔” แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕” หรืออาจเรียกย่อๆ ว่า “พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔” หรือ “พระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. ๒๕๐๔” ก็เป็นที่เข้าใจกัน

ความหมายของคำว่า “โบราณสถาน” “โบราณวัตถุ” “ศิลปวัตถุ”

ก. โบราณสถาน

๑. ความหมายของคำว่า “โบราณสถาน”

คำว่า “โบราณสถาน” นั้น ตามพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ให้ความหมายไว้ในมาตรา ๔ ว่า “อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย”

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น การที่จะถือว่าสิ่งใดเป็นโบราณสถานจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังนี้

(๑) ต้องเป็นอสังหาริมทรัพย์

ความหมายของคำว่า “อสังหาริมทรัพย์” ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๐๐ ว่า “อสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ ที่ดินกับทรัพย์อันติดกับที่ดินนั้น หรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดินนั้น อนึ่ง คำว่า อสังหาริมทรัพย์ ท่านหมายรวมถึงสิทธิทั้งหลายอันเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดินด้วย” ดังนั้นจึงพออธิบายความหมายของคำว่า “อสังหาริมทรัพย์” ว่า ได้แก่ ทรัพย์ ดังต่อไปนี้

ที่ดิน ทั้งที่เป็นที่ดินที่เจ้าของมีกรรมสิทธิ์ เช่น ที่ดินมีโฉนด โฉนดแผนที่ โฉนดตราจอง และยังรวมถึงที่ดินที่มีผู้มียุทธสิทธิครอบครอง เช่น ที่ดินที่มี สค. ๑ นส. ๓ นส. ๓ ก เป็นต้น

ทรัพย์อันติดกับที่ดิน ได้แก่

๑.๒.๑ ทรัพย์ที่เกิดหรือติดกับที่ดินโดยธรรมชาติ เช่น ไม้ยืนต้น

๑.๒.๒ ทรัพย์ที่ดินกับที่ดินโดยมีผู้นำมาติด เช่น ดึก อนุสาวรีย์ เจดีย์ เป็นต้น

ทรัพย์ซึ่งประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดิน เช่น แม่น้ำ ลำคลอง เป็นต้น

สิทธิอันเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

สิทธิเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดินโดยตรง เช่น กรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง สิทธิใช้สอยและได้มาซึ่งดอกผลสิทธิที่จะจำหน่ายหรือโอน สิทธิที่จะติดตามทวงคืนจากผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้ เป็นต้น

สิทธิเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ที่ดินโดยอ้อม เป็นสิทธิซึ่งไม่เกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ที่ดินโดยตรง แต่เป็นสิทธิที่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นซึ่งติดอยู่กับที่ดินอีกทอดหนึ่ง เช่น สิทธิจำนอง เป็นต้น

(๒) โดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี

องค์ประกอบใน (๒) นี้ จะต้องพิจารณาถึงหลักการสำคัญอย่างหนึ่งอย่างใดใน ๓ ประการ คือ

๒.๑ อายุของอสังหาริมทรัพย์

๒.๒ ลักษณะการก่อสร้างของอสังหาริมทรัพย์

๒.๓ หลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์

ทั้งนี้ จะต้องเป็นประโยชน์ต่อศาสตร์แขนงหนึ่งแขนงใดใน ๓ แขนงนี้ คือ ศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี

๒. ประเภทของโบราณสถาน

วิธีการแบ่งแยกประเภทของโบราณสถานอาจแยกได้ ๒ วิธี

(๑) แบ่งแยกโดยพิจารณาตามหลักกรรมสิทธิ์ คือ แบ่งเป็น

๑.๑ โบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครอง โดยชอบด้วยกฎหมาย

๑.๒ โบราณสถานที่ไม่ใช่เจ้าของ หรือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน

ภาคผนวกที่ ๒

บทบาทและหน้าที่ของพระสังฆาธิการ
ตามที่กฎหมายกำหนดในการดูแลรักษา
มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ/ท้องถิ่น

บทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการตามที่กฎหมายกำหนด ในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ / ท้องถิ่น

โดย นางเรวดี สกุลพานิชย์

บทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการตามที่กฎหมายกำหนดในการดูแลศิลปวัฒนธรรมนั้น มีขอบเขตที่กว้างขวางมากก่อนอื่นต้องพิจารณาถึงกฎหมายเสียก่อนว่าบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการจะไปเกี่ยวข้องกับกฎหมายใดบ้าง หากได้มีการศึกษาอย่างแท้จริงจะเห็นได้ว่ากฎหมายที่เกี่ยวข้องนั้นความจริงมีอยู่มากมาย กฎหมายที่ใกล้ชิดเท่าที่เห็นอยู่ในเวลานี้น้อยก็มีถึง ๒ ฉบับ ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ และกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นอกจากนี้ยังมีกฎหมายอื่นๆ อีกหลายฉบับที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายว่าด้วยวัฒนธรรม กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม กฎหมายว่าด้วยผังเมืองและการควบคุมอาคาร เป็นต้น แต่ในส่วนที่จะกล่าวต่อไปคงจะกล่าวได้เฉพาะที่กำหนดในกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่งในปัจจุบันมีการแก้ไขปรับปรุงใหม่ เรียกชื่อเต็มๆ ว่า “พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕” หรืออาจเรียกย่อๆ ว่า “พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔” หรือ “พระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. ๒๕๐๔” ก็เป็นที่เข้าใจกัน

ความหมายของคำว่า “โบราณสถาน” “โบราณวัตถุ” “ศิลปวัตถุ”

ก. โบราณสถาน

๑. ความหมายของคำว่า “โบราณสถาน”

คำว่า “โบราณสถาน” นั้น ตามพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ให้ความหมายไว้ในมาตรา ๔ ว่า “อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย”

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น การที่จะถือว่าสิ่งใดเป็นโบราณสถานจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังนี้

(๑) ต้องเป็นอสังหาริมทรัพย์

ความหมายของคำว่า “อสังหาริมทรัพย์” ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๐๐ ว่า “อสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ ที่ดินกับทรัพย์อันติดกับที่ดินนั้น หรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดินนั้น อนึ่ง คำว่า อสังหาริมทรัพย์ ท่านหมายรวมถึงสิทธิทั้งหลายอันเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดินด้วย” ดังนั้นจึงพออธิบายความหมายของคำว่า “อสังหาริมทรัพย์” ว่า ได้แก่ ทรัพย์ ดังต่อไปนี้

ที่ดิน ทั้งที่เป็นที่ดินที่เจ้าของมีกรรมสิทธิ์ เช่น ที่ดินมีโฉนด โฉนดแผนที่ โฉนดตราจอง และยังรวมถึงที่ดินที่มีผู้มิสิทธิครอบครอง เช่น ที่ดินที่มี สค. ๑ นส. ๓ นส. ๓ ก เป็นต้น

ทรัพย์อันติดกับที่ดิน ได้แก่

- ๑.๒.๑ ทรัพย์ที่เกิดหรือติดกับที่ดินโดยธรรมชาติ เช่น ไม้ยืนต้น
- ๑.๒.๒ ทรัพย์ที่ดินกับที่ดินโดยมีผู้นำมาติด เช่น ดึก อนุสาวรีย์ เจดีย์ เป็นต้น

ทรัพย์ซึ่งประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดิน เช่น แม่น้ำ ลำคลอง เป็นต้น

สิทธิอันเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

สิทธิเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดินโดยตรง เช่น กรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง สิทธิใช้สอยและได้มาซึ่งดอกผลสิทธิที่จะจำหน่ายหรือโอน สิทธิที่จะติดตามทวงคืนจากผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้ เป็นต้น

สิทธิเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ที่ดินโดยอ้อม เป็นสิทธิซึ่งไม่เกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ที่ดินโดยตรง แต่เป็นสิทธิที่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นซึ่งติดอยู่กับที่ดินอีกทอดหนึ่ง เช่น สิทธิจำนอง เป็นต้น

(๒) โดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี

องค์ประกอบใน (๒) นี้ จะต้องพิจารณาถึงหลักการสำคัญอย่างหนึ่งอย่างใดใน ๓ ประการ คือ

- ๒.๑ อายุของอสังหาริมทรัพย์
- ๒.๒ ลักษณะการก่อสร้างของอสังหาริมทรัพย์
- ๒.๓ หลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์

ทั้งนี้ จะต้องเป็นประโยชน์ต่อศาสตร์แขนงหนึ่งแขนงใดใน ๓ แขนงนี้ คือ ศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี

๒. ประเภทของโบราณสถาน

วิธีการแบ่งแยกประเภทของโบราณสถานอาจแยกได้ ๒ วิธี

(๑) แบ่งแยกโดยพิจารณาตามหลักกรรมสิทธิ์ คือ แบ่งเป็น

- ๑.๑ โบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครอง โดยชอบด้วยกฎหมาย
- ๑.๒ โบราณสถานที่ไม่มีเจ้าของ หรือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน

(๒) แบ่งโดยพิจารณาจากหลักการขึ้นทะเบียน คือ แบ่งเป็น

๒.๑ โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียน

๒.๒ โบราณสถานที่มิได้ขึ้นทะเบียน

(๓) การขึ้นทะเบียนโบราณสถานและหน้าที่ต่างๆ ที่ต้องปฏิบัติ

๓.๑ ความเป็นมาของการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

หลักการขึ้นทะเบียนโบราณสถานนั้น ตามกฎหมายฉบับเดิมคือ พระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๗๗ ซึ่งมีอยู่แล้ว แต่มิได้ใช้คำว่า “ขึ้นทะเบียน” อย่างในกฎหมายฉบับปัจจุบัน แต่ใช้คำว่า “จัดทำบัญชี” ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในมาตรา ๖ ของกฎหมายดังกล่าว ซึ่งบัญญัติว่า “ให้อธิบดี**จัดทำบัญชี** บรรดาโบราณสถานทั้งหลายที่มีอยู่ในประเทศสยามขึ้นไว้ ไม่ว่าจะ เป็นโบราณสถานที่มิได้เจ้าของเป็นของเอกชนคนใดหรือไม่มีเจ้าของ หรือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน รวมทั้งโบสถ์ วัตถุประสงค์ และสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นอันเกี่ยวกับแก่การศาสนา บัญชีนั้นบุคคลใดๆ ย่อมตรวจดูและขอคัดสำเนาได้ หรือขอรับสำเนาบัญชีหรือย่อรายการอันรับรองว่าถูกต้องได้ โดยเสียค่าธรรมเนียมตามที่อธิบดีจะ กำหนดไว้แต่ไม่เกินห้าบาท”

แม้ในกฎหมายฉบับปัจจุบัน คำว่า “จัดทำบัญชี” ก็ยังหลงเหลือให้เห็นได้ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. ๒๕๐๔ ว่า “**บรรดาโบราณสถานซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรได้จัดทำบัญชีและประกาศในราชกิจจานุเบกษาตามกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ แล้วก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ถือว่าเป็นโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย**”

๓.๒ การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

การขึ้นทะเบียนโบราณสถานเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งของกฎหมายในอันที่จะคุ้มครอง ควบคุมดูแลรักษาโบราณสถานปัจจุบันกฎหมายที่คุ้มครองโบราณสถานของไทยคือพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แม้กฎหมายฉบับนี้จะใช้บังคับมาเป็นเวลาถึง ๓๐ ปีแล้วก็ตาม แต่บุคคลทั่วไปก็ยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการขึ้นทะเบียนโบราณสถานน้อยมาก

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๗ ได้กำหนดเรื่องการขึ้นทะเบียนโบราณสถานไว้ว่า “เพื่อประโยชน์ในการ **ดูแลรักษา**และการ**ควบคุม**โบราณสถานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติให้อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา**ขึ้นทะเบียน**โบราณสถานใดๆ **ตามที่อธิบดีเห็นสมควรได้** และให้มีอำนาจ**กำหนดเขตที่ดิน**ตาม ที่เห็นสมควรเป็นเขตของโบราณสถานโดยให้ถือว่าเป็นโบราณสถานด้วยก็ได้ ประกาศดังกล่าวเมื่ออธิบดีจะ เพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมก็ให้กระทำโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

การขึ้นทะเบียนโบราณสถานตามความในวรรคก่อน ถ้าโบราณสถานนั้นมีเจ้าของหรือผู้ครอบครอง โดยชอบด้วยกฎหมาย ให้อธิบดีแจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครอง ไม่พอใจก็ให้มีสิทธิร้องต่อศาลภายในกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่อธิบดีแจ้งให้ทราบ ขอให้ศาลมีคำสั่งให้ อธิบดีระงับการขึ้นทะเบียนและหรือการกำหนดเขตที่ดินให้เป็นโบราณสถานแล้วแต่กรณีได้ ถ้าเจ้าของหรือ ผู้ครอบครองมิได้ร้องขอต่อศาล หรือศาลมีคำสั่งคดีถึงที่สุดให้ยกคำร้องขอของเจ้าของหรือผู้ครอบครองให้ อธิบดีดำเนินการขึ้นทะเบียนได้

จากบทกฎหมายมาตรา ๗ ดังกล่าวข้างต้นหากสรุปเป็นหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนได้ดังนี้

๓.๒.๑ หลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

(๑) อสังหาริมทรัพย์ที่เป็นโบราณสถานตามบทนิยามกฎหมายของคำว่า “โบราณสถาน”

(๒) อธิบดีกรมศิลปากรเป็นผู้มีอำนาจประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานและมีอำนาจกำหนดเขต ที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตของโบราณสถาน ซึ่งเขตของโบราณสถานนี้ให้ถือเป็นโบราณสถานด้วย

(๓) หากโบราณสถานใดที่อธิบดีกรมศิลปากรจะประกาศขึ้นทะเบียนมีเจ้าของหรือผู้ครอบครอง โดยชอบด้วยกฎหมาย อธิบดีกรมศิลปากรต้องแจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบ หากเจ้าของ หรือผู้ครอบครองไม่พอใจก็ให้มีสิทธิร้องต่อศาลภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่อธิบดีกรมศิลปากรแจ้งให้ทราบ หากศาลมีคำสั่งให้อธิบดีระงับการขึ้นทะเบียนและหรือกำหนดเขตที่ดินให้เป็นโบราณสถานก็ขอให้ศาลมีคำสั่ง ให้อธิบดีระงับการขึ้นทะเบียนและหรือการกำหนดเขตที่ดิน

หากเจ้าของหรือผู้ครอบครองได้ร้องขอต่อศาลหรือศาลมีคำสั่งคดีถึงที่สุดให้ยกคำร้องขอของเจ้าของ หรือผู้ครอบครองอธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจขึ้นทะเบียนได้

ดังนั้น หากเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่ยื่นคำร้องต่อศาลภายใน ๓๐ วัน ก็ถือว่าละสิทธิ อธิบดี กรมศิลปากรจะประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานต่อไป

(๔) อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจเพิกถอนการขึ้นทะเบียนโบราณสถานหรือแก้ไขเพิ่มเติมการ ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

(๕) การประกาศขึ้นทะเบียนหรือประกาศเพิกถอนหรือประกาศแก้ไขเพิ่มเติมการขึ้นทะเบียน โบราณสถาน ต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษา

(๖) โบราณสถานที่อธิบดีกรมศิลปากรได้จัดทำบัญชีและประกาศในราชกิจจานุเบกษาตาม กฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ก่อนวันที่พระราชบัญญัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ใช้บังคับให้ถือว่าเป็น โบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วตามพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. ๒๕๐๔

๓.๒.๒ การขึ้นทะเบียนโบราณสถานที่ไม่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครอง

โบราณสถานที่ไม่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองซึ่งถูกทิ้งร้างไว้ยังพบเห็นได้อยู่ทั่วไปตามป่าเขาที่ตั้งเป็นช่าวอยู่เนืองๆ และเมื่อได้มีการตรวจสอบแล้วเห็นว่าสมควรจะขึ้นทะเบียนเพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและการควบคุมโบราณสถาน ก็ให้อำนาจอธิบดีกรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนได้

นอกจากประกาศขึ้นทะเบียนตามที่กล่าวข้างต้นแล้ว กฎหมายยังให้อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจกำหนดเขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตของโบราณสถาน โดยให้ถือว่าเป็นโบราณสถานด้วยก็ได้ มีข้อที่นำสังเกตว่าในเรื่องการกำหนดเขตที่ดินนี้ ตามกฎหมายเดิมคือพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. ๒๔๗๗ มิได้บัญญัติไว้ ทั้งนี้ เนื่องจากแต่เดิมการขึ้นทะเบียนโบราณสถานใช้วิธีการประกาศชื่อโบราณสถานเท่านั้น และไม่มีข้อยุ่งยากแต่อย่างใด เพราะที่ดินว่างเปล่ายังมีอยู่มากมาย ปัญหาต่างๆ เช่น

การบุกรุกที่ดินโบราณสถานมักไม่ค่อยพบข้อบกพร่องของกฎหมายเดิมก็คือเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็ไม่สามารถจะชี้ชัดได้ว่าเขตของโบราณสถานมีอยู่แคไหน เพียงใด พระราชบัญญัติโบราณสถานฯ จึงได้อุดช่องว่างนี้โดยกำหนดหลักการให้มีการกำหนดเขตที่ดินเป็นเขตโบราณสถานโดยเขียนไว้ชัดเจนว่า “ให้ถือว่าเป็นโบราณสถาน” ด้วย

๓.๒.๓ การขึ้นทะเบียนโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครอง

โบราณสถานบางแห่งมีเจ้าของหรือผู้ครอบครอง เช่น อาจเป็นของเอกชนคนใดคนหนึ่ง พระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. ๒๕๐๔ จึงได้บัญญัติไว้ในวรรคสองของมาตรา ๗ ว่าเป็นพิเศษ จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากฎหมายมิได้มีเจตนารมณ์ที่จะยึดโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองมาเป็นของรัฐ ดังที่มีบุคคลบางคนเข้าใจ กฎหมายยังให้ความเคารพในสิทธิของเอกชนไม่ว่าจะเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองก็ตาม การขึ้นทะเบียนโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองอธิบดีกรมศิลปากรจะต้องแจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบ เจ้าของหรือผู้ครอบครองซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรจะแจ้งให้ทราบนั้นจะต้องเป็น เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น

ในกรณีที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่พอใจ ซึ่งก็อาจเป็นไปได้เพราะการขึ้นทะเบียนโบราณสถานทำให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองถูกจำกัดสิทธิบางประการดังจะได้กล่าวต่อไป เจ้าของหรือผู้ครอบครองจะต้องร้องต่อศาลภายในกำหนด ๓๐ วัน นับแต่วันที่อธิบดีกรมศิลปากรแจ้งให้ทราบ เพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งให้อธิบดีกรมศิลปากรระงับการขึ้นทะเบียนและหรือการกำหนดเขตที่ดินให้เป็นโบราณสถาน ข้อที่ควรสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือการที่กำหนดให้ร้องต่อศาลซึ่งเป็นการนี้ถือว่าเป็นการเปลี่ยนหลักการจากกฎหมายเดิมที่กำหนดให้อุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีซึ่งเป็นฝ่ายบริหารเท่านั้น (โปรดดูพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. ๒๔๗๗ มาตรา ๗ (๒))

๓.๒.๔ ผลของการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

โบราณสถานใดที่กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนแล้วจะมีผลดังนี้

(๑) ผู้ใดจะปลูกสร้างอาคารตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการก่อสร้างอาคารภายในเขตโบราณสถานที่ยังมีกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนไว้ไม่ได้เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีกรมศิลปากร

หากยังมีการปลูกสร้างอาคารโดยไม่ได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากร อธิบดีกรมศิลปากรก็มีอำนาจสั่งระงับการก่อสร้างและให้รื้อถอนอาคารหรือส่วนของอาคารนั้นภายในกำหนด ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับคำสั่ง

ถ้าหากอธิบดีกรมศิลปากรสั่งให้ระงับการก่อสร้างและรื้อถอนฯ แล้ว ผู้ที่นั้นยังขัดขืนไม่ระงับการก่อสร้างหรือรื้อถอนอาคารหรือส่วนของอาคารตามคำสั่งของอธิบดี ผู้ที่นั้นมีความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน (ความผิดลหุโทษตามมาตรา ๓๖๘ แห่งประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดทราบบคำสั่งของเจ้าพนักงานซึ่งสั่งการตามอำนาจที่มีกฎหมายให้ไว้ ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งนั้นโดยไม่มีเหตุผลหรือข้อแก้ตัวอันสมควรต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบวัน หรือปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”)

นอกจากนี้อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจที่จะดำเนินการรื้อถอนอาคารหรือส่วนของอาคารได้เจ้าของหรือผู้ครอบครองหรือผู้ปลูกสร้างไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายหรือดำเนินคดีแก่ผู้รื้อถอนไม่ว่าด้วยประการใดทั้งสิ้น

สำหรับสัมภาระที่รื้อถอนหากเจ้าของไม่ขนย้ายออกไปจากเขตโบราณสถานภายในกำหนดสิบห้าวัน นับแต่วันรื้อถอนเสร็จ อธิบดีกรมศิลปากรจัดการขายทอดตลาด เงินที่ได้จากการขายทอดตลาดสัมภาระนั้นเมื่อหักค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนและการขายแล้วหากยังมีเหลือก็คืนเจ้าของสัมภาระ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ปัญหาเกี่ยวกับการปลูกสร้างอาคารนับเป็นปัญหาสำคัญที่มีผลกระทบต่อโบราณสถานเพราะหากไม่มีการควบคุมปล่อยให้มีการปลูกสร้างกันอย่างเสรียอมทำให้สภาพภูมิทัศน์ของโบราณสถานเสียไป ฉะนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ จึงได้มีประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๓๐๘ ข้อ ๑ ให้เพิ่มมาตรา ๘ ทวิ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. ๒๕๐๔ เพื่อควบคุมการปลูกสร้างอาคารในเขตโบราณสถานที่ยังขึ้นทะเบียนแล้วดังนี้

“มาตรา ๘ ทวิ ห้ามมิให้ผู้ใดปลูกสร้างอาคารตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการก่อสร้างอาคารภายในเขตของโบราณสถาน ซึ่งอธิบดีได้ประกาศขึ้นทะเบียน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี

ในกรณีที่มีการปลูกสร้างอาคารโดยมิได้รับอนุญาต ให้อธิบดีมีอำนาจสั่งระงับการก่อสร้างและให้รื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารนั้นภายในกำหนดหกสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับคำสั่ง

ผู้ใดขัดขืนไม่ระงับการก่อสร้างหรือรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารตามคำสั่งอธิบดี มีความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน และให้อธิบดีดำเนินการรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารนั้นได้ โดยเจ้าของหรือผู้ครอบครองหรือผู้ปลูกสร้างไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายหรือดำเนินคดีแก่ผู้รื้อถอนไม่ว่าด้วยประการใดทั้งสิ้น

สัมภาระที่รื้อถอนถ้าเจ้าของไม่ขนย้ายออกไปจากเขตโบราณสถานภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันรื้อถอนเสร็จ ให้อธิบดีจัดการขายทอดตลาดสัมภาระนั้น เงินที่ได้จากการขายเมื่อหักค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนและการขายแล้วเหลือเท่าใดให้คืนเจ้าของสัมภาระนั้น”

บทบัญญัติในมาตรา ๘ ทวิ มีลักษณะพิเศษซึ่งรวมมาตรการทั้งทางแพ่งและทางอาญาไว้ในตัวเบ็ดเสร็จ ในทางอาญานั้นบัญญัติไว้ในวรรคสาม กล่าวคือ ในกรณีที่ขัดขืนไม่ระงับการก่อสร้างหรือรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารตามคำสั่งอธิบดีกรมศิลปากร มีความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน ความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงานจะต้องไปดูประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๓๖๘ ซึ่งบัญญัติว่า

“ผู้ใดทราบบังคับของเจ้าพนักงานซึ่งสั่งการตามอำนาจที่กฎหมายไว้ให้ ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งนั้น โดยไม่มีเหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควร ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบวัน หรือปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ...”

ส่วนมาตรการทางแพ่งนั้นมีข้อแปลกอยู่ว่า หากเปรียบเทียบแล้วมีความรุนแรงกว่าทางอาญาเสียอีก โดยได้กำหนดไว้ในวรรคสามเช่นกัน และได้กำหนดรายละเอียดไว้ในวรรคสี่และวรรคห้าด้วยว่า ในกรณีที่ขัดขืนไม่ระงับการก่อสร้างหรือรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคาร ก็ให้อธิบดีกรมศิลปากรดำเนินการรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารนั้นได้ โดยเจ้าของหรือผู้ครอบครองหรือผู้ปลูกสร้างไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายหรือดำเนินคดีแก่ผู้รื้อถอนไม่ว่าด้วยประการใด ๆ ทั้งสิ้น และสัมภาระที่รื้อถอนถ้าเจ้าของไม่ขนย้ายออกไปจากเขตโบราณสถานภายในกำหนด ๑๕ วัน นับแต่วันรื้อถอนเสร็จ อธิบดีกรมศิลปากรย่อมมีอำนาจจัดการขายทอดตลาดสัมภาระนั้นได้ เมื่อได้เงินจากการขายทอดตลาดนั้นแล้วก็ให้นำมาหักค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนและการขายหากมีเหลือก็ต้องคืนเจ้าของสัมภาระไป

เหตุที่กฎหมายต้องบัญญัติถึง “ผู้ปลูกสร้าง” และ “ผู้รื้อถอน” ไปด้วยก็เพราะการปลูกสร้างอาคารต่างๆ เจ้าของผู้ครอบครองไม่ได้ปลูกสร้างเอง แต่ว่าจ้างบุคคลอื่นปลูกสร้างหรือในทางตรงกันข้ามกรณีรื้อถอนอาคารก็เช่นกัน อธิบดีกรมศิลปากรอาจว่าจ้างบุคคลอื่น เช่น เอกชนรายใดรายหนึ่งเป็นผู้รื้อถอน ฉะนั้นกฎหมายจำเป็นต้องเขียนครอบคลุมบุคคลเหล่านี้ไว้ด้วยเพื่อมิให้ต้องรับผิดชอบในกรณีดังกล่าว

๓.๒.๕ ข้อปฏิบัติของเจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถาน

ตามปกติเจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานไม่ว่าจะขึ้นทะเบียนหรือไม่ก็ต้องปฏิบัติตามที่พระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. ๒๕๐๔ กำหนดให้ต้องปฏิบัติ เช่น ตามมาตรา ๑๐ มาตรา ๑๐ ทวิ อยู่แล้วอย่างไรก็ดี ในกรณีที่โบราณสถานนั้นได้ขึ้นทะเบียนแล้ว เจ้าของหรือผู้ครอบครองจะต้องปฏิบัติเพิ่มขึ้น ดังนี้

(๑) เจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานต้องแจ้งการชำรุด หักพัง หรือเสียหาย ไม่ว่าจะด้วยประการใดเป็นหนังสือไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่โบราณสถานนั้นชำรุด หักพังหรือเสียหาย (ตามมาตรา ๙ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. ๒๕๐๔) หากไม่แจ้งมีโทษตามมาตรา ๓๔ ซึ่งกำหนดให้จำคุกไม่เกิน ๑ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

(๒) เจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานต้องยินยอมให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือบุคคลใดๆ ซึ่งได้รับคำสั่งจากอธิบดีกรมศิลปากรเข้าทำการซ่อมแซม หรือกระทำด้วยประการใดๆ เพื่อเป็นการบูรณะหรือรักษาไว้ให้คงสภาพเดิมเมื่อได้รับการแจ้งเป็นหนังสือจากอธิบดีกรมศิลปากรแล้ว (ตามมาตรา ๑๑ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. ๒๕๐๔) และในกรณีที่มีการขัดขวางการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ดังกล่าวแม้พระราชบัญญัติโบราณสถานฯจะมีได้บัญญัติฐานความผิดไว้ก็ต้องพิจารณาจากบทบัญญัติในมาตรา ๑๓๔ แห่งประมวลกฎหมายอาญาฐานขัดขวางเจ้าพนักงานซึ่งบัญญัติว่า

“ผู้ใดต่อสู้หรือขัดขวางเจ้าพนักงานหรือผู้ซึ่งต้องช่วยเจ้าพนักงานตามกฎหมายในการปฏิบัติการตามหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ถ้าการต่อสู้หรือขัดขวางนั้น ได้กระทำโดยใช้กำลังประทุษร้ายหรือขู่เข็ญว่าจะใช้กำลังประทุษร้าย ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสี่ปี หรือปรับไม่เกินแปดพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

(๓) เจ้าของหรือผู้ครอบครองซึ่งเป็นผู้โอนโบราณสถานให้บุคคลอื่นจะต้องแจ้งการโอนเป็นหนังสือโดยระบุชื่อและที่อยู่ของผู้รับโอน และวันเดือนปีที่โอนไปยังอธิบดีกรมศิลปากร ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันโอน และในกรณีที่เจ้าของเป็นผู้ได้รับกรรมสิทธิ์โบราณสถานโดยทางมรดกหรือพินัยกรรม ต้องแจ้งการได้รับกรรมสิทธิ์ไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับกรรมสิทธิ์ หากมีผู้ได้รับกรรมสิทธิ์โบราณสถานเดียวกันหลายคน เมื่อได้มีการมอบหมายให้ผู้มีกรรมสิทธิ์ร่วมคนใดคนหนึ่งเป็นผู้แจ้งการรับกรรมสิทธิ์และผู้ได้รับมอบหมายได้ปฏิบัติการแจ้งนั้นภายในกำหนดเวลาดังกล่าวแล้ว ให้ถือว่าผู้มีกรรมสิทธิ์ร่วมทุกคนได้ปฏิบัติการแจ้งนั้นแล้วด้วย ทั้งนี้ ตามมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ หากฝ่าฝืนยอมมีโทษตามมาตรา ๓๔ ดังได้กล่าวในข้อ ๓.๒.๕ (๑) แล้ว

(๔) หากเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายซึ่งโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว จัดให้มีการเรียกเก็บค่าเข้าชมหรือค่าบริการอื่นเป็นปกติธุระหรือจัดเก็บผลประโยชน์ใดๆ ที่เกิดจากโบราณสถานดังกล่าว เจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานนั้นต้องเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมทั้งหมดหรือบางส่วนตามที่อธิบดีกรมศิลปากรกำหนด

การกำหนดค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมดังกล่าวอธิบดีกรมศิลปากรจะแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง จำนวนไม่น้อยกว่าสามคน โดยเจ้าของหรือผู้ครอบครองร่วมเป็นกรรมการด้วย

นอกจากข้อปฏิบัติข้างต้นแล้ว เจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานพึงทราบถึงข้อกำหนดแม้จะมีได้มีผลบังคับแก่ตนเองโดยตรง แต่ก็เกี่ยวเนื่องในฐานะที่เป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานนั้น ข้อกำหนดที่กล่าวถึงนี้ก็คือมาตรา ๑๓ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ ซึ่งกำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ มีอำนาจออกกฎกระทรวงให้ผู้เข้าชมโบราณสถานปฏิบัติบางประการในระหว่างเข้าชม เมื่อเห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการรักษาสภาพของโบราณสถานหรือเพื่อความสะอาดเรียบร้อย กฎกระทรวงซึ่งออกตามมาตรา ๑๓ ขณะนี้ ได้แก่ กฎกระทรวงฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๓๙) ซึ่งกำหนดให้ผู้เข้าชมโบราณสถานต้องไม่ปฏิบัติ ดังนี้

- (๑) เคลื่อนย้ายสิ่งต่างๆ ภายในบริเวณโบราณสถาน
- (๒) ซีด เขียน หรือทำให้ปรากฏด้วยประการใดๆ ซึ่งข้อความ ภาพ หรือรูปรอยใดๆ ลงบนโบราณสถาน
- (๓) ไม่นำอาวุธ วัตถุระเบิด วัตถุเชื้อเพลิง หรือสารเคมีอันจะก่อให้เกิดอันตรายเข้าไปในโบราณสถาน
- (๔) ไม่ป็นปายโบราณสถานหรือกระทำการใดๆ อันอาจเป็นเหตุให้เกิดความชำรุดเสียหายหรือก่อให้เกิดความสกปรกและไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยแก่โบราณสถาน
- (๕) ไม่เทหรือถ่ายทิ้งขยะมูลฝอยหรือสิ่งปฏิกูลลง ณ ที่ใดๆ ภายในโบราณสถาน นอกจากที่ซึ่งจัดไว้
- (๖) ไม่กระทำการใดๆ ภายในเขตโบราณสถานอันเป็นที่น่ารังเกียจ หรือเป็นที่เสื่อมเสียต่อศีลธรรมอันดี หรือลบหลู่ดูหมิ่นศาสนาและวัฒนธรรม หรือก่อความรำคาญแก่ผู้เข้าชมอื่นๆ

๓.๓ การเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

การขึ้นทะเบียนโบราณสถานนั้น เจตนารมณ์ของกฎหมายก็เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและการควบคุมโบราณสถาน ดังได้กล่าวในตอนต้นแล้ว ดังนั้น หากปรากฏต่อมาว่าโบราณสถานนั้นไม่มีประโยชน์ในการดูแลรักษา และการควบคุมอีกต่อไป กฎหมายก็ให้อำนาจอธิบดีกรมศิลปากรเพิกถอนการประกาศขึ้นทะเบียนนั้นได้ นอกจากนั้นเมื่อได้ประกาศขึ้นทะเบียนแล้วอาจมีการเปลี่ยนแปลง เช่น ขยายหรือลดเขตโบราณสถาน กฎหมายจึงได้เขียนเอาไว้ว่าให้อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจจะแก้ไขเพิ่มเติมได้ เช่นกัน อย่างไรก็ตามการเพิกถอนหรือการแก้ไขเพิ่มเติมประกาศดังกล่าวจะมีผลตามกฎหมายต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาด้วย

ในกรณีที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานโดยชอบด้วยกฎหมายจะเปิดให้ประชาชนเข้าชมโบราณสถานดังกล่าว โดยเรียกเก็บค่าเข้าชมหรือค่าบริการอื่น ต้องแจ้งเป็นหนังสือให้อธิบดีกรมศิลปากรทราบก่อน และต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในประกาศกรมศิลปากร เรื่องกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดให้เข้าชมโบราณสถานที่มีเจ้าของ หรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยเรียกเก็บค่าเข้าชมหรือค่าบริการอื่น

เกี่ยวกับการเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมประกาศการขึ้นทะเบียนโบราณสถานที่มีข้อที่น่าสังเกตว่า ในกรณีที่ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองนั้น กฎหมายกำหนดไว้ชัดว่าอธิบดี กรมศิลปากรจะต้องแจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบ แต่การเพิกถอนหรือการแก้ไขเพิ่มเติม ประกาศดังกล่าวกฎหมายมิได้กำหนดให้ต้องแจ้งเจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบแต่อย่างใด

ข. โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ

ความหมายของคำว่า “โบราณวัตถุ” และ “ศิลปวัตถุ”

คำว่า “โบราณวัตถุ” นั้น ตามพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้ให้ความหมายไว้ใน มาตรา ๔ ว่า “สังหาริมทรัพย์ที่เป็นของโบราณ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของโบราณสถาน ซากมนุษย์หรือซากสัตว์ ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการประดิษฐ์ หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี”

ความหมายของคำว่า “โบราณวัตถุ” ข้างต้นมีส่วนที่คล้ายคลึงกับคำว่า “โบราณสถาน” ตรงที่มุ่งเน้นไปที่ศาสตร์ ๓ แขนง คือ ศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี แต่ที่เห็นแตกต่างอย่างชัดเจนก็คือคำว่า “โบราณสถาน” นั้น กฎหมายกำหนดไว้ว่าเป็นอสังหาริมทรัพย์ คือ ทรัพย์ที่เคลื่อนที่ไม่ได้ ส่วนคำว่า “โบราณวัตถุ” นั้น กฎหมายกำหนดไว้ว่าเป็นสังหาริมทรัพย์ คือ ทรัพย์ที่เคลื่อนที่ได้นั่นเอง ดังนั้นของบางอย่างแม้ดั้งเดิมจะเคยเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของโบราณสถาน แต่เมื่อหลุดหรือแยกจากโบราณสถานก็อาจกลายเป็นโบราณวัตถุได้

คำว่า “โบราณวัตถุ” นั้น ตามพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ได้ให้ความหมายไว้ในมาตรา ๔ ว่า “สิ่งที่ทำขึ้นด้วยฝีมืออย่างประณีตและมีคุณค่าสูงในทางศิลปะ”

จากความหมายข้างต้น หากนำไปเปรียบเทียบกับคำว่า “โบราณวัตถุ” แล้ว จะเห็นว่าคำว่า “โบราณวัตถุ” มิได้กำหนดว่าเป็นของโบราณ ดังนั้น สิ่งที่ทำขึ้นใหม่ก็อาจเป็นศิลปวัตถุได้หากมีลักษณะตามที่กฎหมายกำหนดคือทำด้วยฝีมืออย่างประณีตและมีคุณค่าสูงในทางศิลปะ

๑. การค้นพบโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ (มาตรา ๒๔)

โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ซ่อนหรือฝังหรือทอดทิ้งไว้ในราชอาณาจักรหรือในบริเวณเศรษฐกิจจำเพาะ โดยพฤติการณ์ซึ่งไม่มีผู้ใดสามารถอ้างว่าเป็นเจ้าของ ไม่ว่าที่ซึ่งซ่อนหรือฝังหรือทอดทิ้งจะอยู่ในกรรมสิทธิ์ หรือความครอบครองของบุคคลใดหรือไม่ ให้ตกเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน ผู้เก็บได้ต้องส่งมอบแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้วมีสิทธิได้รับรางวัลไม่เกิน ๑ ใน ๓ แห่งค่าของมัน

วิธีปฏิบัติในการส่งมอบโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่พบเห็นหรือเก็บได้คือ ผู้ที่เก็บโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินได้ไม่ว่าโดยวิธีใดก็ตาม ต้องส่งมอบแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากร

ที่ใกล้ที่สุด หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาภายใน ๓๖ ชั่วโมง นับแต่วันเวลาที่ได้พบ และให้ผู้รับแจ้งรายงานต่ออธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๗ วัน

คณะกรรมการซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรแต่งตั้งให้พิจารณากำหนดค่าของทรัพย์สิน และเงินรางวัลจะดำเนินการพิจารณากำหนดฯ ภายใน ๓๐ วัน หากผู้ที่เก็บโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุไม่พอใจในค่าของทรัพย์สินที่คณะกรรมการฯ กำหนดให้ยื่นอุทธรณ์ต่ออธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันทราบค่าของทรัพย์สินที่กำหนดค่าวินิจฉัยของอธิบดีกรมศิลปากรให้ถือเป็นที่สุด

๒. การขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ (มาตรา ๑๓)

อธิบดีกรมศิลปากรพิจารณาเห็นว่าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุใดซึ่งมิได้อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากรมีคุณค่าในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดีเป็นพิเศษ อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้น

เมื่อได้มีการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุใดแล้ว ผู้ใดจะซ่อมแซม แก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงโบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากรเป็นลายลักษณ์อักษร (มาตรา ๑๕)

กรณีที่โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ขึ้นทะเบียนนั้นชำรุด หักพัง เสียหาย หรือสูญหาย หรือมีการย้ายสถานที่เก็บรักษา ให้ผู้ครอบครองโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นแจ้งเป็นหนังสือไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันชำรุด หักพัง เสียหาย สูญหายหรือมีการย้ายสถานที่เก็บรักษา (มาตรา ๑๖)

๓. การโอนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ (มาตรา ๑๗ วรรคหนึ่ง)

การโอนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วผู้โอนจะต้องแจ้งเป็นหนังสือ โดยระบุชื่อ ที่อยู่ของผู้รับโอนและวัน เดือน ปี ไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๓๐ วัน แต่ถ้าหากโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินอยู่ในความดูแลรักษาของกรมศิลปากร จะโอนกันมิได้เว้นแต่กฎหมายให้อำนาจ

กรณีที่โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุมีอยู่เหมือนกันมากเกินความต้องการ อธิบดีกรมศิลปากรจะอนุญาตให้โอนโดยวิธีขายหรือแลกเปลี่ยนเพื่อประโยชน์แห่งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หรือให้เป็นรางวัลหรือค่าแรงงานแก่ผู้ขุดค้นก็ได้ตามระเบียบที่อธิบดีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา

๔. การได้รับกรรมสิทธิ์ในโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วโดยทางมรดกหรือโดยพินัยกรรม (มาตรา ๑๗ วรรคสอง)

ผู้ที่ได้รับกรรมสิทธิ์ต้องแจ้งการได้รับกรรมสิทธิ์ไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับกรรมสิทธิ์ หากมีผู้ได้รับกรรมสิทธิ์ในโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุเดียวกันหลายคน เมื่อได้มีการมอบหมายให้ผู้มีกรรมสิทธิ์คนใดคนหนึ่งเป็นผู้แจ้งการรับกรรมสิทธิ์ และผู้ได้รับมอบหมายได้ปฏิบัติการแจ้งแล้วภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้ถือว่าผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ร่วมทุกคนได้ปฏิบัติการแจ้งนั้นแล้ว

ที่ใกล้ที่สุด หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาภายใน ๓๖ ชั่วโมง นับแต่วันเวลาที่ได้พบ และให้ผู้รับแจ้งรายงานต่ออธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๗ วัน

คณะกรรมการซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรแต่งตั้งให้พิจารณากำหนดค่าของทรัพย์สิน และเงินรางวัลจะดำเนินการพิจารณากำหนดฯ ภายใน ๓๐ วัน หากผู้ที่เก็บโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุไม่พอใจในค่าของทรัพย์สินที่คณะกรรมการฯ กำหนดให้ยื่นอุทธรณ์ต่ออธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันทราบค่าของทรัพย์สินที่กำหนดค่าวินิจฉัยของอธิบดีกรมศิลปากรให้ถือเป็นที่สุด

๒. การขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ (มาตรา ๑๓)

อธิบดีกรมศิลปากรพิจารณาเห็นว่าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุใดซึ่งมีได้อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากรมีคุณค่าในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดีเป็นพิเศษ อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้น

เมื่อได้มีการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุใดแล้ว ผู้ใดจะซ่อมแซม แก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากรเป็นลายลักษณ์อักษร (มาตรา ๑๕)

กรณีที่โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ขึ้นทะเบียนนั้นชำรุด หักพัง เสียหาย หรือสูญหาย หรือมีการย้ายสถานที่เก็บรักษา ให้ผู้ครอบครองโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นแจ้งเป็นหนังสือไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันชำรุด หักพัง เสียหาย สูญหายหรือมีการย้ายสถานที่เก็บรักษา (มาตรา ๑๖)

๓. การโอนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ (มาตรา ๑๗ วรรคหนึ่ง)

การโอนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วผู้โอนจะต้องแจ้งเป็นหนังสือ โดยระบุชื่อ ที่อยู่ ของผู้รับโอนและวัน เดือน ปี ไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๓๐ วัน แต่ถ้าหากโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินอยู่ในความดูแลรักษาของกรมศิลปากร จะโอนกันมิได้เว้นแต่กฎหมายให้อำนาจ

กรณีที่โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุมีอยู่เหมือนกันมากเกินความต้องการ อธิบดีกรมศิลปากรจะอนุญาตให้โอนโดยวิธีขายหรือแลกเปลี่ยนเพื่อประโยชน์แห่งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หรือให้เป็นรางวัลหรือค่าแรงงานแก่ผู้ขุดค้นก็ได้ตามระเบียบที่อธิบดีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา

๔. การได้รับกรรมสิทธิ์ในโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วโดยทางมรดกหรือโดยพินัยกรรม (มาตรา ๑๗ วรรคสอง)

ผู้ที่ได้รับกรรมสิทธิ์ต้องแจ้งการได้รับกรรมสิทธิ์ไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ ได้รับกรรมสิทธิ์ หากมีผู้ได้รับกรรมสิทธิ์ในโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุเดียวกันหลายคน เมื่อได้มีการมอบหมายให้ผู้มีกรรมสิทธิ์คนใดคนหนึ่งเป็นผู้แจ้งการรับกรรมสิทธิ์ และผู้ได้รับมอบหมายได้ปฏิบัติการแจ้งแล้วภายใน กำหนดเวลาดังกล่าว ให้ถือว่าผู้มีกรรมสิทธิ์ร่วมทุกคนได้ปฏิบัติการแจ้งนั้นแล้ว

บรรณานุกรม

ชูศักดิ์ แซ่เอี้ยะ และคณะ. เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง การศึกษาพฤติกรรมของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับหลักฐานโบราณคดี ๒๕๓๒ (เอกสารโรเนียว).

โบราณคดี, กอง. ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี. กรุงเทพมหานคร: บริษัท นิธิยุพัฒน์ จำกัด, ๒๕๓๒.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. เที้ยวเมืองพระร่วง (พิมพ์ครั้งที่ ๒) พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหม่อมหลวงชัง สนิทวงศ์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๒๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยเชรม, ๒๕๒๐.

ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

ศิลปากร, กรม. ทัศนคติของต่างประเทศว่าด้วยการสงวนรักษาสถปัตยกรรมในประเทศไทยและประเทศใกล้เคียงในภาคพื้นเอเชียใต้เอเชียอาคเนย์ รวมบทความปาฐกถา เรื่อง สงวนรักษาโบราณสถาน. กรุงเทพฯ : เจริญรัตน์การพิมพ์, ๒๕๑๖.

—————. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการพิพิธภัณฑไทย. กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๓๖.

—————. สัจจวัตรวันอนุรักษ์มรดกไทย. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๑.

—————. พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ พร้อมด้วยกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (พิมพ์ครั้งที่ ๖). กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์สมาพันธ์ จำกัด, ๒๕๔๔.

—————. ของเก่าเล่าเรื่อง. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๔.

—————. คู่มือถวายความรู้แก่พระสงฆ์ในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม (พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์สมาพันธ์ จำกัด, ๒๕๔๖.

—————. คู่มือการดูแลรักษาโบราณสถาน พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์สมาพันธ์ จำกัด, ๒๕๔๖.

—————. คู่มือการปฏิบัติงานของ “พนักงานเจ้าหน้าที่”. กรุงเทพฯ : บริษัท ประชาชน จำกัด, ๒๕๔๘.

—————. แนวปฏิบัติในการสงวนรักษาโบราณสถานตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๔๘.

